LANDSBYREGISTRERING I FYNS AMT

Historiske forhold

TRANEKÆR KOMMUNE

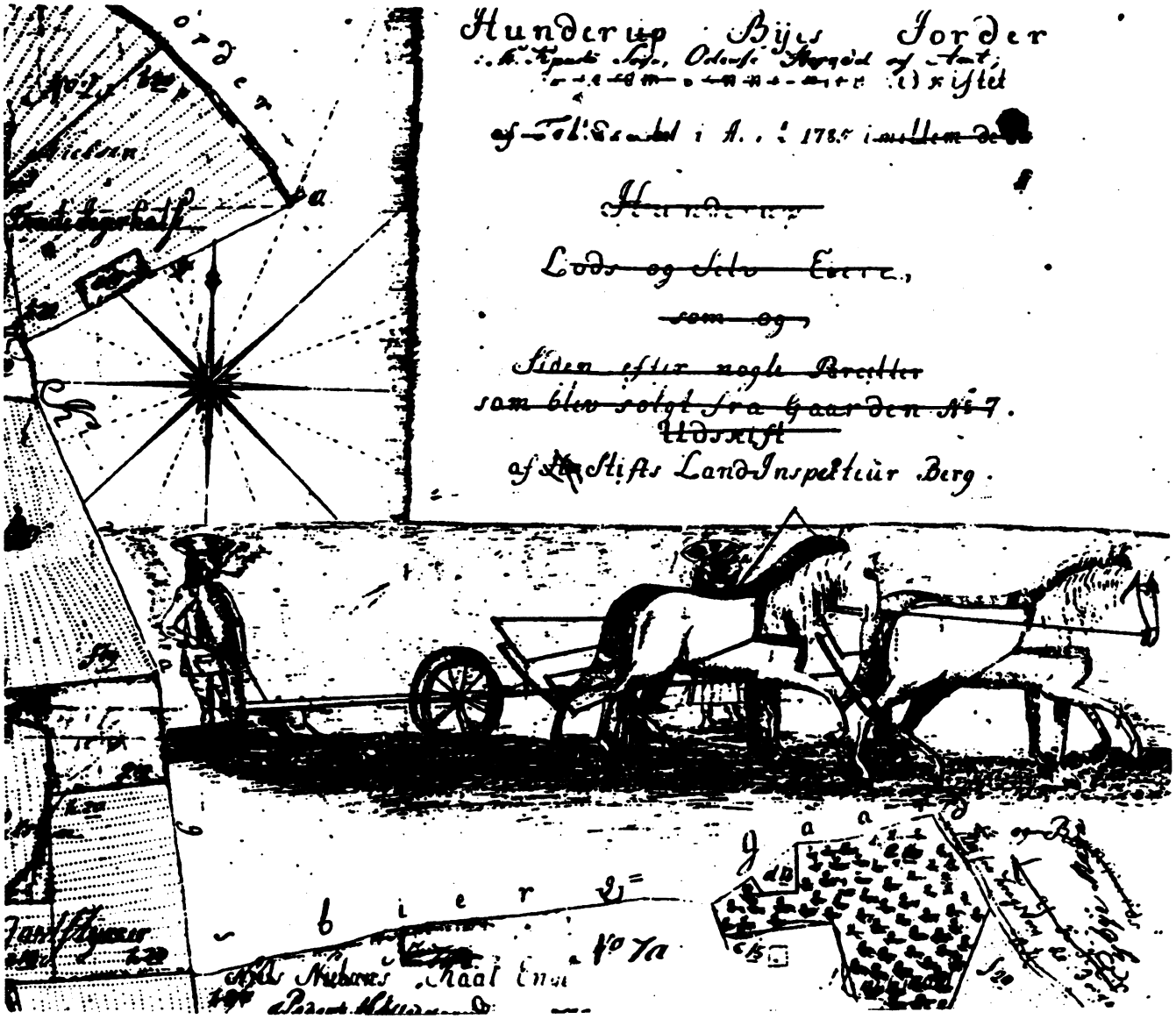

FYNS AMTSKOMMUNE
Udvalget for teknik og miljø
1983 2. oplag, sept. 1992

Indhold

	Side
Indledning	2
Herredsbeskrivelse	3
Bøstrup sogn	
Bøstrup	9
Emmerbølle	21
Fæbæk	33
Helletofte	45
Lejbølle	57
Svalebølle	69
Hov sogn	
Hov	81
Snøde sogn	
Ennebølle	95
Store Snøde	107
Lille Snøde	119
Tressebølle	131
Stoense sogn	
Skattebølle	143
Stoense	155
Tranekær sogn	
Botofte	169
Strandby	181
Tranekær	193
Tullebølle sogn	
Frellesvig	207
Klavsebølle	219
Lismose	233
Løkkeby	245
Skebjerg	257
Stengade	271
Tullebølle	283

INDLEDNING

Denne rapport indeholder en undersøgelse og vurdering af de kulturhistoriske interesser i landsbyerne i Tranekær kommune.

For så vidt angår en nærmere beskrivelse af undersøgelsens baggrund og tilrettelæggelse samt forklaringer til de anvendte skemaer og kort, henvises til rapporten LANDSBYREGISTRERING I FYNS AMT - FORELØBIG ORIENTERING, 1983.

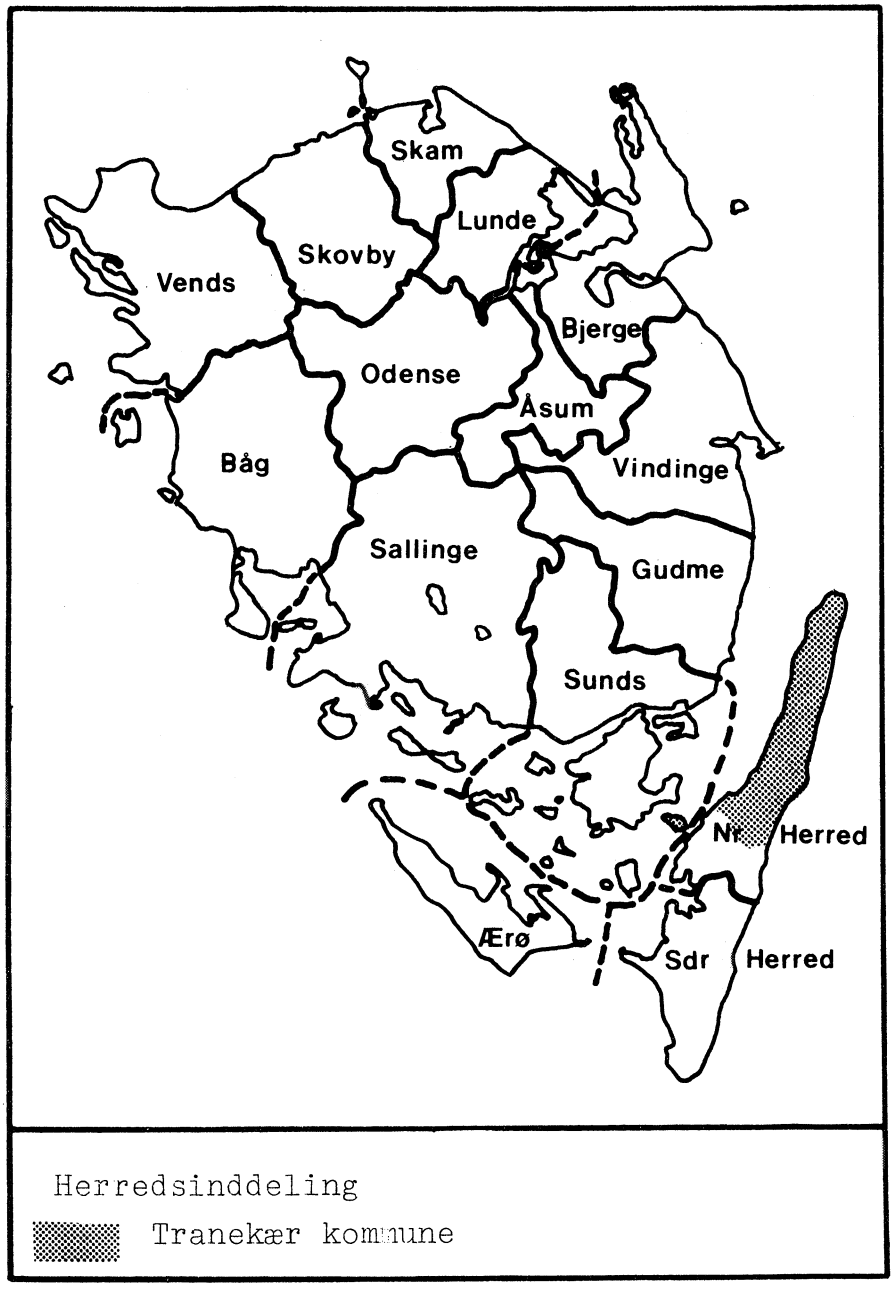

LANGELAND - bebyggelsesudvikling 1500 - 1900.

For at kunne sammenligne de enkelte landsbyers ressourcemæssige og udviklingsmæssige forhold bringes i det følgende en beskrivelse af bebyggelsesudviklingen på Langeland fra år 1500 til år 1900.

LANGELAND.

Af den omkring år 1900 28.076 ha store ø var i 1688 opdyrket 40%, hvilket er forholdsvis lidt, øens generelle frugtbarhed taget i betragtning. Medvirkende til den lave opdyrkningsprocent er de talrige små hatformede bakker af lagdelt sand og grus, der hæver sig skarpt over de lerede moræneflader. Sydlangeland er i det hele mere frugtbar og har mere jævne jorder end den nordlige del, der på grund af bakkerne har et stærkt skovpræg.

I Tranekær sogn var opdyrkningsprocenten i 1688 således kun 22%, og Langelands nordspids dækkedes langt op i tiden af den vældige Hovskov. Det er ligeledes karakteristisk for øens østkyst, at kystskovbæltet forblev intakt langt op i tiden. Som følge heraf grupperedes øens landsbyer tæt langs øens midterlinie, hvorfra bymarkerne strakte sig ud mod kysten.

På vestkysten er kystskovbæltet tidligere ryddet, og de talrige nor og vige her blev for en stor del inddæmmet i 1800-1900-tallet. Dyrkningssystemerne på øen var ret varierede i 1688. Den nordlige del var præget af trevangsbrug, idet det skovrige Tranekær sogn dog havde alsædebrug.

Den sydlige del af øen prægedes af "Lillebæltssystemet" - en særlig variant af tovangsbruget, hvor den enkelte mark dyrkedes i 4 år og hvilede i 4 år. Bønderne på Langeland havde ret til selv at drive søhandel, og især synes hestehandelen at have haft betydning. I 1500-tallet var skipper- og fiskerlejerne Bagenkop og Sandhagen på øens sydlige del blomstrende samfund, men de sygnede hen i 1600-tallet. Omkring år 1800 hedder det om beboerne på nordspidsen af øen, at de ernærer sig ved frugtavl og fiskeri. Fiskeriet var da et almindeligt bierhverv på øen, og Langeland berømmedes for sin frugtbarhed, folkerigdom, velstand og maleriske udsigter. På det tæt befolkede Langeland "haves ikke fuldt 5 tønder land til hvert menneske, i Fyn derimod 6 tønder". På grund

af folkerigdommen var prisen på jord og forpagtning meget dyr. Bøndergårdene havde ret små bygninger, da en del af høsten sattes i hæs ved gården. Øen karakteriseredes omkring år 1800 af, at der kun få steder var rigtig hegn mellem de enkelte byer, til gengæld var vejene gode. Langeland takseredes i 1688 til 4381 tdr.htk. og i 1844 tilsvarende til 4459 tdr.htk. Landgildehartkornet var i 1644 på 5646 tdr.htk., hvilket betyder at Langelandske gårde i gennemsnit var skyldsat lige så højt som de fynske i forhold til deres ressourcer.

Der findes kun ret få senmiddelalderlige landsbynedlæggelser på øen. I 1500-tallet var hovedgårdene talrige, men til gengæld små, og hovedgårdsekspansion kom først sent igang. Fra ca. 1580-1800 forsvandt 70-80 gårde under hovedgårdene, herunder landsbyerne Bøgelund, Brøndslette, Korsebølle, Biskoptorp, Søvertorp, Leggebølle, Hagenby, Ormstrup og Krogager.

Langeland havde i middelalderen sit eget landsting (omtalt fra 1328). Det blev i 1681 lagt sammen med Fynbo landsting. Øen var allerede i 1200- tallet delt i 2 herreder, Nørre og Sønder herred. Administrativt udgjorde øen kronlenet Tranekær, fra 1660 Tranekær Amt.

De første udskiftninger på Langeland skete i 1788, og i 1803 var der kun 4 sogne i den nordlige del, der ikke var færdige med udskiftningen. I forbindelse hermed borthuggedes en del skov på øens nordlige del.

Ved middelalderens slutning fandtes på Langeland en sand vrimmel af små væbnergårde, omkring 35 ialt. Inden 1660 reduceredes antallet af adelige hovedgårde som følge af godssamling til 14. Kun ganske få af de middelalderlige hovedgårde synes at have haft godsmæssig betydning. Først og fremmest Fårevejle, der ved et skifte i 1472 optræder med 59 gårde på Langeland (svarende til omkring 8% af øens gårde). I 1414 pantsattes Blegholm med 18 gårde. Eggert Frille havde i midten af 1400-tallet samlet sig 26 gårde på øen. Kronen var dog dominerende besidder i senmiddelalderen.

I 1510 hørte under Tranekær len 85 selvejergårde og 162 fæstegårde eller 1/3 af samtlige gårde. Selvejergårdene fandtes næsten udelukkende i Sønder herred, hvor alene Magleby sogn talte 33 selvejergårde. Under kronen hørte endvidere smålenet Krogagergård-

Brobjerggård med 12 fæstegårde. Med reformationen kom kronen i besiddelse af det gejstlige gods, der på trods af fraværet af klostre o.l. var ret omfattende. Under bispestolen hørte 39 gårde. Til sognekirker og -præster lå omtrent 70 gårde.

Dalum Kloster havde 14 gårde, og hertil kom lignende andele til Skt. Knuds Kloster i Odense og Maribo Kloster. Det gejstlige gods har således udgjort omkring 150 gårde, og reformationen har bragt kronens totale godsandel op på godt halvdelen. Antallet af selvejere faldt jævnt, idet selvejerne blev kronfæstere og i 1661 var der kun halvdelen tilbage i forhold til 1510. Af større godshandler kan nævnes, at kronen i 1577 afhændede Krogagergård (senere Stensgård) med 16 gårde. I 1604 erhvervede kronen ved mageskifte 28 gårde på Langeland, men i 1633 afhændedes ved et nyt mageskifte en snes gårde på øen. I 1664 var kronens godsandel således stort set urokket fra reformationstiden og udgjorde omkring 60% af øens gårde.

Kronens gods var jævnt fordelt, og kun i 3 af de 14 sogne (Snøde, Skrøbelev og Fodslette) havde adelen over 50%. Under disse omstændigheder måtte de 13 adelige hovedgårde nødvendigvis være små, og kun 4 (Stensgård, Fårevejle, Hjortholm og Brolykke) havde en hovedgårdsmark større end 1 læst hartkorn (36 tdr.). Tilliggendet af fæstegods var ligeledes yderst beskedent. Kun 5 hovedgårde havde over 20 fæstegårde (Møllegård, Hjortholm, Skovsgård, Nedergård og Fårevejle), og højdepunktet var 57 gårde. På ejendommelig vis synes den middelalderlige hovedgårdsstruktur således at have overlevet på Langeland helt til denne tid, hvilket de få landsbynedlæggelser og -egaliseringer ligeledes peger på. I 1672 afhændede kronen Tranekær len, der samtidig oprettedes som grevskab, med ialt 2538 tdr. htk. Kronen var herefter stort set ude af billedet som besidder på øen.

Grevskabet Langeland var omkring år 1800 "måske den første (d.v.s. bedste) private ejendom i Danmark". Der var da oprettet 14 hoved- og forpagtergårde på Langeland under grevskabet (Søgård, Nordenbrogård, Knepholm, Bjergbygård, Blegholm, Præregård, Tranekær, Korsebølle, Nygård, Holmegård, Brolykke, Lykkesholm, Vestergård og Møllegård). Flere af disse var i øvrigt oprindeligt middelalderlige væbnergårde. Fire af godserne (Vestergård, Holmegård, Lykkesholm og Brolykke) udgjorde stamhuset Ahlefeldt, der fulgte grevskabet. Under grevskabet hørte da 447

fæstegårde og 688 huse svarende til omtrent 3/5 af Langeland. Udover grevskabet fandtes omkring år 1800 7 hovedgårde på Langeland. Heraf var Stensgård og Egelykke samlet i et stamhus med omkring 250 tdr.htk. bøndergårde. Nedergård, Fårevejle og Hjortholm havde hver 50-60 tdr.htk. hovedgårdstakst og 200-300 tdr. htk. bøndergods. Skovsgård og Skovsbo havde kun hver omkring 20 tdr.htk. hovedgårdstakst og bøndergodset var stort set afhændet. I Fuglsbølle og Lindelse sogn var der derfor 34 selvejergårde allerede i 1801. Overgangen til selveje skete i øvrigt særdeles langsomt. I 1850 var 3 ud af 4 gårde stadig i fæste. Omkring 1860 bortsolgtes halvdelen af grevskabets bøndergods, men endnu i 1928 var der 149 tdr.htk. bøndergods tilbage.

Antallet af gårde på Langeland synes som helhed at have været stabilt i 1500-1600-tallet, idet nyanlæggelser i kystskovbæltet (især på Hov) har opvejet nedlæggelser under hovedgårdene. I 1700-tallet sætter en ret markant nedgang ind (omend gårdtallet 1805 givetvis er for lavt sat), som følge af dels egaliseringer og dels avlsgårdsoprettelser. Omkring år 1800 sad øens hoved- og avlsgårde på 1/5 af hartkornet, hvilket er usædvanlig meget. I 1688 var det blot 11%. Som følge af den sene overgang til selveje steg gårdtallet kun beskedent i det 19. årh., således at niveauet fra 1664 blev genoprettet. Antallet af huse i 1664 er misvisende lavt, for som det fremgår af besiddelsesforhold-tabellen, er det kun kronens huse, der er medtaget. På krongodset udgjorde husene i 1664 42% af gårdtallet, medens hustallet i 1688 var 57% af gårdtallet. Hustallet synes i øvrigt, som typisk for kystegne, at have været højt allerede i 1500- tallet. I 1610 udgjorde husene 40% af gårdtallet blandt de skattepligtige enheder (ialt 903) under Tranekær len. I forhold til gårdtallet udgjorde husene i 1805 159%, hvilket er et usædvanlig højt tal. I 1903 var der 3 gange så mange huse som gårde. Som følge af den som helhed moderate bebyggelsesekspansion steg befolkningen på Langeland fra 1787 til 1901 kun med 67%, medens den i naboherredet, Sunds herred, i samme periode steg med 126%.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små, som det er typisk for kystegne. På grund af den lave udstykningsgrad forblev det gennemsnitlige gårdhartkorn på et ret højt niveau i 1800-tallet. Som følge af den løse godsstruktur var egaliserede landsbyer sjældne i 1600-tallet. I løbet af 1700-tallet og særligt i forbindelse med udskiftningen foretoges dog en del egaliseringer.

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			478[1]	199	137	1	172	1
1850	190	402	fæstere		564	1186		
1895	346	1612	fæstere		440[2]	708		

1) Incl. selvejergårde. 2) heraf 244 arvefæstegårde.

STATISTIK

Areal: (1907): 28.076 ha, heraf opdyrket 1688: 40%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	5646	4381	4459	

Bebyggelsesenheder:

		1572	1664	1688[1)]	1805	1844	1903
Gårde:	Nr.her. Sdr.her.	365	384 403	766	644	754	786
Huse:			201		1027		
Huse m/ jord:				199		1049	1296
Huse u/ jord:				238		539	1024
I alt:			988	1203	1671	2342	3106

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn: bøndergårde

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
1664				6,6
1688 1)	303	343	103	5,1
1850	297	404	27	4,3
1895	436	279	45	4,0

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:			
Børn:			
I alt:	9277	14891	15533

1) Tallene hentet fra "De danske landbrug" (1928).

BØSTRUP

Ejerlav: Bøstrup

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Bøstrup

Navn:	Navnetype:
Bøstrup	-Torp.

Bemærkninger:

Bøstrup er nævnt første gang 1341 i formen Bøostrop. Kilden kan dog også referere til en anden by. Forleddet er mandsnavnet, glda. Bøsi. Efterleddet er torp, glda. thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby med kirke.	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er nedlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

I Bøstrup sogn fødtes 1810 præsten G. Fr. A. Graae.

lo

Ejerlav: Bøstrup

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Bøstrup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Af byens 9 gårde ligger de i byen værende (på kortet fra 1799 er 3 udflyttet) uregelmæssigt på begge sider af den krogede nord-syd-gående vej med husene spredt mellem gårdene. Den ene gård ligger lidt sydvest for de øvrige. Isoleret nordvest for byen ligger kirken og præstegården.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1800 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke i størrelse og figur.

d. Udflytning 6 gårde.

☒ ved udskiftningen 3 gårde.

☒ efter udskiftningen 3 gårde.

Flyttet øst for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Dyrkningsfællesskab med Svalebølle.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker.

jordbund: Overvejende moræneler.

naturlig afgrænsning: Mod Ø, V og delvis mod S.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng, skov og kyst.

☐ blandingsøkonomi med

Skov mod V og S, eng mod N og S.

Ejerlav: Bøstrup

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Bøstrup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☒ opløst og nybebygget

Kun 2 af de oprindelige 8 gårde er tilbage samt præstegården isoleret ved kirken. Der er sket bebyggelse i byen, ikke så meget på de gamle tomter som langs den nord-syd-gående vej vest for den gamle bydel, hvorved byens tyngdepunkt er forskudt. Vejsystemet er næsten uforandret bortset fra, at vejen mod sydvest er sløjfet. Toftesystemet er delvis opløst.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En mindre del af vangesystemets hegn.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Skov mod SØ, eng mod NØ.

Ejerlav: Bøstrup

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Bøstrup

STATISTIK

Areal: 265 ha, heraf opdyrket 1688: 35%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		38	43	

Bebyggelsesenheder: Incl. Sønderskov.

			1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:			10[2]	11	8	10	13
Huse:					12		
Huse m/ jord:			1	1		18	17
Huse u/ jord:				3		1	24
I alt:			11	15	20	29	54

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
100% 1664[1]	3			3,0
82% 1688	9	1	1	3,8
90% 1844	9		1	4,6
62% 1903	9	3	1	4,4

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	66	115	144
Børn:	37	80	71
I alt:	103	195	215

1. 1 af 3 kendte.
2. incl. Vingård og Jydeholm.

Ejerlav: Bøstrup

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			7	1	1		2	
1844	5	12			5	2		5
1903	11	38				1	2	2

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 265 ha store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 35%, hvilket er i overensstemmelse med det store indhold af eng og skov i det stærkt kuperede terræn. Bøstrup by havde dog dyrkningsfællesskab med udflytterbyen Svalebølle og ejerlavsgrænserne fastlagdes derfor først endeligt ved udskiftningen. Byen havde trevangsbrug og takseredes i 1688 til 38 tdr.htk. og i 1844 til 43 tdr.htk. Kirken og præstegården ligger uden for byen. Kirken var oprindeligt herredskirke i Nørre herred.

Bøstrup blokudskiftedes år 1800 og siden er 6 gårde flyttet ud.

Gården Jydeholm kan være et lille middelalderligt væbnergods. I 1412 pantsatte Sven Utsen bl.a. Jydeholm og 2 gårde i Bøstrup. Byen domineredes dog i senmiddelalder af sognekirke og -præstegods. I 1404 skænkede Ingvar Nielsen af Kædeby en gård i Bøstrup til præstebordet. Hertil kom Vingården (Skulle levere vin til kirken). I 1572 havde præstebordet selve præstegården, 3 mensalgårde og 3 ugedagshuse i Bøstrup foruden Vingården, medens Bøstrup kirke havde en enkelt gård. "Sognegodset" var således ialt på 6 gårde og 3 huse.

Endnu i 1664 dominerede sognegodset. Den indensogns hovedgård Egeløkke havde da kun en gård, medens Bjelkefamilien havde 2 gårde, hvoraf den ene var Jydeholm. Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte Vingård og 5 andre gårde i Bøstrup. Endnu sidst i 1700-tallet ejede de indensogns hovedgårde Egeløkke og Nedergård kun hver 1 gård. Overgangen til selveje skete i flere omgange og var endnu ikke afsluttet i 1903.

Antallet af gårde ligger ret konstant omkring 10 fra 1600-tallet til 1844, idet der dog er problemer med enestegårdene Vingård og Jydeholm. Inden 1903 stiger gårdtallet i begrænset omfang som følge af overgangen til selveje. Hus- og befolkningsvæksten er markant i det 19. årh.

Gårdene var i 1684 i gennemsnit små og bebyggelsen fik derfor et egaliseret præg. Der er muligvis foretaget en egentlig egalisering i forbindelse med udskiftningen.

Ejerlav: Bøstrup

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Bøstrup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1. Anlægstype. Den lille kirkeadelby af vikingetidsnavnetypen -torp er som typisk for kystejerlav placeret i det inderste hjørne og har agerorientering. Byformen er slynget vejby og kirken samt præstegård ligger for sig selv. Af det oprindelige ejerlav er udskilt udflytterbyen Svalebølle, der havde integreret dyrkningsfællesskab med moderbyen.

2. Udviklingstype. Jydeholm er muligvis oprindelig en senmiddelalderlig væbnergård. Fra 1400-tallet domineredes byen af kirke- og præstebesiddelse, der siden fulgte Tranekær. Byen bestod fortrinsvis af smågårde og havde derfor et egaliseret præg. Muligvis er der foretaget en egentlig egalisering på udskiftningstiden. Overgangen til selvejeskete trinvis og ledsagedes af markant ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig, forholdvis typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst og nybebygget.
2. Kulturlandskabet har bevaret skov og eng, samt en mindre del vangehegn.
3. Særlige relikter: kirke.
4. Arkæologiske interesser: omkring 3 frilagte gårdtomter.

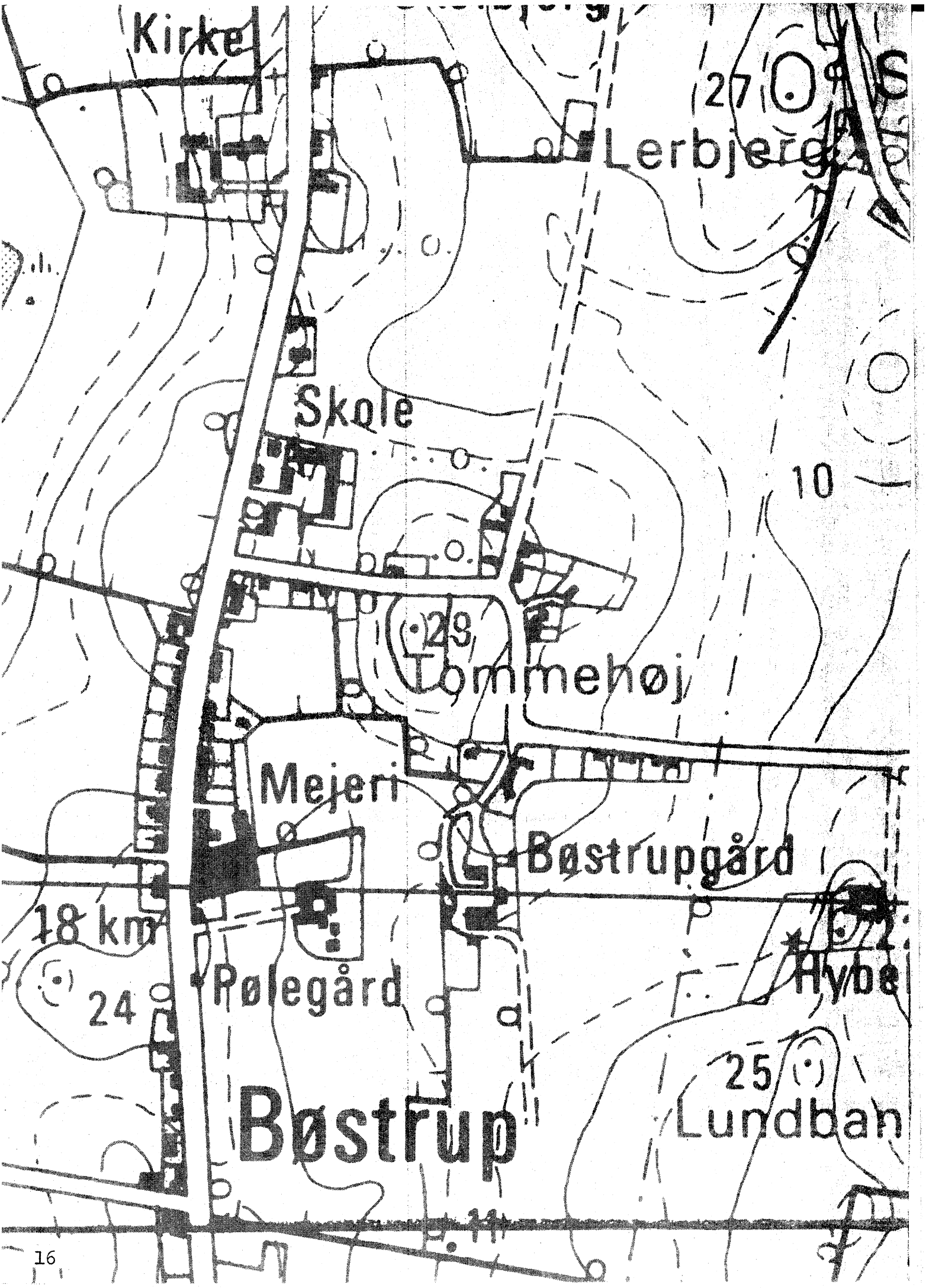
Kirke
Lerbjerg
Skole
10
29
Lommehøj
Mejeri
Bøstrupgård
18 km
24
Rølegård
Hybe
25
Lundban
Bøstrup

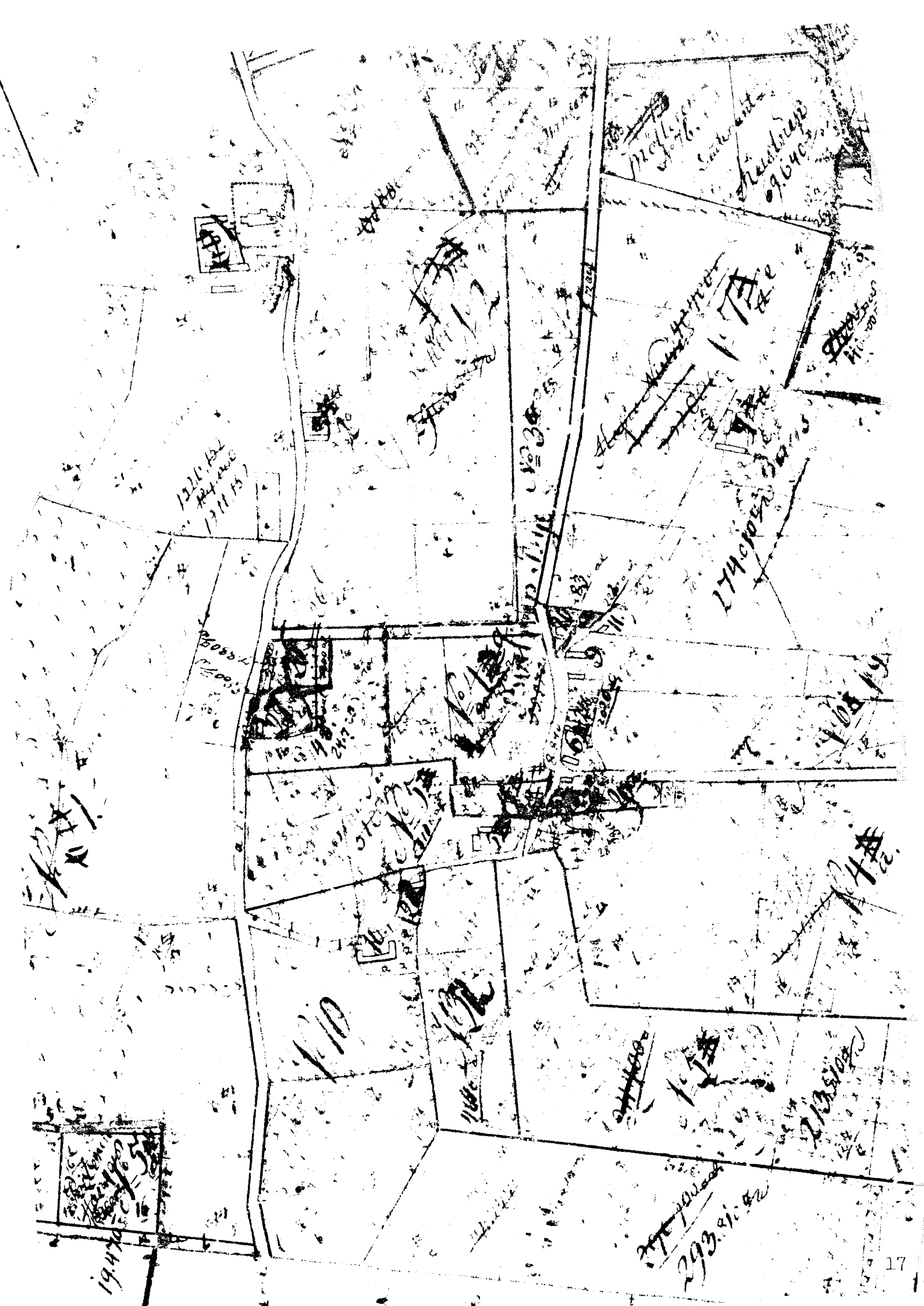

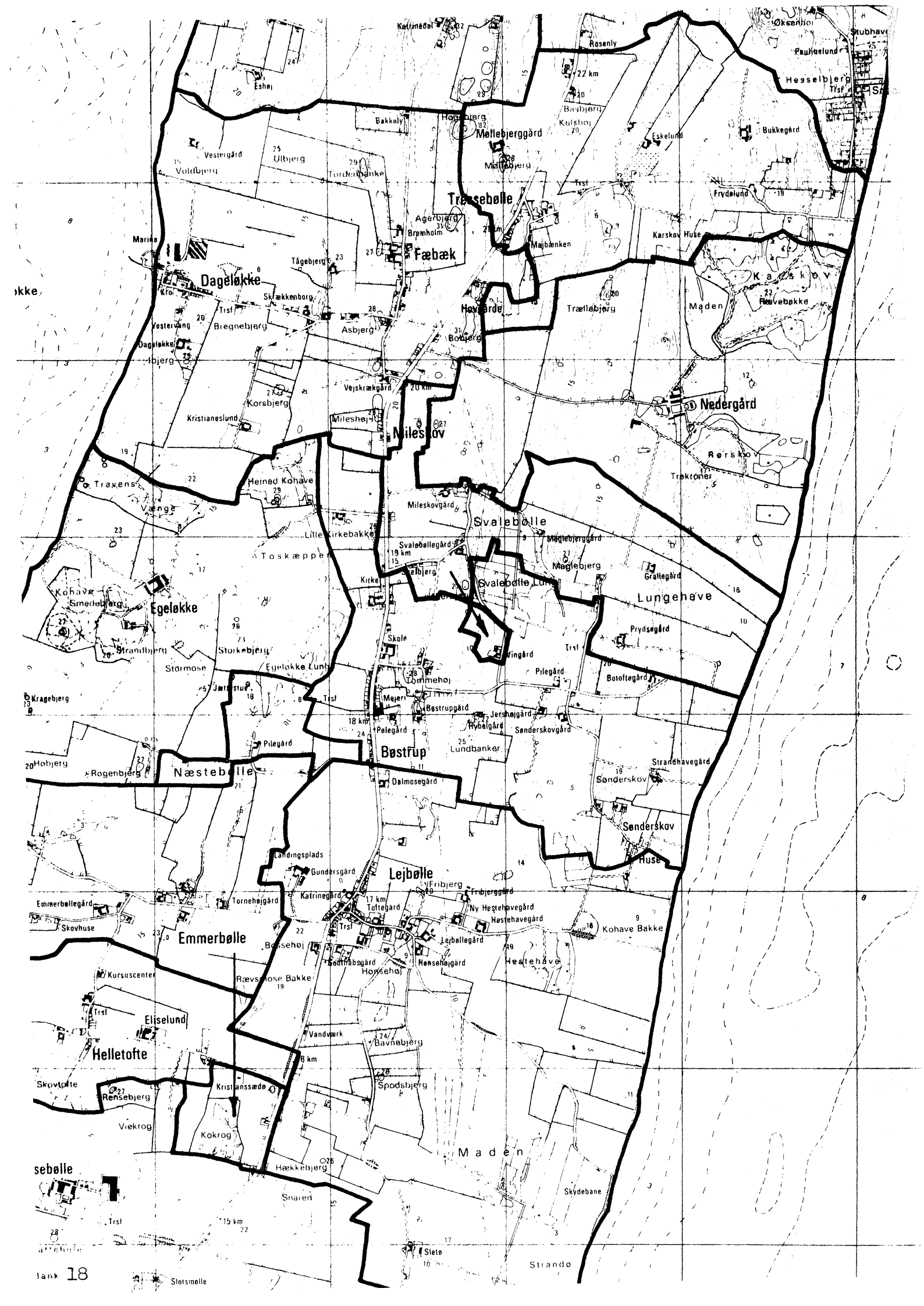
Træsebølle
Fæbæk
Dageløkke
Møllebjerggård
Mileskov
Nedergård
Svalebølle
Egeløkke
Lungehave
Bøstrup
Næstebølle
Lejbølle
Emmerbølle
Helletofte
Eliselund
Sønderskov
Hesselbjerg
Maden
Kohave Bakke
Hesthave
Kohave
Hovgårde
Trællebjerg
Karskov
Rørskov
Lille Kirkebakke
Toskæppe
Stubhave
Paulinelund
Bukkegård
Frydelund
Karskov Huse
Rosenly
Eshøj
Volbjerg
Ulbjerg
Vestergård
Bakkely
Basbjerg
Eskelund
Majbænken
Agerbjerg
Brømholm
Tågebjerg
Skrækkenborg
Bregnebjerg
Asbjerg
Bøllerg
Vejskrækgård
Korsbjerg
Kristianeslund
Mileshøj
Mileskovgård
Herred Kohave
Travens Vænge
Svalebøllegård
Møglebjerggård
Møglebjerg
Gråtegård
Prydsegård
Skole
Kirke
Vingård
Pilegård
Botoftegård
Egeløkke Lund
Stormose
Storkebjerg
Strandbjerg
Smedebjerg
Kragebjerg
Jættestue
Mejeri
Østrupgård
Jershøjgård
Hybelgård
Sønderskovgård
Lundbanker
Strandhavegård
Rågenbjerg
Hobjerg
Dalmosegård
Landingsplads
Gundersgård
Fribjerg
Fribjerggård
Katrinegård
Tornehøjgård
Toftegård
Ny Hestehavegård
Høstehavegård
Lejbøllegård
Emmerbøllegård
Skovhuse
Bøssehøj
Godthabsgård
Hønsehøjgård
Hønsehøj
Kursuscenter
Ræverose Bakke
Vandværk
Bavnebjerg
Spodsbjerg
Kristianssæde
Rensebjerg
Skovtofte
Viekrog
Kokrog
Hækkebjerg
Snaren
Skydebane
Slette
Strando
Slotsmølle
Bank 18

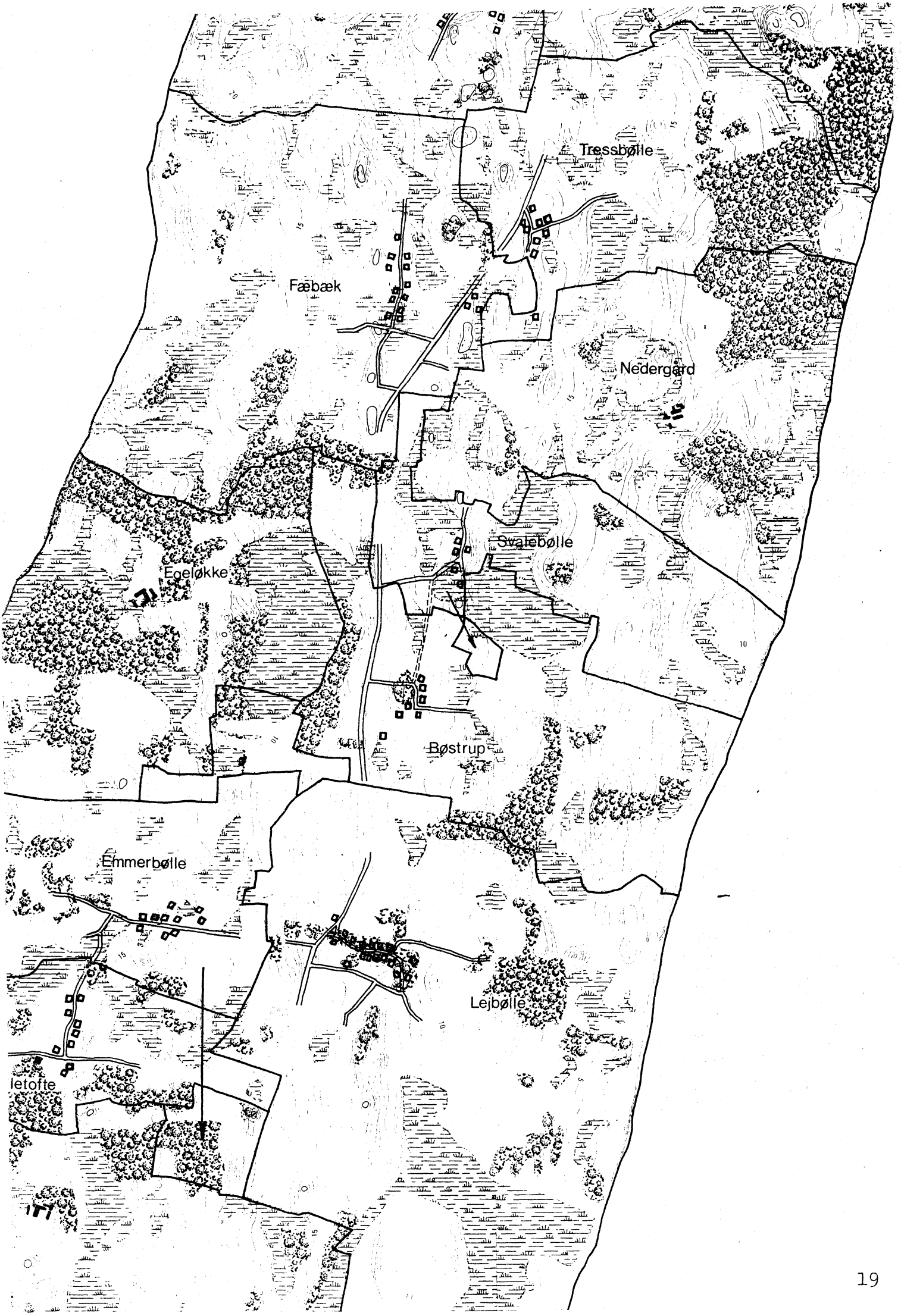
Tressbølle
Fæbæk
Nedergård
Svalebølle
Egeløkke
Bøstrup
Emmerbølle
Lejbølle
letofte

EMMERBØLLE

Ejerlav: Emmerbølle

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Bøstrup

Navn:	Navnetype:
Emmerbølle	-bølle.

Bemærkninger:

Emmerbølle er nævnt første gang 1404 i formen En Campo Emerbølæ majoris. Der skelnedes tidligere mellem store- og lille Emmer.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder.

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Emmerbølle

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby. (!)

Byens gårde og huse ligger uregelmæssigt placeret omkring en bueformet vejforte. 4 af gårdene ligger dog sammen 2 og 2 langs veje mod henholdsvis øst og vest.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1800 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke i figur og størrelse.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 1 gård.

☐ efter udskiftningen

Flyttet SV. for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Vangelag med Lejbølle og Helletofte.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker.

jordbund: Overvejende moræneler.

naturlig afgrænsning: Mod V og delvis mod S.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng, skov og kyst.

☐ blandingsøkonomi med

Eng spredt rundt i ejerlavet, skov mod V ud til kysten.

Ejerlav: Emmerbølle

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ delvis bevaret ☐ opløst ☐ opløst og nybebygget

4 ud af 7 gårde ligger tilbage i byen, idet en er flyttet ud og 2 må være nedlagt. Der er ikke sket nybebyggelse i byen. Vejnettet er ret forandret, idet vejforten er forsvundet og den øst-vest-gående vej rettet ud. Toftesystemet er delvis bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Eng i den vestlige del. Skov syd for Helletofte.

Ejerlav: Emmerbølle

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

STATISTIK

Areal: 222 ha, heraf opdyrket i 1688: 40%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		37	41	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664	1688	1778	1844	1903
Gårde:		10	8	7	8	7	6
Huse:		1					
Huse m/ jord:				2	2	8	9
Huse u/ jord:						1	5
I alt:		11	8	9	10	16	20

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
+ 5 ukendte 1664		3		
(57%) 1688	3	4		5,2
(100%) 1844	5	2		4,8
(100%) 1903	1	5		5,5

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	36	54	62
Børn:	22	37	21
I alt:	58	91	83

Ejerlav: Emmerbølle

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			3		5			
1844					7	8		1
1903	6	12				1		1

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 222 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 40%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes til 37 tdr.htk. og tilsvarende til 41 tdr. htk. i 1844. I 1662 takseredes de 8 gårde i Store Emmerbølle til 61 tdr.htk., medens gården Lille Emmerbølle takseredes til 8 tdr.

Emmerbølle er muligvis udflyttet fra Helletofte. Senere er fra Emmerbølle mod nord udskilt den lille landsby Nakkebølle og enestegårdene Hegnedsgård (Brunsgård) og Egeløkke. I Næstebølle fandtes i 1400-årene 1-2 adelige sædegårde. Egeløkke kendes som sædegård fra 1426. I 1610 var Egeløkke, Hegnedsgård og Næstebølle (ialt 6 gårde) dog alle i fæste. Egeløkke genoprettedes som hovedgård før 1649 af 3 gårde. Hegnedsgård kendes som hovedgård fra 1633, men såvel Hegnedsgård, Næstebølle samt lille Emmerbølle forsvandt inden 1770 under Egeløkke. Fra 1400-tallet skelnes mellem landsbyen Store Emmerbølle og gården Lille Emmerbølle.

Emmerbølle blokudskiftedes år 1800 og siden er 1 gård flyttet ud.

I 1470'erne omtales en adelig sædegård i Emmerbølle. Endnu i 1605 omtales Emmerbøllegård, der da var en fæstegård. I 1404 skænkedes gods i Emmerbølle til Bøstrup kirke, ligesom Skt. Knuds Kloster i Odense i 1400-tallet erhvervede gods i byen. I 1464 skødede væbner Toms Baad Helletoftegård med bl.a. 2 små bol i Emmerbølle til Tranekær kirke. Kronen havde i 1664 ialt 3 gårde i byen, medens den indensogns hovedgård Nedergård havde de resterende 5 gårde. Kronens 3 gårde fulgte med salget af Tranekær i 1672. I 1773 havde Nedergård 7 gårde og 1 hus i byen, medens Egeløkke kun synes at have besiddet huse. Endnu i 1844 var byen samlet under de indensogns hovedgårde, men i 1903 var overgangen til selveje stort set afsluttet.

Antallet af gårde falder fra 10 i 1610 til 6 i 1903 delvis som følge af hovedgårdsekspansion fra Egeløkke. Som følge af den sene overgang til selveje stiger hus- og befolkningstallet kun moderat i det 19. årh. Byen egaliseredes på udskiftningstiden.

Ejerlav: Emmerbølle

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore udflytterby af vikingetids-middelalder-navnetypen -bølle er centralplaceret i sit ejerlav og har agerori-entering. Byformen er uregelmæssig vejforteby. Byen synes udflyttet fra Helletofte. Mod nord udparcelleredes landsbyen Næstebølle samt enkeltgården Lille Emmerbølle, Hegnedsgård og Egeløkke, der efter-hånden alle opslugtes til Egeløkke hovedgård.

2. Udviklingstype. Byen husede i senmiddelalderen en væbnergård Emmer-bøllegård, men prægedes i øvrigt af kirke og kronbesiddelser. I løbet af 1600-1700-tallet samledes byen under de indensogns hoved-gårde Nedergård og Egeløkke, og byen egaliseredes på udskiftnings-tiden. En sen overgang til selveje ledsagedes af meget begrænset ek-spansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er delvis bevaret, men præges af vejgennembrud.
2. Kulturlandskabet har bevaret en del eng og skov samt en del ud-skiftningshegn.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: 3-4 frilagte gårdtomter.

Landenspad
Tornehägärd
Bossebol
Emmerboda
Autocenter

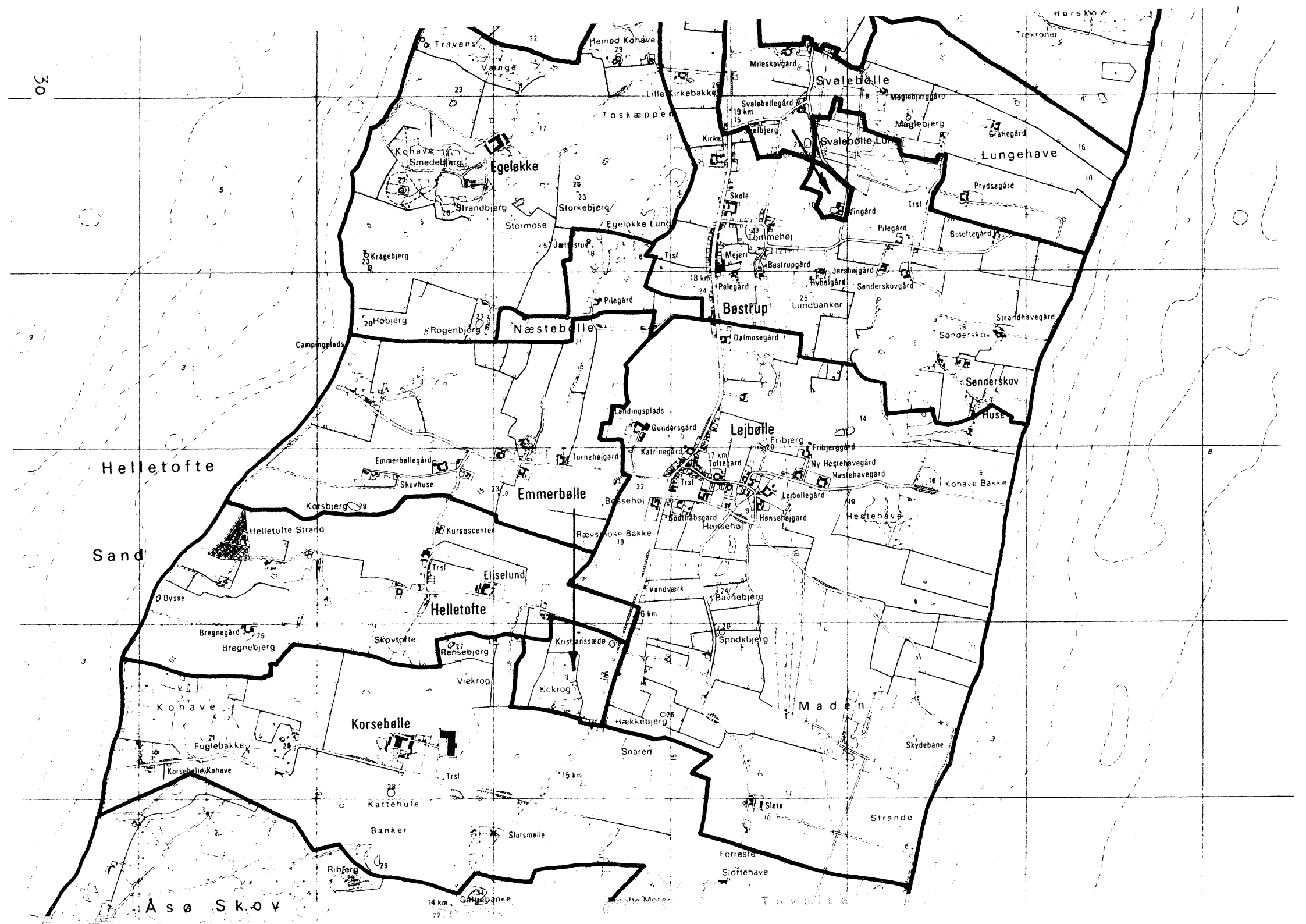
Travens
Vænge
Hernød Kohave
Lille Kirkebakke
Toskæppe
Kohave Smedebjerg
Egeløkke
Strandbjerg
Stormose
Storkebjerg
Egeløkke Lund
Kragebjerg
Jordstue
Trsf
Mejeri
Pilegård
Høbjerg
Rogenbjerg
Næstebølle
Campingplads
Pilegård
Bøstrup
Lundbanker
Dalmosegård
Landingsplads
Gundersgård
Lejbølle
Fribjerg
Fribjerggård
Katrinegård
Tornehøjgård
Emmerbøllegård
Skovhuse
Emmerbølle
Korsbjerg
Helletofte Strand
Kursuscenter
Trsf
Eliselund
Helletofte
Dysse
Bregnegård
Bregnebjerg
Skovtofte
Rensebjerg
Viekrog
Kokrog
Kristianssæde
Vandværk
Bavnebjerg
Spodsbjerg
Rævsmose Bakke
Bøssehøj
Godthabsgård
Hønsehøj
Hønsehøjgård
Leibøllegård
Ny Hestehavegård
Høstehavegård
Kohave Bakke
Hestehave
Svalebølle
Svalebøllegård
Mileskovgård
Maglebjerggård
Maglebjerg
Graahegård
Svalebølle Lund
Kirke
Skole
Vingård
Trsf
Pilegård
Bøtoftegård
Lungehave
Prydsegård
Jershøjgård
Hybelgård
Sønderskovgård
Strandhavegård
Sønderskov
Huse
Helletofte
Sand
Kohave
Fuglebakke
Korsebølle Kohave
Korsebølle
Trsf
Kattehule
Banker
Slotsmølle
Ribjerg
Gangebanke
Åsø Skov
Snaren
Hækkebjerg
Sletø
Strando
Forreste
Slottehave
Skydebane
Maden
Tovelse
Helletofte Mose

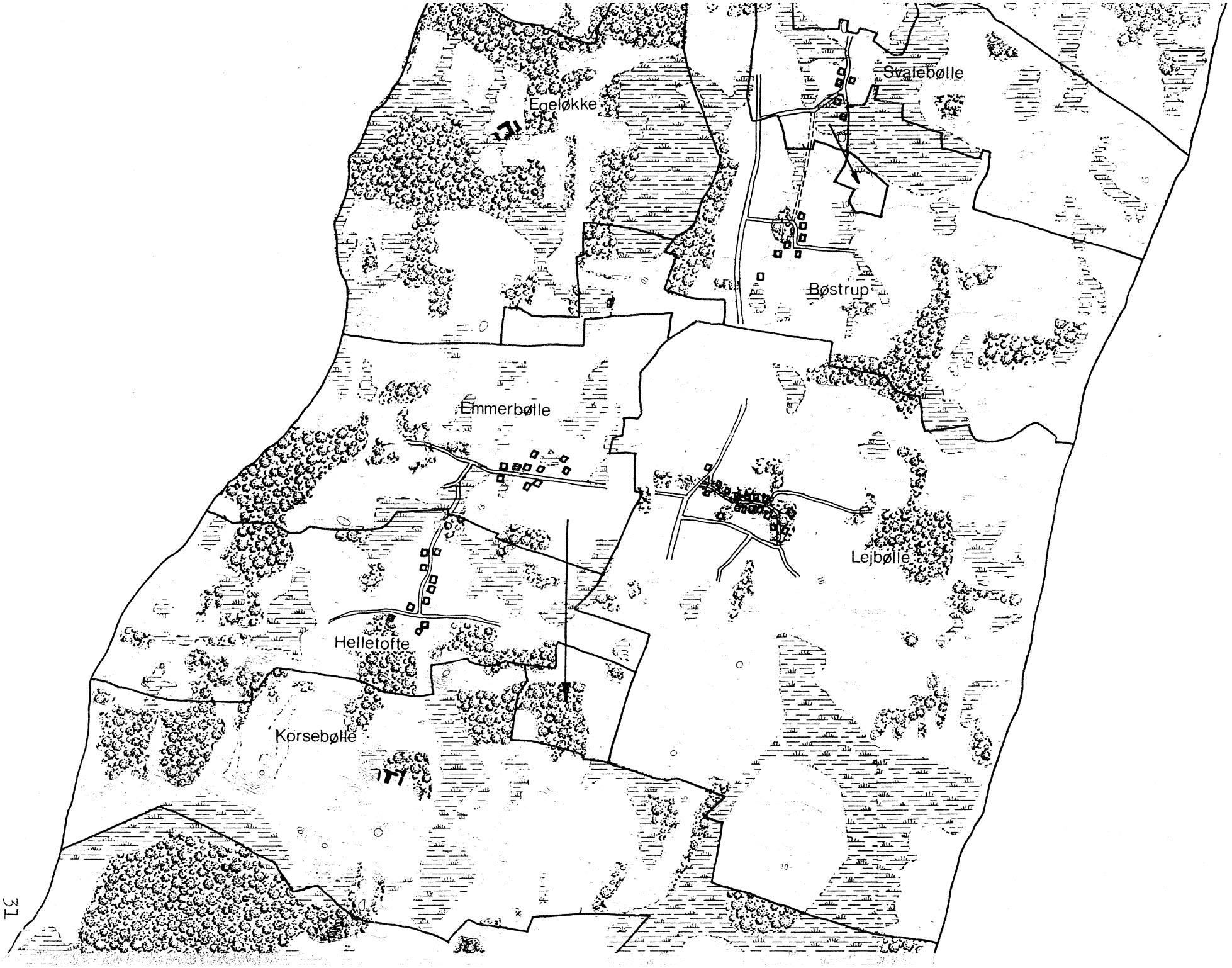
Egeløkke
Svalebølle
Bøstrup
Emmerbølle
Lejbølle
Helletofte
Korsebølle

FÆBÆK

Ejerlav: Fæbæk

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland Nr. herred	Tranekær	Bøstrup

Navn:	Navnetype:
Fæbæk	-bæk.

Bemærkninger:

Fæbæk er nævnt første gang 1385 i formen Febechwarch. Forleddet er navneordet, glda. fæ, som betyder kvæg. Efterleddet er bæk.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Fæbæk

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Reguleret vejby.

Byens gårde ligger ret regelmæssigt placeret langs den nord-syd-gående bygade. Husene ligger koncentreret i den sydlige ende af byen.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Engområde omkring byen, især mod S i ejerlavet. Øst for byen ligger Hovgårdene.

c. Udskiftning

år: 1805 figur: Blokudskiftning store, men uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 4 gårde.

☒ efter udskiftningen 3 gårde.

Flyttet ud i især den vestlige del af ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Vangelag med Emmerbølle og Tressebølle.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter.

jordbund: Overvejende moræneler. Område med ferskvandstørv ved byen. Område med ferskvandsler ved kysten.

naturlig afgrænsning: Mod V, S og delvis mod N.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng, skov og kyst.

☐ blandingsøkonomi med

Eng i det SV-hjørne samt spredt i ejerlavet, skov i den S-del.

Ejerlav: Fæbæk

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 4 ud af 12 gårde på udskiftningstiden er bevaret i byen, men husene ligger stadig koncentreret i den sydlige del. Der er ikke sket nogen nybyggeri af betydning i byen. Vejnettet er uforandret, ligesom stort set også toftesystemet er.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engområde i den V-del, et nybebygget område i den V-del omkring Dageløkke.

Ejerlav: Fæbæk

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

STATISTIK

Areal: 365 ha, heraf opdyrket i 1688: 49%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		72	66	

Bebyggelsesenheder: Incl. Hougårdene og Dagelykke.

			1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:			20	17	14	14	13
Huse:					11		
Huse m/ jord:				1		18	16
Huse u/ jord:						1	25
I alt:			20	18	25	33	54

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
1664 1)	6	4		4,3
59% 1688	12	5		4,7
100% 1844	14			4,1
92% 1903	12	1		4,0

Folketal: 1)

	1787	1845	1901
Voksne:	68	134	178
Børn:	77	64	96
I alt:	145	198	274

1) 1 af 10 kendte.

Ejerlav: Fæbæk

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			11		7		2	
1844					10	14	4	5
1903	13	37				4		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 365 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 49%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes til 72 tdr.htk. og tilsvarende til 66 tdr. htk. i 1844. Byen havde vangelag med nabobyerne Emmerbølle og Tressebølle og ejerlavsgrænsen mod disse byen synes reguleret. I Fæbæks nordlige udkant ligger gården Brensholm. Øst for Fæbæk ligger de 2 Hovgårde. Dageløkke havneleje voksede frem i 1800-tallet. På banken Voldbjerg nord for Dageløkke har ligget et tidligt middelalderligt voldsted.

Fæbæk blokudskiftedes i 1805 og siden er 7 gårde flyttet ud.

Fæbæk omtales som adelig sædegård fra 1416 til 1496. I 1507 var den vistnok fæstegård. Gården har afsat sig et voldsted. I 1385 gav Peter Stygge bl.a. 1 jord i Fæbæk til bygningen af Stoense kirke.

I 1414 pantsatte Sven Ulsen bl.a. 1 ødegård i byen. Ved reformationen havde stiftet en enkelt gård i byen. Kronen bortmageskiftede 1 gård i 1577, men erhvervede herefter 3 gårde i 1604 og 1642. Kronens andel var herefter i 1664 ialt 11 gårde. Med salget af Tranekær i 1672 medfulgte 9 gårde. De indensogns hovedgårde Nedergård og Egeløkke havde i 1664 henholdsvis 6 og 1 gård. Tranekærs gårdtal var i 1766 reduceret til 6 - åbenbart i forbindelse med en egalisering - og 5 huse. Dette gods var i 1803 øjensynlig overgået til Egeløkke, medens Nedergård fortsat havde 6 gårde og 7 huse i 1773.

Endnu i 1844 var byen rent fæstegods, men i 1903 var overgangen til selveje stort set afsluttet.

Antallet af gårde er jævnt vigende i 1600-tallet og 1700-tallet øjensynlig delvis som følge af egaliseringen. Den sene overgang til selveje ledsages af kraftig vækst fra 1844 til 1903 i hus- og befolkningstal.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Byen synes egaliseret på udskiftningstiden.

Ejerlav: Fæbæk

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore adelby er som typisk for kystejerlav placeret i et indre hjørne og byen har ager/eng-orientering. Byformen er den ret sjældne regulerede vejby. Ved kysten findes et middelalderligt voldsted.

2. Udviklingstype. Byen husede i 1400-tallet en væbnergård, der har afsat et voldsted. Byen domineredes i stigende grad af Tranekær-len, indtil det i 1700-tallet lykkedes for de indensogns hovedgårde Egeløkke og Nedergård at samle (hele) byen, der egaliseredes ved udskiftningen. Overgangen til selveje skete sent.

Sammenfattende drejer det sig om en ret sjælden anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er delvist opløst
2. Kulturlandskabet har bevaret en del af udskiftningshegnene samt et større engareal.
3. Særlige relikter: 2 voldsteder.
4. Arkæologiske interesser: 1 frilagt gårdtomt.

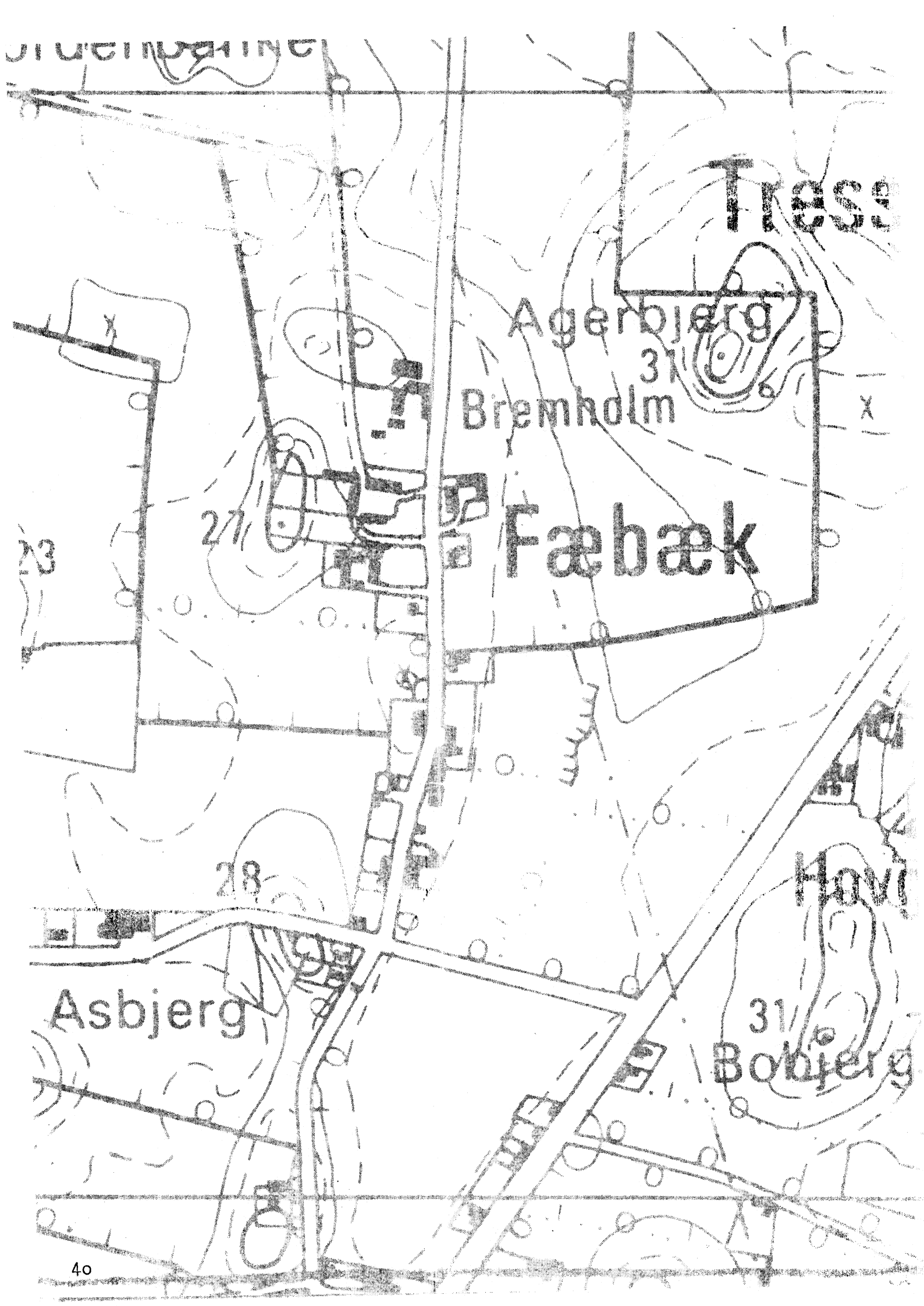
Tirsb
Agerbjerg
31
Bremholm
Fæbæk
23
21
28
Asbjerg
Hov
31
Bolbjerg

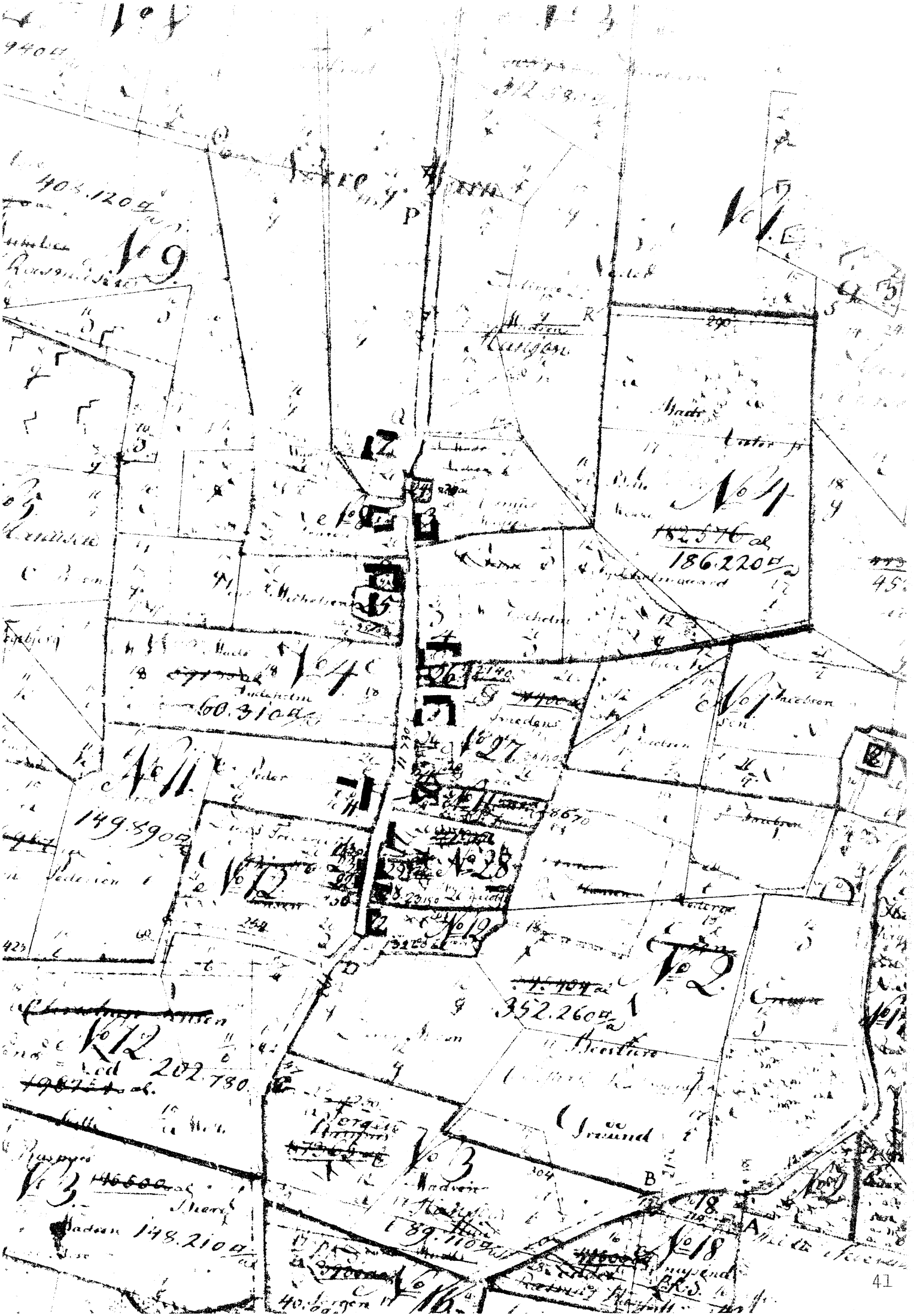

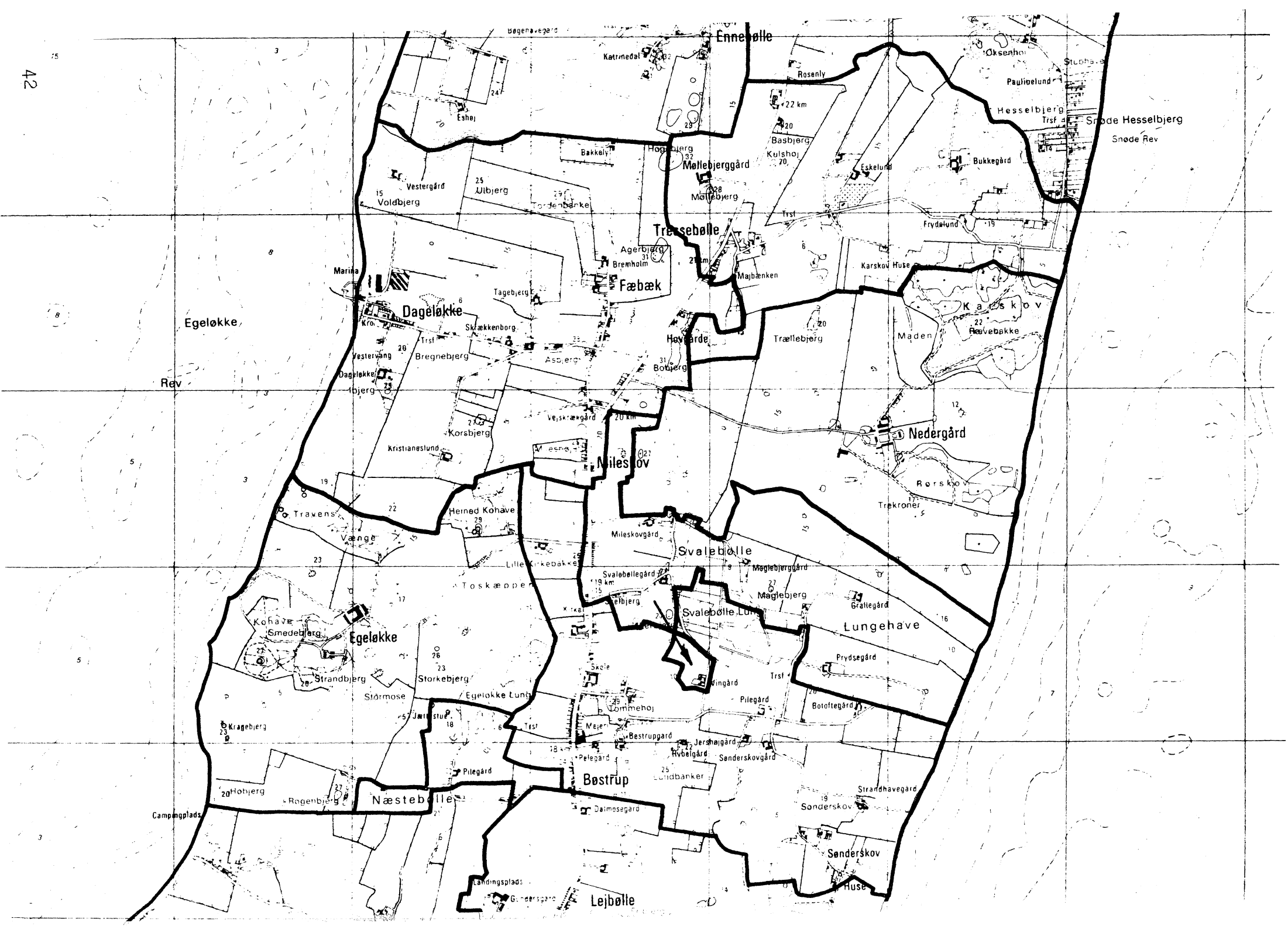
Ennebølle
Rosenly
Oksenhoj
Paulinelund
Hesselbjerg
Trsf
Snøde Hesselbjerg
Snøde Rev
Katrinedal
Eshøj
Bøgenæsvegård
Bakkely
Højebjerg
Møllebjerggård
Basbjerg
Kulshoj
Eskelund
Bukkegård
Vestergård
Voldbjerg
Ulbjerg
Møllebjerg
Trsf
Frydelund
Trøssebølle
Agerbjerg
Bremholm
Fæbæk
Majbænken
Karskov Huse
Marina
Tagebjerg
Dageløkke
Egeløkke
Skrækkenborg
Trsf
Vestervang
Bregnebjerg
Asbjerg
Hovgårde
Bovbjerg
Trællebjerg
Maden
Karskov
Ræverbakke
Rev
Vejskærgård
Korsbjerg
Kristiangslund
Nedergård
Mileskov
Rørskov
Trekroner
Travens
Vænge
Herred Kohave
Mileskovgård
Svalebølle
Svalebøllegård
Møglebjerggård
Møglebjerg
Grallegård
Lungehave
Toskæpper
Lille Kirkebakke
Kohave
Smedebjerg
Egeløkke
Svalebølle Lund
Prydsegård
Strandbjerg
Storkebjerg
Stormose
Egeløkke Lund
Skole
Vingård
Trsf
Pilegård
Tommehoj
Botoftegård
Kragebjerg
Jættestue
Trsf
Bestrupgård
Jershøjgård
Rybelgård
Sønderskovgård
Pilegård
Bøstrup
Lundbanker
Strandhavegård
Hotbjerg
Rogenbjerg
Næstebølle
Campingplads
Daimosegård
Sønderskov
Sønderskov
Huse
Landingsplads
Lejbølle

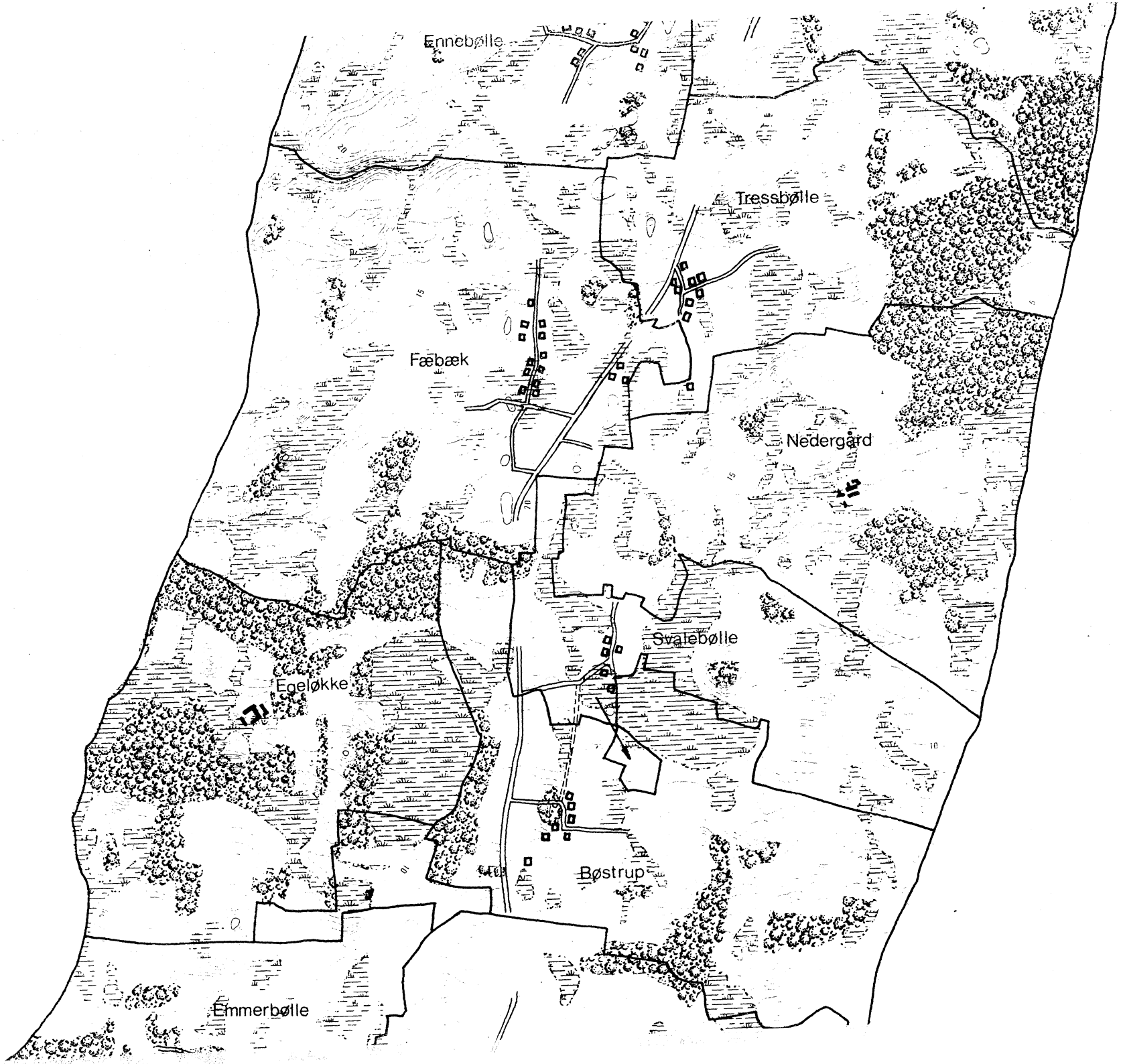
Ennebølle
Tressbølle
Fæbæk
Nedergård
Svalebølle
Egeløkke
Bøstrup
Emmerbølle

HELLETOFTE

Ejerlav: Helletofte

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

Navn:	**Navnetype:**
Helletofte	-tofte.

Bemærkninger:

Helletofte er nævnt første gang o. 1231 i formen Hælghætoft. Det kan ikke formelt afgøres om forleddet er en form af mandsnavnet glda., Hælghi eller en form af tillægsordet hellig, glda. Helagh. Efterleddet er tofte, glda., toft, som betyder "det af fællesskabet undtagne til bebyggelse m.m. beregnede areal".

Anlægstype:	**Anlæggelsestidspunkt:**
Adelby	Overgangen vikingetid/middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Helletofte

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 5 gårde og huse ligger uregelmæssigt langs det T-formede vejnet

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1800 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke i figur og størrelse.

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen 2 gårde.

Flyttet øst og vest for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Vangelag med Korsebølle, Lejbølle og Emmerbølle.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland, Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter ved kysten.

jordbund: Overvejende moræneler. Ferskvandstørv og -dynd vest for byen.

naturlig afgrænsning: Mod V og delvis langs N og S-grænserne.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, eng og skov, samt kyst eng og skov spredt i hele ejerlavet i større eller mindre områder.

Ejerlav: Helletofte

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 2 ud af 5 gårde på udskiftningstiden tilbage i selve byen. Der er ikke i væsentligt omfang sket nybebyggelse - heller ikke på de gamle tomter. Vejnettet er stort set velbevaret, men toftestrukturen er delvis opløst.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En lille del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Skovarealer V og S for byen.

Ejerlav: Helletofte.

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

STATISTIK

Areal: 189 ha, heraf opdyrket 1688: 29%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		23	29	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664	1688	1787	1844	1903 [2]
Gårde:		6	8	6	5	6	2
Huse:		2					
Huse m/ jord:			1	1	8	1	6
Huse u/ jord:						4	13
I alt:		8	9	7	13	11	21

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
67%	1664 [1]	4	2		3,3
67%	1688	4	2		3,9
50%	1844	4	2		4,7
	1903		1	1	7,5

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	44	68	94
Børn:	26	37	41
I alt:	70	105	135

1. 1 af 6 kendte.
2. Der er muligvis fejl i de indhentede oplysninger om gårdtallets størrelse, så det er for lavt ansat.

Ejerlav: Helletofte

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			8	1				
1844	2	2			1	1	3	2
1903	2	19						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 189 ha store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 29%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavets store indhold af skov og eng. I 1688 havde byen trevangsbrug og takseredes for 23 tdr.htk., hvilket i 1844 - vel som følge af nyopdyrkning - sattes op til 29 tdr.htk. Byen må formentlig opfattes som en adelby. Af det oprindelige ejerlav er i givet fald udparcelleret Emmerbølle.

Helletofte blokudskiftedes år 1800 og siden er 2 gårde flyttet ud.

Omkring 1200 skødede "Sven" en del ejendom i byen til kongen. Byen husede i 1400-tallet en lille adelig hovedgård, som Tornes Badd i 1464 skødede til Tranekær kirke sammen med 2 små bol på hver 1½ tdr. skyld i Helletofte. Helletoftegård havde skovmål på Sletø og Strandø i Lejbølle ejerlav. Gårdene forblev herefter fæstegårde. I 1604 erhvervede kronen endnu 1 gård i Hellefote, der herefter i 1664 var helt på kronens hænder, idet størsteparten dog var præste- og kirkegods.

Da kronen i 1672 afhændede Tranekær Slot medfulgte således kun 1 gård og 2 bol i Helletofte.

De indensogns hovedgårde gjorde sig kun svagt gældende. Egeløkke havde i første halvdel af 1800-tallet en enkelt gårde i byen. Overgangen til selveje skete ret sent.

Antallet af gårde lå fra 1610 til 1844 omkring 6 (i 1664 to udprægede småbol regnet for gårde), men faldt herefter til 2. Som følge af den sene overgang til selveje satte hus- og befolkningsvæksten først sent ind.

Gårdene var i 1684 i gennemsnit meget små. Byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Helletofte

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland Nr. herred	Tranekær	Bøstrup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	X	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering:

1. Anlægstype. Den lille adelby af vikingetids-navnetypen -tofte er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er den almindelige forekommende slynget-vejby type. Af det oprindelige ejerlav er Emmerbølle formentlig udparcelleret.

2. Udviklingstype. Byen husede i senmiddelalderen en lille væbnergård Helletoftegård, der i 1464 sammen med 2 gårdsæder i byen erhvervedes af Tranekær kirke. Byen dominerede endnu i 1664 af præste- og kirkegods. Overgangen til selvej skete etapevis og ledsagedes af moderat ekspansion. Byen synes aldrig egaliseret.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig forholdsvis typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering:

1. Bytomten er delvis opløst.
2. Kulturlandskabet har bevaret større skovarealer men kun en lille del af udskiftningshegnene.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: -

Kursuscenter
Einkjøpsbrua
Helletofta
Skovdyrkerbyen

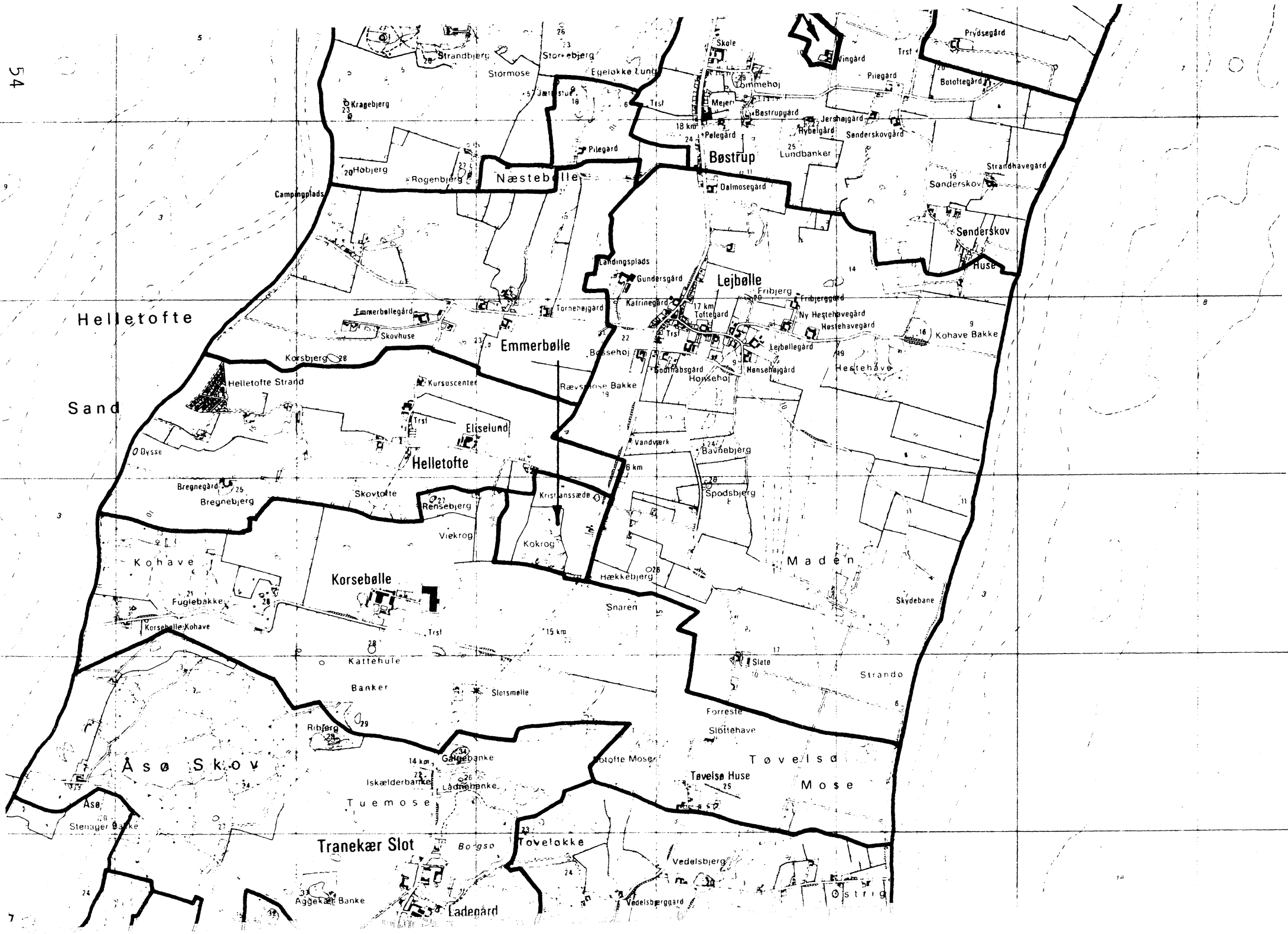
Helletofte
Sand
Næstebølle
Bøstrup
Lejbølle
Emmerbølle
Korsebølle
Helletofte
Eliselund
Helletofte Strand
Kursuscenter
Skovhuse
Emmerbøllegård
Tornehøjgård
Gundersgård
Landingsplads
Katrinegård
Fribjerg
Fribjerggård
Ny Hestehavegård
Høstehavegård
Lejbøllegård
Hønsehøjgård
Hønsehøj
Godthabsgård
Bøssehøj
Rævshøje Bakke
Kohave Bakke
Hestehave
Sønderskov
Huse
Strandhavegård
Dalmosegård
Lundbanker
Pilegård
Bøstrupgård
Jershøjgård
Hybelgård
Sønderskovgård
Tommehøj
Mejeri
Skole
Vingård
Prydsegård
Botoftegård
Strandbjerg
Stormose
Egelykke Lund
Kragebjerg
Højbjerg
Røgenbjerg
Campingplads
Korsbjerg
Bregnegård
Bregnebjerg
Skovtofte
Rensebjerg
Kristianssæde
Vandværk
Bavnebjerg
Spodsbjerg
Hækkebjerg
Viekrog
Kokrog
Kohave
Fuglebakke
Korsebølle Kohave
Kattehule
Banker
Slotsmølle
Ribjerg
Galgebanke
Iskælderbanke
Ladmelbanke
Tuemose
Åsø Skov
Åsø
Stenager Bakke
Tranekær Slot
Borgsø
Aggekær Banke
Ladegård
Tovelokke
Vedelsbjerg
Vedelsbjerggård
Tovelsø Huse
Tovelsø Mose
Botofte Moser
Forreste
Slottehave
Strando
Slåtø
Skydebane
Snaren
Maden
Østrig
Ø Oysse
6 km
15 km
14 km
17 km
18 km

Bøstrup
Lejbølle
Emmerbølle
Helletofte
Korsebølle
Tranekær Slot
Botofte

LEJBØLLE

Ejerlav: Lejbølle

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland Nr. herred	Tranekær	Bøstrup

Navn:	**Navnetype:**
Lejbølle	-bølle.

Bemærkninger:

Lejbølle er nævnt første gang o. 1231 i formen Lekebole. Forleddet er en kortnavnedannelse til et navn på -lek. Efterleddet er bølle, glda. bøli, som sandsynligvis betyder helgård.

Anlægstype:	**Anlæggelsestidspunkt:**
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Lejbølle

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Reguleret vejby.

Byens 17 gårde ligger meget tæt og helt op til den øst-vest-gående slyngede bygade. Husene ligger spredt mellem gårdene og i den vestlige ende, hvor der kun er få gårde. Der er generelt mange lange smalle tofter.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1792 figur: Blokudskiftning, mange uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 1 gård.

☒ efter udskiftningen 7 gårde.

Alle på nær 1 flyttet ud i området omkring byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Vangelag med Emmerbølle, Helletofte og Korsebølle.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med terrænskrænter og hatformede bakker.

jordbund: Overvejende moræneler. En del ferskvandstørv og -dynd mod SØ.

naturlig afgrænsning: Mod Ø og delvis mod N og S.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med

Stort engområde i den S-del samt eng spredt i ejerlavet, skov Ø og N for byen.

Ejerlav: Lejbølle

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ delvis bevaret ☐ opløst ☐ opløst og nybebygget

Knap halvdelen af byens gårde er flyttet ud, men således at det regulerede præg er forsvundet, idet de tilbageblevne gårde nu ligger spredt uden nybebyggelse på de gamle tomter. Derimod er der sket nybebyggelse i byens vestlig ende langs den N-S-gående vej. Vejnettet er stort set uforandret, mens toftestrukturen er delvis bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engområder N og S for byen, skov Ø for byen.

Ejerlav: Lejbølle

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

STATISTIK

Areal: 545 ha, heraf opdyrket i 1688: 42%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		76	96	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664 [2]	1688	1787	1844	1903
Gårde:		17	17	18	19	17	18
Huse:		7					
Huse m/ jord:			5*	2	19	11	17
Huse u/ jord:			9	14*		15	26
I alt:		24	31*	34*	38	43	61

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
58%	1664 [1]	4	4	4	7,7
64%	1688	12	5	1	4,0
71%	1844	7	9	1	4,2
50%	1903	10	8		4,6

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	124	217	206
Børn:	100	110	77
I alt:	224	327	283

1 1 af 12 kendte.
2. Incl. Gundersgård.

Ejerlav: Lejbølle

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			15	14*	2			
1844	2	1			1	1	14	24
1903	15	34					3	9

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 545 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 42%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes i 1688 til 76 tdr.htk., hvilket i 1844 - vel som følge af øget opdyrkning - sattes op til 96 tdr.htk. I 1400-tallet var Sletø og Strandø i ejerlavets sydlige del ligeledes skovdækket. Gundersgård umiddelbart vest for Lejbølle by omtales fra 1476. Der skal tidligere have været et voldsted her. Omkring 1800 var Gundersgård delt som tvillingegård.

Lejbølle blokudskiftedes i 1792 og siden er 8 gårde flyttet ud.

Ud over Gundersgård nævnes der i Lejbølle en adelig sædegård fra 1448 til midten af 1500-tallet. Byen domineredes dog af kronen. Allerede omkring 1200 erhvervede kronen gods i Lejbølle. Præsterne i Bøstrup og Rudkøbing havde fra senmiddelalderen 3 gårde i byen. I 1564 erhvervede kronen 1 gård i byen og i 1604 yderligere 5 gårde og 6 gadehuse. I 1664 var hele byen i kronbesiddelse på nær 2 gårde til den indensogns hovedgård Nedergård. Da kronen afhændede Tranekær i 1672 medfulgte ialt 11 gårde, 4 bol og 9 huse i Lejbølle foruden Gundersgård og vejrmøllen. Og i 1766 var Tranekærs andel fortsat 13 gårde og 13 huse, medens de indensogns hovedgårde Nedergård og Egeløkke fortsat kun havde 2 gårde. Overgangen til selveje skete sent og var endnu ikke afsluttet i 1903.

Antallet af gårde lå fra 1610 til 1903 stabilt fra 17-19, ligesom hus- og befolkningsekspansionen i det 19. årh. har moderat omfang som følge af den sene overgang til selveje.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Lejbølle

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore adelby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle er som typisk for kystejerlav placeret i et indre hjørne af ejerlavet og har agerorientering. Byformen er den ret sjældne regulerede vejby. Gundersgård, vest for bytomten, synes i middelalderen at have været væbnergård.

2. Udviklingstype. Lejbølle husede en adelig sædegård i senmiddelalderen, men domineredes i øvrigt af præste- og krongods. Med salget af Tranekær len i 1672 medfulgte hovedparten af byen. Overgangen til selveje skete sent og ledsagedes af moderat ekspansion. Byen synes aldrig egaliseret.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis sjælden anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er kun delvis bevaret og det regulerede præg gået tabt.
2. Kulturlandskabet har bevaret større eng- og skovarealer samt en del af udskiftningsghegnene.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: et ødelagt voldsted, en frilagt gårdtomt.

Lejbølle
Lejbøllegård
Hansagård
Lutzgård
Hansehøj
Gundersgård
Galtinegård
Lejbølle Sø

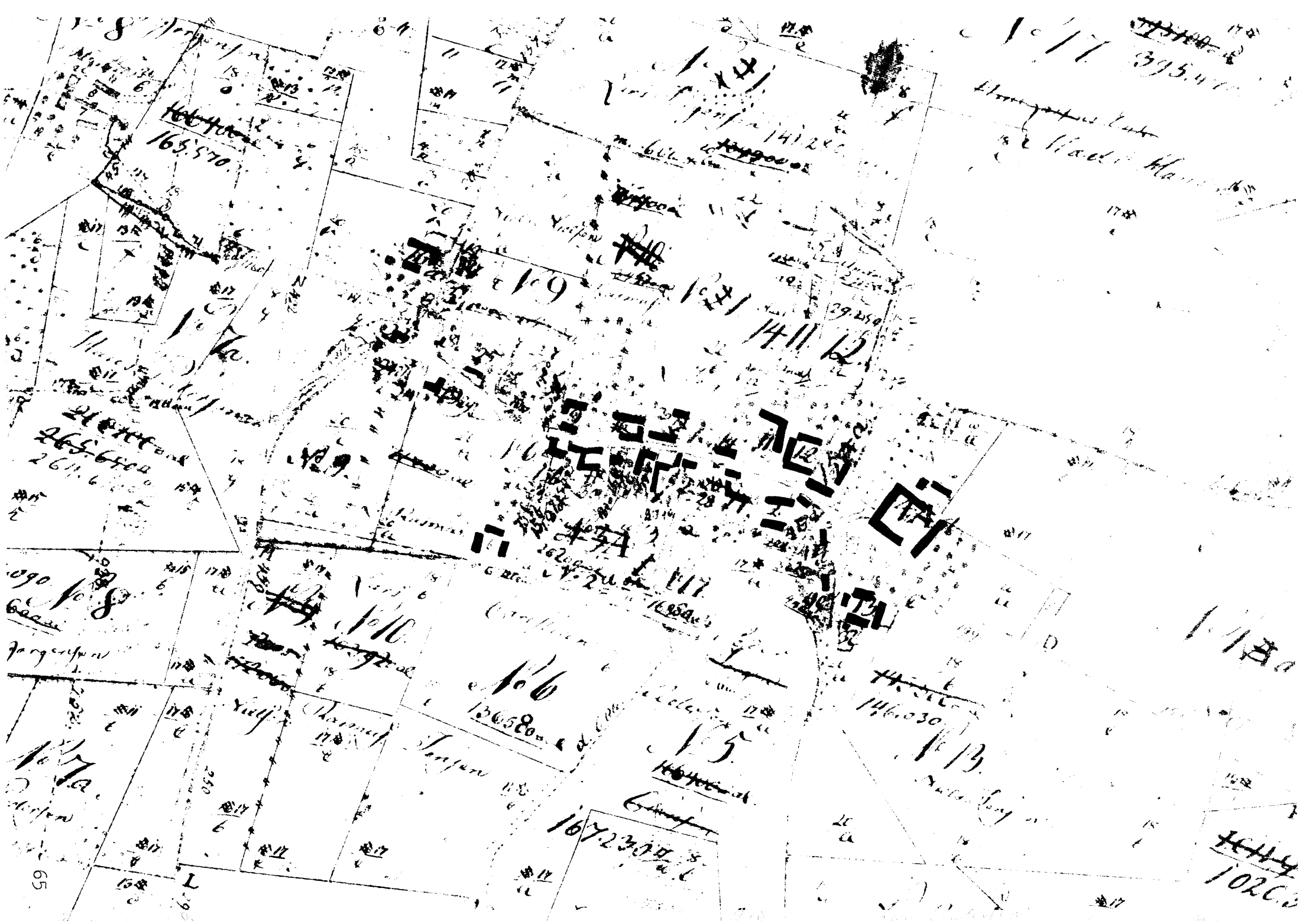

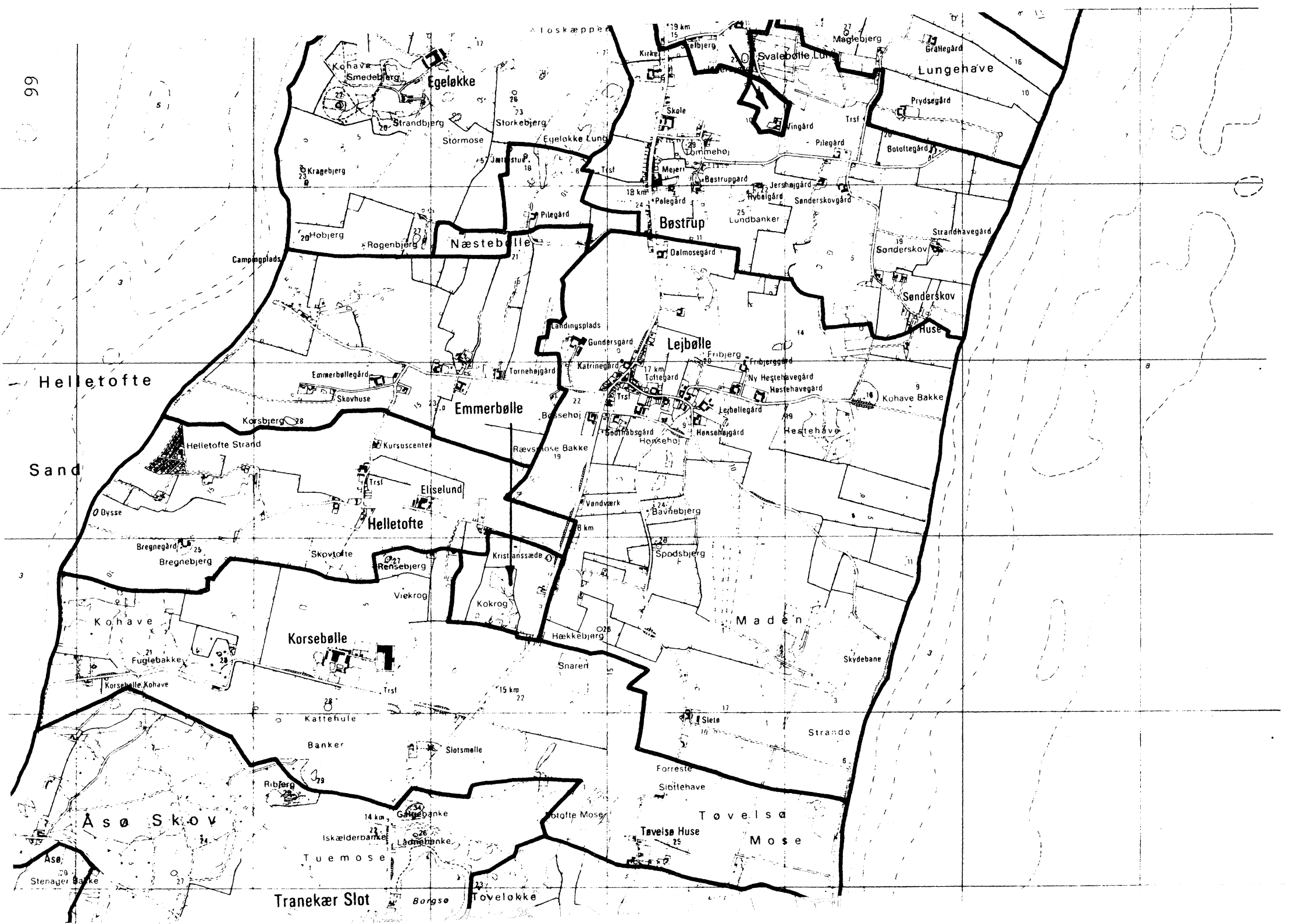
99
Egeløkke
Kohave
Smedebjerg
Strandbjerg
Storkebjerg
Stormose
Egeløkke Lund
Kragebjerg
Jættestue
Hobjerg
Rogenbjerg
Næstebølle
Campingplads
Pilegård
Skole
Svalebølle Lund
Maglebjerg
Lungehave
Prydsegård
Vingård
Botoftegård
Pilegård
Bøstrup
Mejeri
Bøstrupgård
Jershøjgård
Hybelgård
Sønderskovgård
Lundbanker
Strandhavegård
Sønderskov
Dalmosegård
Landingsplads
Gundersgård
Lejbølle
Fribjerg
Friberggård
Katrinegård
Ny Hestehavegård
Høstehavegård
Kohave Bakke
Hestehave
Lejbøllegård
Godthabsgård
Hønsehøjgård
Hønsehøj
Tornehøjgård
Emmerbøllegård
Skovhuse
Emmerbølle
Helletofte
Korsbjerg
Helletofte Strand
Kursuscenter
Rævsmose Bakke
Bøssehøj
Eliselund
Trsf
Helletofte
Sand
Dysse
Bregnegård
Bregnebjerg
Skovtofte
Rensebjerg
Kristianssæde
Vandværk
Bavnebjerg
Spodsbjerg
Viekrog
Kokrog
Kohave
Korsebølle
Fuglebakke
Korsebølle Kohave
Hækkebjerg
Snaren
Maden
Skydebane
Kattehule
Banker
Slotsmølle
Ribjerg
Sletø
Strando
Forreste
Slottehave
Tøvelsø
Tøvelsø Huse
Mose
Totofte Mose
Galgebanke
Iskælderbanke
Lønnebanke
Åsø Skov
Åsø
Stenager Bakke
Tuemose
Tranekær Slot
Borgsø
Tøvelokke

Egeløkke
Bøstrup
Emmerbølle
Lejbølle
Helletofte
Korsebølle
Tranekær Slot

SVALEBØLLE

Ejerlav: Svalebølle

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

Navn:	Navnetype:
Svalebølle	-bølle.

Bemærkninger:

Svalebølle er nævnt første gang 1404 i formen Swalæbølæ. Forleddet er et mandsnavn og tilnavn glda. Swalæ identisk med fuglenavnet svale. Efterleddet er bølle, glda. bøli, som formentlig betyder helgård.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder.

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Svalebølle

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Af byens 6 gårde ligger de 4 ret tæt samlet på vestsiden af den nord-syd-gående vej, mens de to andre ligger nord herfor for enden af hver sin stikvej. Husene ligger spredt mellem gårdene.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger mod syd op til et engområde.

c. Udskiftning

år: 1800 figur: Blokudskiftning, store aflange blokke vest for byen.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 2 gårde.

☒ efter udskiftningen 2 gårde.

Flyttet øst for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Dyrkningsfællesskab med Bøstrup.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter.

jordbund: Ferskvandstørv og -dynd øst for byen ellers moræneler.

naturlig afgrænsning: Mod Ø og delvis mod S.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng.

☐ blandingsøkonomi med

Eng i området omkring byen samt spredt i ejerlavet.

Ejerlav: Svalebølle

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 2 af udskiftningstiden 6 gårde er tilbage i byen. Der er ikke sket nybebyggelse overhovedet. Vejnettet er stort set uforandret på nær stikvejen til den nordligste gård. Toftesystemet er opløst.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En lille del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Eng sydøst for byen, skov øst for byen.

Ejerlav: Svalebølle

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup

STATISTIK

Areal: 165 ha, heraf opdyrket i 1688: 50%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		35	33	

Bebyggelsesenheder: Incl. Mileskovhuse.

		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		7	5	7	6	5	6
Huse:		2			11		
Huse m/ jord:						10	10
Huse u/ jord:			1	2 *		1	5
I alt:		9	6	9 *	17	16	21

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
	1664		3	2	9,0
86%	1688	6		1	5,1
100%	1844	1	4		4,0
	1903	4	1	1	5,5

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	64	97	84
Børn:	45	74	34
I alt:	109	171	118

Ejerlav: Svalebølle

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland Nr. herred	Tranekær	Bøstrup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			5	1				
1844		2			5	8		1
1903	5	9			1	6		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 165 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 50%. Tallet må dog tages med stor forbehold. Svalebølle havde integreret dyrkningsfællesskab med moderbyen Bøstrup og ejerlavsgrænserne fastlagdes først ved udskiftningen. Dernæst har hovedgården Nedergård gjort indhug. Byen Brøndslette med 7 gårde, der lå nord for Svalebølle blev i 1600-tallet lagt under Nedergård.

Før 1728 blev den middelalderlige hovedgård Svalebølle ligeledes lagt under Nedergårds marker.

Svalebølle havde i 1688 trevangsbrug og takseredes da til 35 tdr.htk. og tilsvarende til 33 tdr.htk. i 1844. Enestegården Grallegård nævnes fra 1600-tallet.

Svalebølle blokudskiftedes år 1800 og siden er 4 gårde udflyttet.

En adelig sædegård Svalebøllegård, omtales som sådan fra 1340 til 1550. I 1664 synes hele byen at have tilhørt kronen, men det er dog muligt at Nedergårds andel (Svalebøllegård og endnu 1 gård) ved en fejl er udeladt. Med salget af Tranekær i 1672 medfulgte de 5 gårde i Svalebølle og Grallegård. I 1766 havde Tranekær 4 gårde og 5 huse, medens Nedergård havde 2 gårde (incl. den nedlagte Svalebøllegård) og 5 huse. Overgangen til selveje skete sent og var endnu ikke afsluttet i 1903.

Antallet af gårde fra 1610 til 1903 svinger omkring 6. Hus- og befolkningstallet vækst i det 19. årh. var særdeles moderat.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Byen synes egaliseret på udskiftningstiden.

Ejerlav: Svalebølle

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland Nr. herred	Tranekær	Bøstrup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den lille udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle havde integreret dyrkningsfællesskab med moder byen Bøstrup. Svalebølle er randplaceret i sit ejerlav og har ager/eng-orientering. Byformen er den almindelige forekommende slynget-vejby type. Nabohovedgården Nedergård har gjort indhug i ejerlavet. Mod øst i ejerlavet omtales fra 1600-tallet Grallegård.

2. Udviklingstype. Byen husede i senmiddelalderen en væbnergård, men domineredes i øvrigt af krongods. Med salget af Tranekær len i 1672 fulgte 5 gårde i byen foruden Grallegård. Senere samledes byen under den indensogns hovedgård Nedergård. Byen egaliseredes på udskiftningstiden. Overgangen til selveje skete sent og ledsagedes af moderat ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig, forholdsvis typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst.
2. Kulturlandskabet har bevaret større eng- og skovarealer, men kun få udskiftningshegn.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: 4 frilagte gårdtomter.

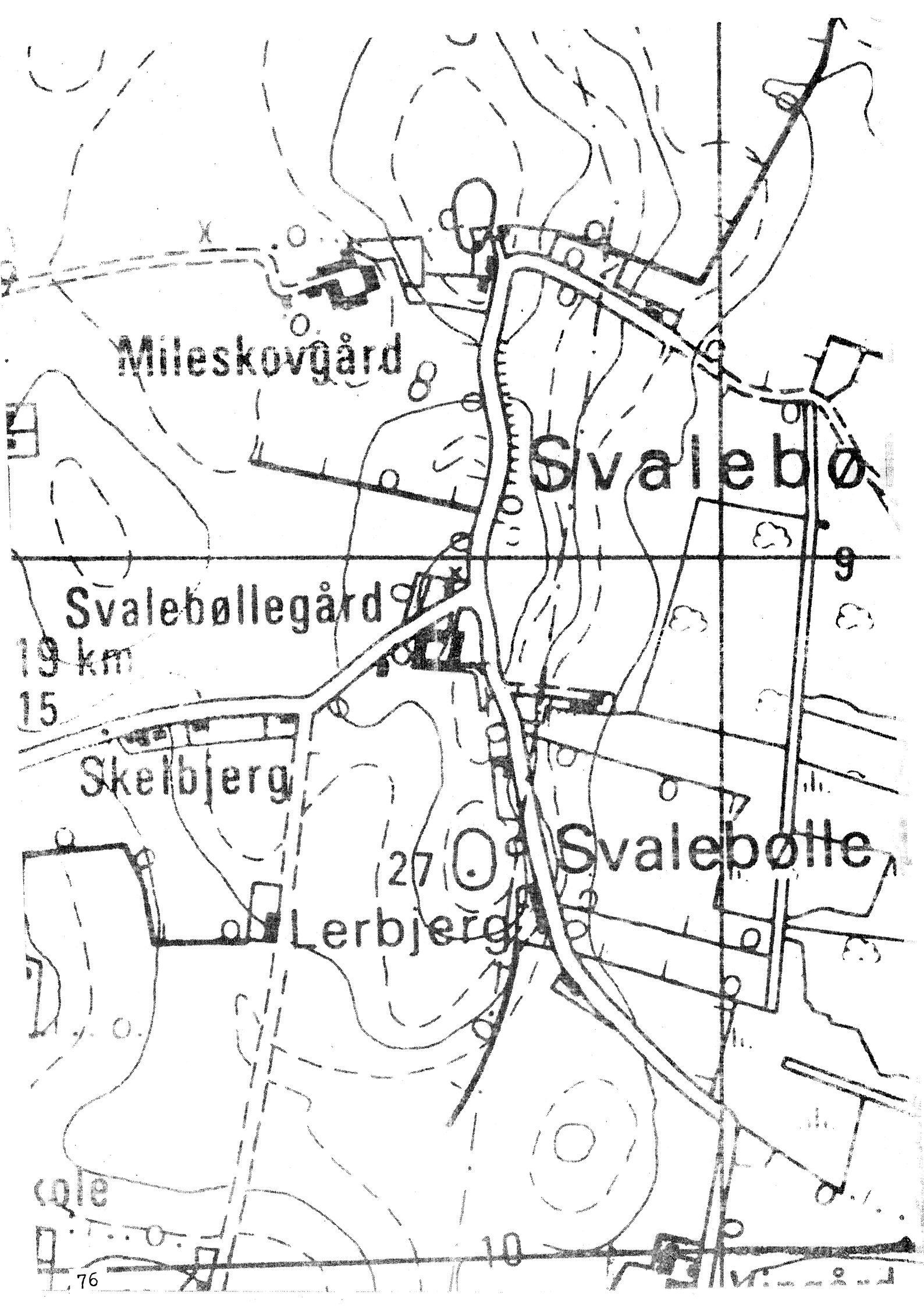
Mileskovgård
Svalebø
Svalebøllegård
19 km
15
Skelbjerg
Svalebøtte
Lerbjerg
10

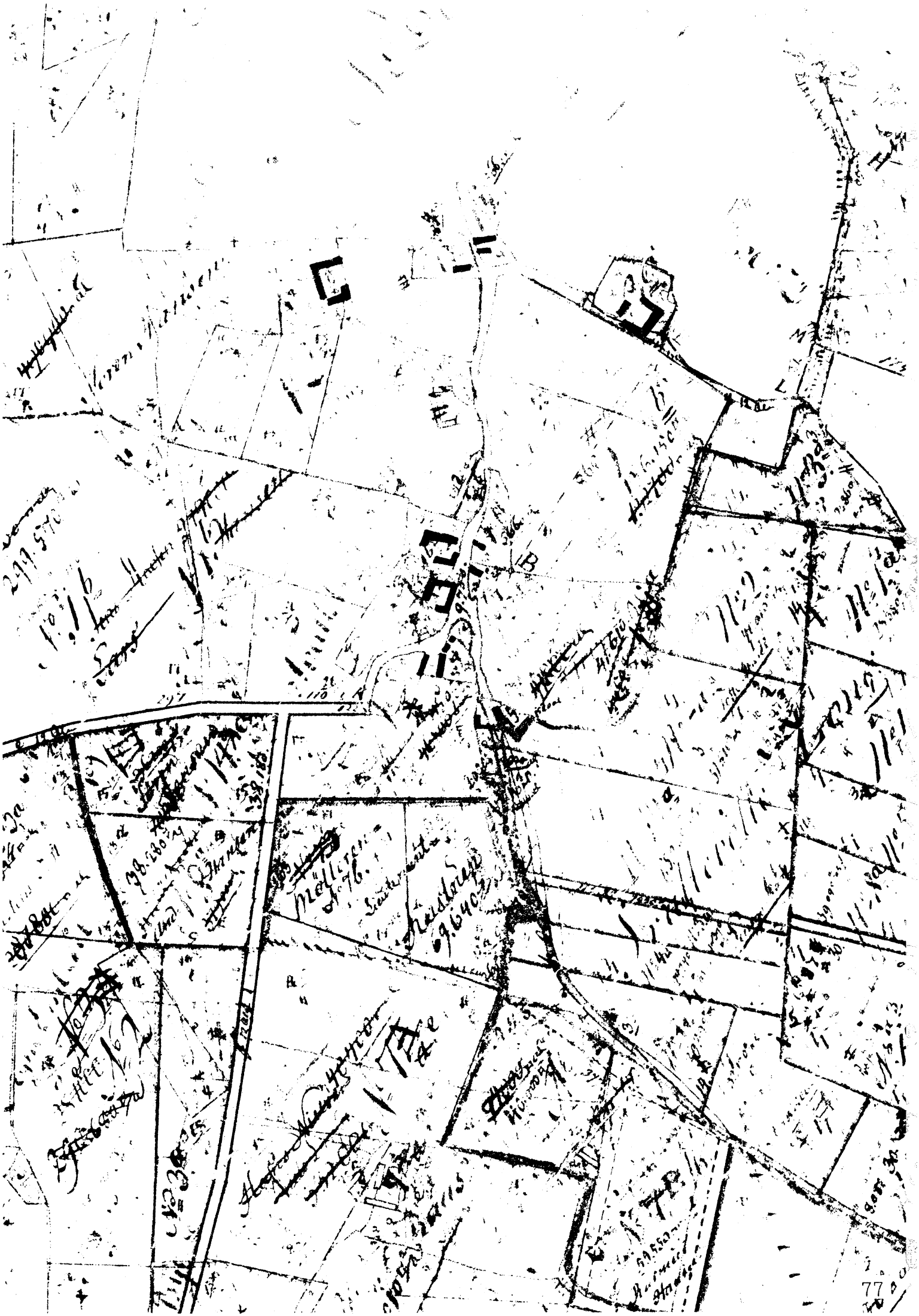
Mellitz
Sandstrand
9.640
38.280

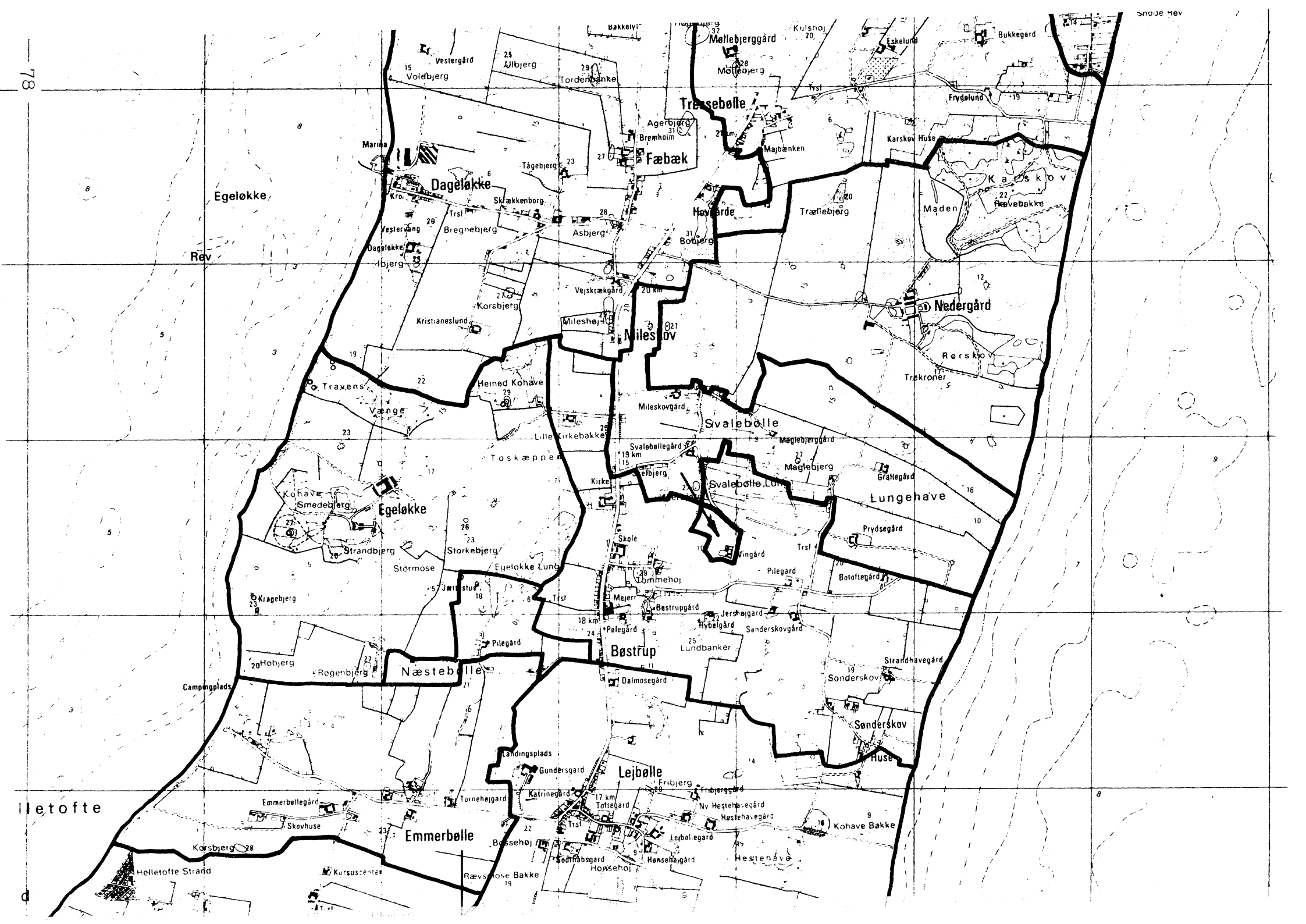
Møllebjerggård
Vestergård
Voldbjerg
Ullbjerg
Tordenbanke
Trssebølle
Agerbjerg
Bremholm
Fæbæk
Majbænken
Karskov Huse
Frydelund
Eskelund
Bukkegård
Dageløkke
Skrækkenborg
Tågebjerg
Bregnebjerg
Asbjerg
Bøgbjerg
Hovgårde
Træflebjerg
Karskov
Rævebakke
Maden
Egeløkke
Rev
Vejskrækgård
Korsbjerg
Kristianeslund
Nedergård
Mileshøj
Mileskov
Rørskov
Trækroner
Travens
Vænge
Herned Kohave
Mileskovgård
Svalebølle
Lille Kirkebakke
Svalebøllegård
Møglebjerggård
Møglebjerg
Toskæppe
Kirke
Svalebølle Lung
Lungehave
Grathegård
Kohave
Smedebjerg
Egeløkke
Strandbjerg
Storkebjerg
Prydsegård
Skole
Vingård
Egeløkke Lung
Stormose
Pilegård
Tømmehøj
Botoftegård
Kragebjerg
Mejeri
Bøstrupgård
Jershøjgård
Hybelgård
Sanderskovgård
Pilegård
Bøstrup
Lundbanker
Hobjerg
Rogenbjerg
Næstebølle
Strandhavegård
Campingplads
Dalmosegård
Sønderskov
Landingsplads
Gundersgård
Lejbølle
Fribjerg
Fribjerggård
Katrinegård
Toftegård
Ny Hestehavegård
Høstehavegård
Emmerbøllegård
Tornehøjgård
Skovhuse
Emmerbølle
Kohave Bakke
Bøssehøj
Lejbøllegård
Sødrabsgård
Hønsehøjgård
Hønsehøj
Hestehave
Helletofte Strand
Kursuscenter
Rævshose Bakke
Helletofte

Tressbølle
Nedergård
Svanebølle
Bøstrup
Leibølle
Fæbæk
Egeløkke
Emmerbølle

HOV

Ejerlav: Hov

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Hov

Navn:	Navnetype:
Hov	-Hov

Bemærkninger:

Hov er nævnt første gang 1347 i formen Hov. Kilden kan dog også henvise til et andet Hov. Navnet er sandsynligvis en substantivering af tillægsordet, glda. hor, som betyder høj.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Rydningsby	Middelalder

Bemærkninger:

En rydningsby er en landsby, som er anlagt efter forudgående skovrydning på stedet i middelalderen.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Hov

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland Nr. herred	Tranekær	Hov

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Skovbygd. (!)

Gårdene ligger ret spredt, med stor indbyrdes afstand og meget uregelmæssigt langs den nord-syd-gående vej. En større gård, Charlottenlund, ligger i den sydvestlige del tilbagetrukket fra vejen.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☐ agerorientering ☒ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Bebyggelsen er omgivet af skov.

c. Udskiftning

år: figur: Strimmelopdeling, marken opdelt i lange øst-vest-gående strimler (jfr. driftformen).

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen

☐ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: rotation:

vangeantal: Individuelle indelukker.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter mod V. Naturskabt marint forland mod NØ.

jordbund: Moræneler med store områder med ferskvandstørv, -ler, smeltevandssand og saltvandssand især i den NØ'stlige del.

naturlig afgrænsning:

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, eng, skov og kyst.
Skov i den S-del, eng især i den Ø-del.

Ejerlav: Hov

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Hov

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

De fleste af gårdene ligger stadig spredt langs den nord-syd gående vej. Der er kun i begrænset omfang sket nybebyggelse. Vejnet og tofteskel er stort set velbevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En stor del af hegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☒ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Store skovarealer mod syd.

Et nybebygget sommerhusområde mod nordøst.

Ejerlav: Hov

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Hov

STATISTIK

Areal: 455 ha, deraf opdyrket i 1688: 34%

Tønder hartkorn	1664	1688 [2]	1844	1903
		61	43	

Bebyggelsesenheder:

			1664 [3]	1688 [2]	1787	1844	1903
Gårde:			3	26	9	14	8
Huse:					66		
Huse m/ jord:				35		25	23
Huse u/ jord:			2	14		2	18
I alt:			5	75	75	41	49

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
1664				
(92%) 1688	26			2,0
(100%-1:2,3 1844	13	1		2,4
(75%) 1903	7	1		2,8

Folketal:

	1787 [2]	1845	1901
Voksne:	200	134	151
Børn:	119	63	55
I alt:	319	197	206

1. Tidligere Snøde og Stoense sogne. 2. Hele Hov Kroggård.
3. Excl. Uglebjerg, Prierhuset (3), Vesterhuse, Galeberg, Ø. Skovhuse,

Ejerlav: Hele Hov (alternativ)

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Hov

STATISTIK

Areal: 936 ha, deraf opdyrket i 1688: 17%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		61	92	

Bebyggelsesenheder:

			1664	1688	1774[1]	1844	1903
Gårde:			23	26	9		
Huse:			4				
Huse m/ jord:				35	66		
Huse u/ jord:				14			
I alt:			27	75	75		

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
1664				
1688	26			
1844				
1903				

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	200		
Børn:	119		
I alt:	319		

1. 1787
2. Iberegnet Skiften o.s.v.

Ejerlav: Hov

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Hov

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664 1)			1	2	16	2	6	
1844	2	6			10	13	2	8
1903	8	39				2		

Udviklingsbeskrivelse:

Nordspidsen af Langeland var længe dækket med skov, hvori dels Snøde dels Stoense sogn var parthavere. I 1496 omtales således en gård i Stoense med 3½ mark sølv skov i Hovskov. I senmiddelalderen anlægges en række skovbol og -huse her. Bebyggelserne Vesterhuse og Østerskovhuse omtales fra 1577. I 1688 var området Hovland splittet op i en mængde skovrydninger, som på kaotisk vis var delt mellem de 2 sogne. Området rummede da 25 enkeltgårde og 34 huse med jord, de fleste uden nogen form for dyrkningsfællesskab. Bebyggelsen ses da heller ikke udskiftet. Bebyggelsen kan således ikke karakteriseres som en (eller flere) landsbyer i egentlig forstand og er derfor ikke taget op til vurdering her.

Omkring 1800 hedder det, at der fra Hov udføres frugt til Sjælland og Fyn og at Hovboerne i øvrigt ernærede sig ved fiskeri. Hovland blev i 1882 et sogn for sig.

I 1231 havde kongen 1/12 af Hov skov. Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 5 gårde og 6 huse i Hov. Området domineredes dog af Stensgård, der i 1802 havde 13 gårde (heraf 9 a 1-2½ tdr.) og 12 huse med jord på Hov. Overgangen til selveje skete fortrinsvis efter 1844.

Som følge af bebyggelsens løse præg er det ikke umiddelbart muligt at følge udviklingen i enhedstallet, men bebyggelsen synes at have ekspanderet voldsomt i 1500-1600-tallet. Hovedgården Nygård oprettedes i 1600-tallet og var omkring 1650 på 2 tdr.htk. Den udstykkedes i 1929.

Ved nordøstspidsen af Langeland har Hovborg ligget. Der findes her et udpløjet voldsted.

1) Hele Hov incl. Ullebjerg, Vesterhuse, Galtebjerg, Østre Skovhuse.

Campingplads
Brunnagård

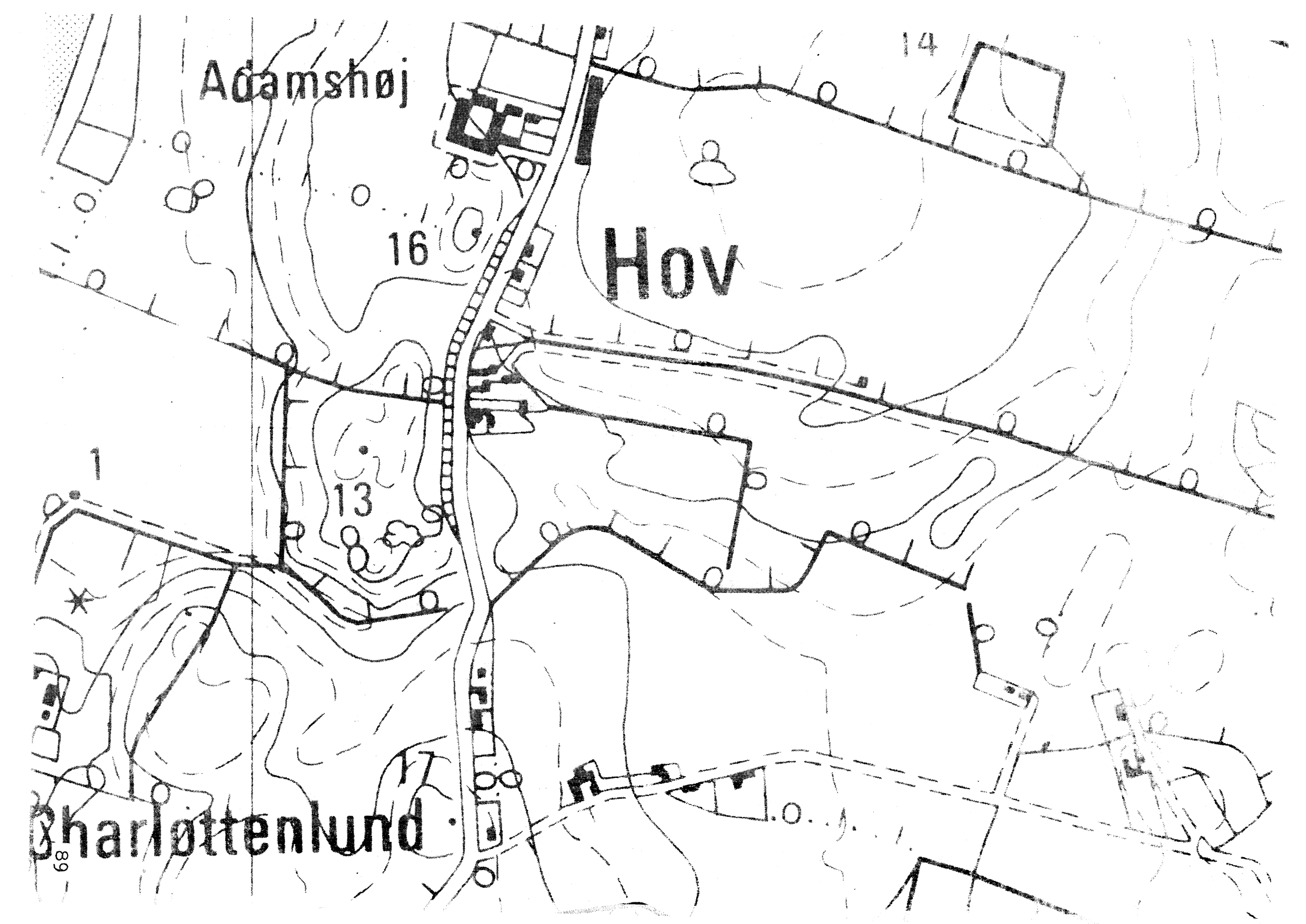
Adamshøj
14
16
Hov
1
13
Charløttenlund
89

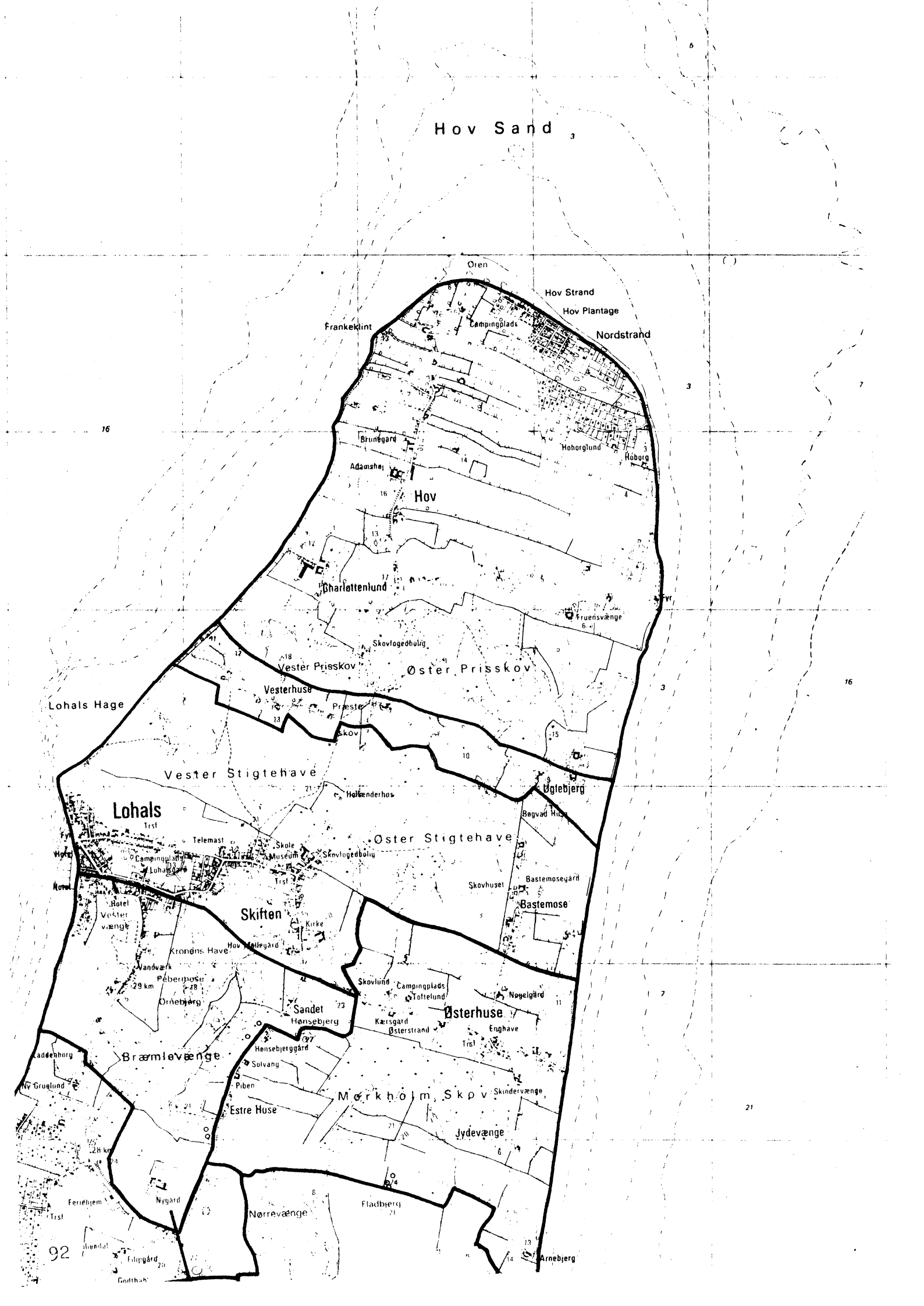
Hov Sand
Oren
Hov Strand
Hov Plantage
Nordstrand
Campingplads
Frankeklint
Brunegård
Hohorglund
Røborg
Adamshej
Hov
Charlottenlund
Fruensvænge
Skovfogedbolig
Vester Prisskov
Øster Prisskov
Vesterhuse
Præste
Skov
Lohals Hage
Vester Stigtehave
Øster Stigtehave
Lohals
Trsl
Telemast
Skole
Museum
Skovfogedbolig
Campingplads
Lohals
Hotel
Vester vænge
Skiften
Kirke
Hov Mellegård
Kronens Have
Vandværk
Pebermose
29 km
Ørnebjerg
Sandet
Hønsebjerg
Hønsebjerggård
Solvang
Piben
Estre Huse
Bræmlevænge
Laddenhorg
Ny Gruelund
28 km
Ferielhjem
Trsl
Nygård
Nørrevænge
Fladbjerg
Arnebjerg
Ugiebjerg
Bøgvad Hus
Halfænderhus
Skovhuset
Bastemosegård
Bastemose
Skovlund
Campingplads
Tottelund
Nøgelgård
Østerhuse
Kærsgård
Østerstrand
Enghave
Trsl
Mørkholm Skov
Skindervænge
Jydevænge
92

Hov
Snøde
præstegårds
jorde
Skiften
Østerhuse
Nygård

ENNEBØLLE

Ejerlav: Ennebølle

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Snøde

Navn:	Navnetype:
Ennebølle	-bølle

Bemærkninger:

Ennebølle er nævnt første gang 1345 i formen Effnebøll. Forleddet er en form af et personnavn, men hvilket er usikkert. En mulighed er mandsnavnet, glda. Øthkun. Efterleddet er bølle, glda. bøli, som formentlig betyder helgård.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og Middelalder

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne,ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Ennebølle

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens gårde og huse ligger spredt i to grupper langs den fra nord mod vest gående slyngede vej. En gruppe ligger langs den nord-syd-gående vej med ret stor regelmæssighed, en anden gruppe ligger langs den øst-vest-gående vej, hvorfra udgår en mindre vejforte mod syd, hvor 2 gårde ligger omkring. Nord for byen ligger en vindmølle isoleret.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Byen er koblingsplaceret ned til et engdrag, der skærer igennem ejerlavet.

c. Udskiftning

år: 1805 figur: Blokudskiftning, ret store men uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 2 gårde.

☒ efter udskiftningen 3 gårde.
Flyttet vest for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Vangelag med Skattebølle, Ll. Snøde, Tressebølle og Fæbæk.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland med hatformede bakker og terrænskrænter.

jordbund: Overvejende moræneler. Område med ferskvandstørv og -dynd mod NØ.

naturlig afgrænsning: Mod V, N og NØ samt delvis mod S og Ø.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng, skov og kyst.

☐ blandingsøkonomi med

Engområde N for byen samt spredt i ejerlavet, skov især i den vestlige del.

Ejerlav: Ennebølle

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Snøde

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ delvis bevaret ☐ opløst ☐ opløst og nybebygget

Knap halvdelen (45%) af byens gårde er flyttet ud, mens de øvrige 6 gårde ligger tilbage i byen. Den får en mere spredt karakter, da der ikke er sket nybebyggelse. Vejnettet er uforandret, bortset fra at vejforten er forsvundet. Hvor gårdene ligger tilbage, er tofteskellene bevaret, ellers ikke.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Eng i det nordøstlige og sydvestlige hjørne.

Ejerlav: Ennebølle

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

STATISTIK

Areal: 296 ha, deraf opdyrket i 1682: 59%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		64	53	

Bebyggelsesenheder:

			1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:			15	13	10	11	12
Huse:					9	15ml	
Huse m/ jord:			1				13
Huse u/ jord:				4			10
I alt:			16	17	19	26	35

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
	1664				
(70%)	1688	7	5	1	4,9
(100%)	1844	10	1		4,2
(75%)	1903	10	1	1	4,0

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	65	106	114
Børn:	39	58	35
I alt:	104	164	149

Ejerlav: Ennebølle

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			5	1	3		7	
1844		2					11	13
1903	12	23						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 296 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket ikke mindre end 59%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes på grund af den høje opdyrkningsgrad ret højt til 64 tdr.htk. mod 53 tdr. i 1844.

Ennebølle blokudskiftedes i 1805 og siden er 5 gårde flyttet ud.

Ennebølle husede en væbnergård i midten af 1400-tallet, men den synes ikke at have haft de store besiddelser. I 1385 skænkede Peder Stygge 1 gård i byen til Stoense Kirke, og i løbet af 1400-tallet erhvervede Maribo Kloster 3 gårde i byen. I 1412 hørte en gård i byen med til Blegholm godset. I 1577 afhændede kronen Krogagergård (Stensgård) med bl.a. 1 gård i Ennebølle. I 1634 mageskiftede kronen sig dog til 2 gårde i byen, og inclusive kirke-gårdene var kronen i 1664 herefter oppe på 5 gårde. Den indensogns hovedgård Stensgård havde da måttet afstå 2 gårde i gældudlæg, og havde i 1664 3 gårde tilbage. De resterende gårde var fordelt på diverse besiddere. Med kronens salg af Tranekær i 1672 fulgte 3 gårde i byen. Stensgård havde 4 gårde, medens Egeløkke og Nedergård havde henholdsvis 4 og 3 gårde. Egeløkkes 4 gårde var i 1803 egaliseret på 5-0-1-1½ tdr.htk. Endnu i 1844 var byen stort set i fæste, men i 1903 var overgangen til selveje afsluttet.

Antallet af gårde faldt fra 15 i 1664 til 11 i 1844 formentlig delvis som følge af lodsejervise egaliseringer. På grund af den sene overgang til selveje voksede hus- og befolkningstallet kun i beskedent omfang i det 19. årh.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Byen synes egaliseret ved udskiftningen.

Ejerlav: Ennebølle

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1) Anlægstype. Den lille adelby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle er som typisk for kystejerlav placeret i et indre hjørne af ejerlavet. Bytomten er koblingsplaceret ned til et engdrag, der gennemskærer ejerlavet. Byformen er den alm. forekommende slynget-vejby type.

2) Udviklingstype. Byen husede i 1400-tallet en væbnergård. Besiddel-sesforholdene var forholdsvis spredte. Overgangen til selveje skete sent og ledsagedes kun af begrænset ekspansion. Byen synes ega-liseret på udskiftningstiden

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er delvis bevaret, men har fået et løst præg.
2) Kulturlandskabet har bevaret en del udskiftningshegn samt noget eng.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: 4 frilagte gårdtomter.

Lindballe
Lavensmade
Enghaugård
Lindballe
Lindballe
15
22

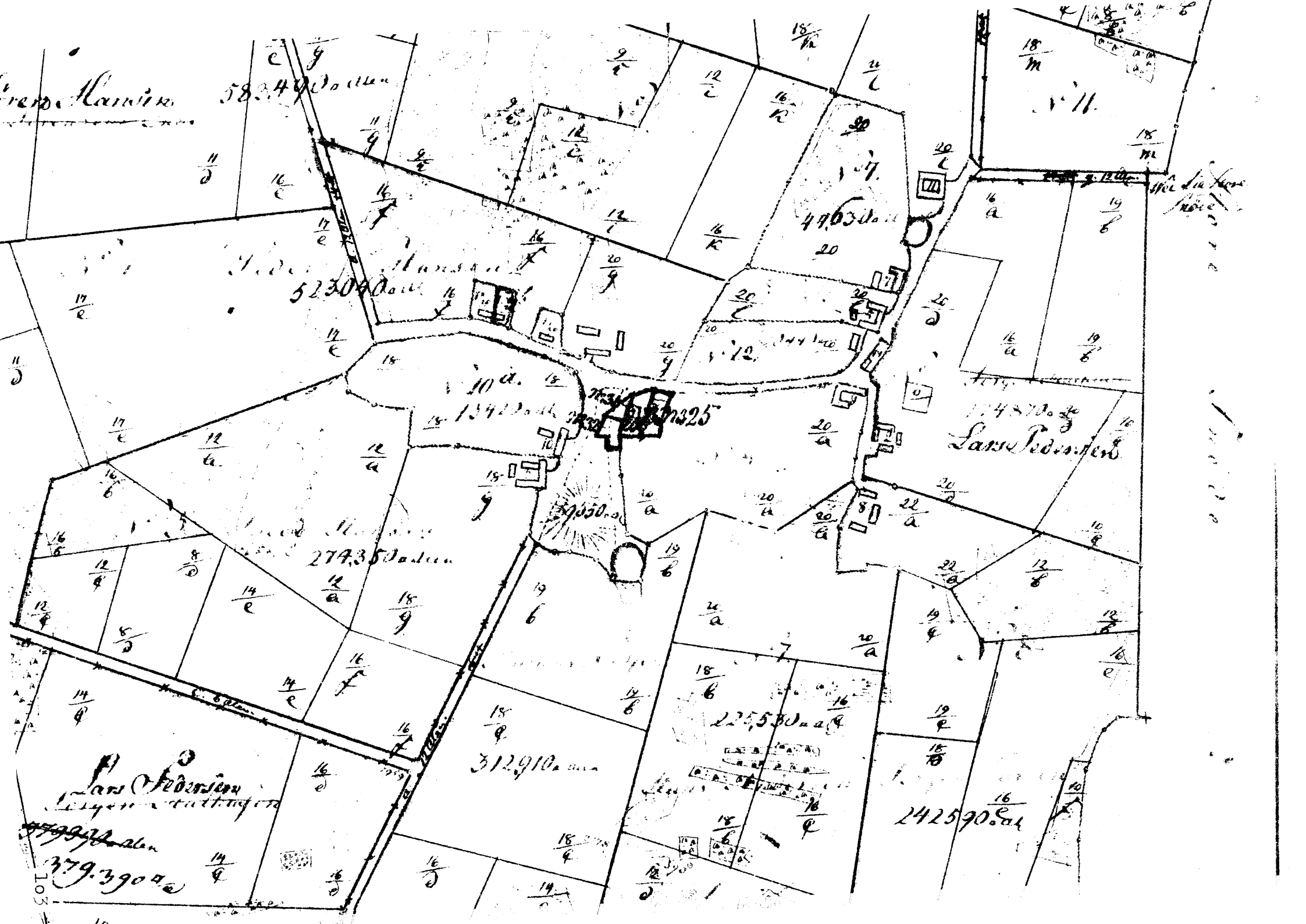

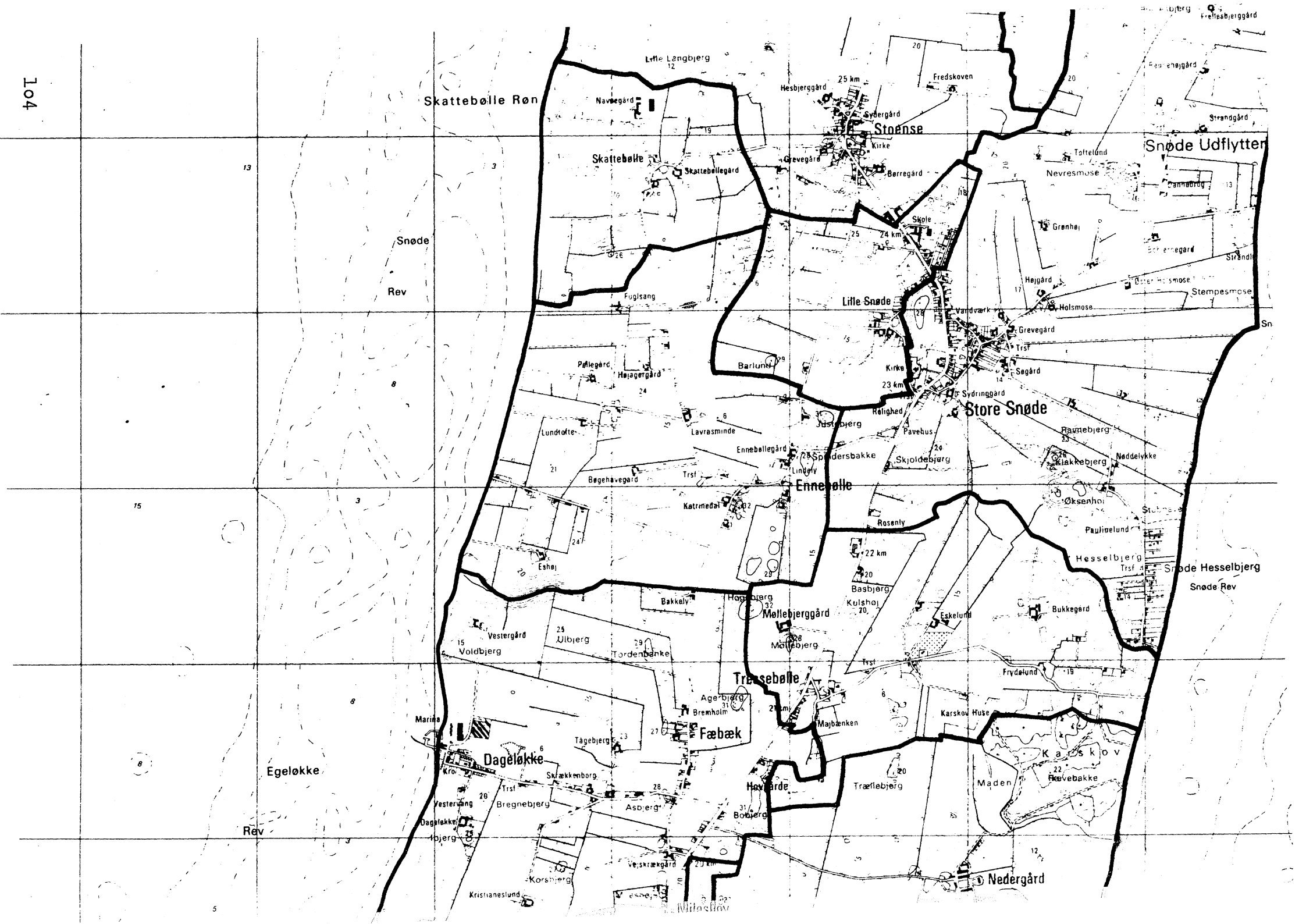
Skattebølle Røn
Snøde
Rev
Egeløkke
Rev
Lille Langbjerg
Navnegård
Skattebølle
Skattebøllegård
Hesbjerggård
25 km
Fredskoven
Sydergård
Stoense
Kirke
Grevegård
Børregård
Skole
24 km
Fuglsang
Lille Snøde
Vandværk
Grevegård
Trsf
Kirke
Segård
23 km
Sydringgård
Store Snøde
Barlund
Højagergård
Lundtofte
Lavrasminde
Justsbjerg
Ravnebjerg
Ennebøllegård
Spildersbakke
Skjoldebjerg
Klakkebjerg
Nøddelykke
Bøgehavegård
Trsf
Ennebølle
Katrinedal
Rosenly
Øksenhoj
Paulinelund
Eshøj
22 km
Hesselbjerg
Trsf
Snøde Hesselbjerg
Snøde Rev
Bakkely
Basbjerg
Kulshoj
Vestergård
Voldbjerg
Ulbjerg
Tordenbanke
Møllebjerggård
Møllebjerg
Eskelund
Bukkegård
Træsebølle
Frydelund
Agerbjerg
Bremholm
Fæbæk
Majbænken
Karskov Huse
Marina
Tågebjerg
Dageløkke
Skrækkenborg
Trsf
Bregnebjerg
Asbjerg
Vesterbjerg
Dageløkke
Højerg
Havgærde
Bøbjerg
Træflebjerg
Maden
Karskov
Ravnebakke
Vejskrækgård
Korsbjerg
Kristianeslund
Nedergård
Snøde Udflytter
Nevresmose
Toftelund
Grønhøj
Stempesmose
Højgård
Halsmose

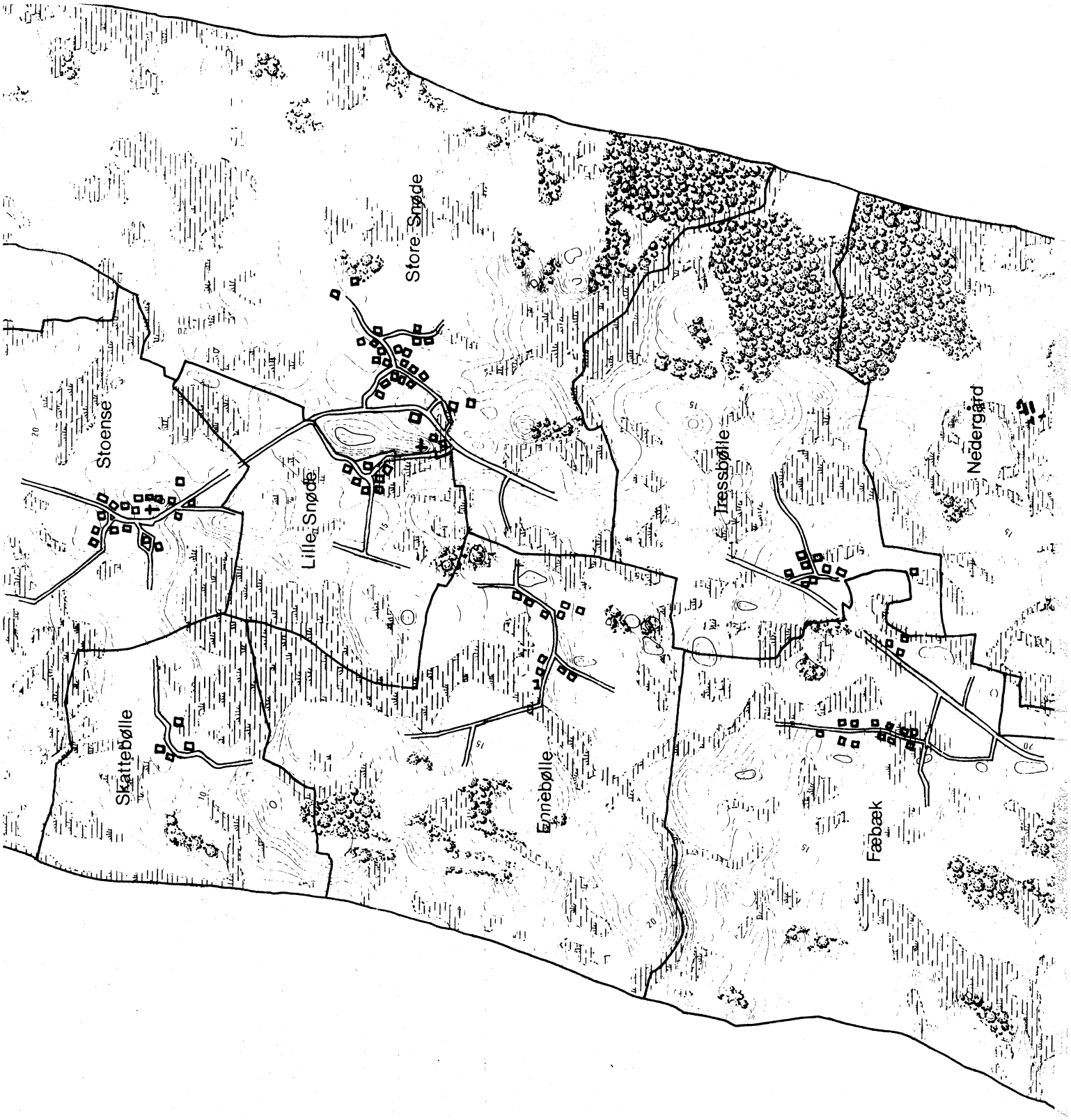
Store Snøde
Stoense
Lille Snøde
Tressbølle
Nedergård
Skattebølle
Ennebølle
Fæbæk

STORE SNØDE

Ejerlav: Store Snøde

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Snøde

Navn:	Navnetype:
Store Snøde	-with

Bemærkninger:

Store Snøde er nævnt første gang 1339 i formen Snøwith. Forleddet er tillægsordet, glda. snøth, som betyder ringe, elendig. Efterleddet er navneordet, glda. with, som betyder skov. Sammensætningen betyder formentlig"skov med stynede træer".

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby med kirke	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: St. Snøde

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Vejklyngeby.

Gårdene ligger langs det forgrenede vejnet der går fra vest mod nordøst for her at dele sig i to veje mod henholdsvis nordøst og nordvest. Bebyggelsen er koncentreret i bymidten, hvor huse og gårde ligger meget tæt helt op til vejen med et reguleret præg. Her ligger også en vejforte med gadekær i tilknytning til den nordøstlige vejudgrening, men kun 3 gårde og 3 huse ligger placeret om vejforten. I begge byers udkanter er bebyggelsen mere spredt. I den vestlige ende ligger kirken ret isoleret med præstegården placeret ind mod den øvrige bebyggelse.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1805 figur: Stjerneudskiftning, regelmæssige stjernefigur i et bredt bælte øst for byen - store blokke i resten af bymarken.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 3 gårde.

☒ efter udskiftningen 8 gårde.

Flyttet øst og nord for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter.

jordbund: Overvejende moræneler. Ferskvandstørv, -dynd, mørænegrus og smeltevandssand mod NV og S.

naturlig afgrænsning: Mod Ø, NV, S og delvis SV.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng, skov og kyst.

☐ blandingsøkonomi med

Engarealer i den N del samt spredt i ejerlavet, skov i det SØ hjørne.

Ejerlav: Store Snøde

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ delvis bevaret ☐ opløst ☐ opløst og nybebygget

Knap halvdelen (48%) af byens gårde er flyttet ud, mens 12 gårde ligger tilbage spredt over hele byen. Der er sket nybebyggelse både på de gamle tomter og uden for disse. Især er der opstået en ny bebyggelse langs den nye nord-syd gående vej gennem byen. Vejnettet er i øvrigt velbevaret og ligeså gadekæret, der antyder vejfortens placering. Toftesystemet er velbevaret, især i den midterste bydel.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene, især stjerneudskiftnings-hegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

To større engområder dels nordøst for byen, dels i det nordøst-lige hjørne.

Ejerlav: Store Snøde

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Snøde

STATISTIK

Areal: 599 ha, heraf opdyrket i 1688: 62%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		149	103	

Bebyggelsesenheder:

			1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:			32	27	22	23	27
Huse:					21		
Huse m/ jord:			4	6		26	44
Huse u/ jord:			5	7		4ml	49
I alt:			41	40	43	53	120

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
Frataget 10 ukendte (64%) 1664	5	14	3	6,2
(67%) 1688[1]	16	6	7	5,4
(91%) 1844	21	1	1	4,3
(74%) 1903	25	1	1	3,8

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	160	258	364
Børn:	95	168	155
I alt:	255	426	519

1. Størrelsesfordelingen er forkert angivet.

Ejerlav: Store Snøde

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. Herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			23	9	2		7	
1844	2	4			8	8	13	18
1903	27	93						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det o. 1800 599 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket ikke mindre end 62%. Det er dog muligt at ejerlavets areal er mindsket i den mellemliggende periode som følge af Stensgårds ekspansion. Ejerlavet havde i 1688 trevangsbrug og takseredes til 149 tdr.htk. mod 103 tdr. i 1844. Navnet Snøde indicerer store skovarealer. Præstegården havde nærmest status af en lille hovedgård. I 1426 stadfæstes det, at præsten har ret til oldengæld af præstegårdens skove. I 1548 hedder det, at Snøde igen groede sø brugtes alene til præstegården, først til fiskeri og siden som eng. I 1688 var præstegården på 18 tdr.htk. og den havde da 7 mensalgårde og 8 huse. Af ejerlavet er udparcelleret Lille Snøde, der nærmest har karakter af en bydel, og mod nord Krogager. I 1440'erne var Krogagergård en væbnergård. Den kom senere under kronen, men afhændedes atter i 1577 sammen med 16 gårde. I 1580 'erne flyttede hovedgården 600 m mod nord og navnet skiftede til Stensgård. I 1669 blev landsbyen Krogager lagt under hovedgården. Ifølge traditionen skal Snøde oprindeligt have ligget længere øst på i sognet ved marken Gl. Snøde.

Sidst i det 15. årh. havde Ernegård Frillesdatter 1 gård i Snøde, der imidlertid domineredes af kirkelige besiddelse. Odense-bispen havde ved reformationen 9 egaliserede gårde, hvortil kom præstegården og 2 kirkegårde. Kronen havde i forvejen bl.a. 3 selvejergårde og blev således ved reformationen dominerende godsbesidder i byen. I 1664 ejede kronen ialt 23 gårde og 19 huse. Den indensogns hovedgård Stensgård havde da afstået 3 gårde i Snøde i gældsudlæg og havde herefter 2 gårde tilbage. Med salget af Tranekær i 1672 medfulgte 14 gårde og 4 huse, og denne andel var endnu intakt i 1766. Stensgård havde i 1802 samlet 7 gårde, der var egaliseret på 4-5-0-0 tdr.htk. Endnu i 1844 var fæstegodset stort set intakt, men i 1903 var overgangen til selveje fuldført.

Antallet af gårde falder fra 32 i 1664 til 23 i 1844. En del af dette fald skyldes dog, at småbol er regnet for gårde i 1664, men senere for huse. I forbindelse med overgangen til selveje vokser hus- og befolkningstallet i voldsomt omfang, og Snøde har i dag karakter af bymæssig bebyggelse.

Gårdene var i 1688 af normal størrelse. En stor del af byens gårde var allerede egaliserede i senmiddelalderen, og på udskiftningstiden gennemførtes nye lodsejervise egaliseringer, der som helhed gav bebyggelsen et egaliseret præg.

Ejerlav: Store Snøde

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1) Anlægstype. Den store kirke-adelby er som typisk for kystejerlav placeret i et indre hjørne af ejerlavet. Byen har agerorientering. Byformen er vejklyngeby. Af det oprindelige ejerlav er udparcelleret Lille Snøde, der nærmest har karakter af en bydel og landsbyen Krogager, der senere blev til hovedgården Stensgård. Stensgård har formentlig gjort mindre indhug i ejerlavet. En mark Gl. Snøde vidner formentlig om forgængeren for den nuværende bebyggelse.

2) Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalder af bispegods, efter reformationen af krongods. Efter afhændelsen af Tranekær len fulgte hovedparten af byen fortsat Tranekær, medens resten samledes under nabohovedgården Stensgård. Byen udsattes for flere lodsejervise egaliseringer og fik som helhed et egaliseret præg. Overgangen til selveje forløb sent men fulgtes af kraftig ekspansion, der forvandlede Snøde til en bymæssig bebyggelse.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er delvis bevaret, men præges af nybebyggelse.
2) Kulturlandskabet har bevaret større engarealer samt en stor del af udskiftningshegnene.
3) Særlige relikter: kirke.
4) Arkæologiske interesser: Gl. Snøde, 1 frilagt gårdtomt.

Højgård
17
28
Vandværk
Grevegård
Trst
Søgård
14
Sydringgård
Store Snøde

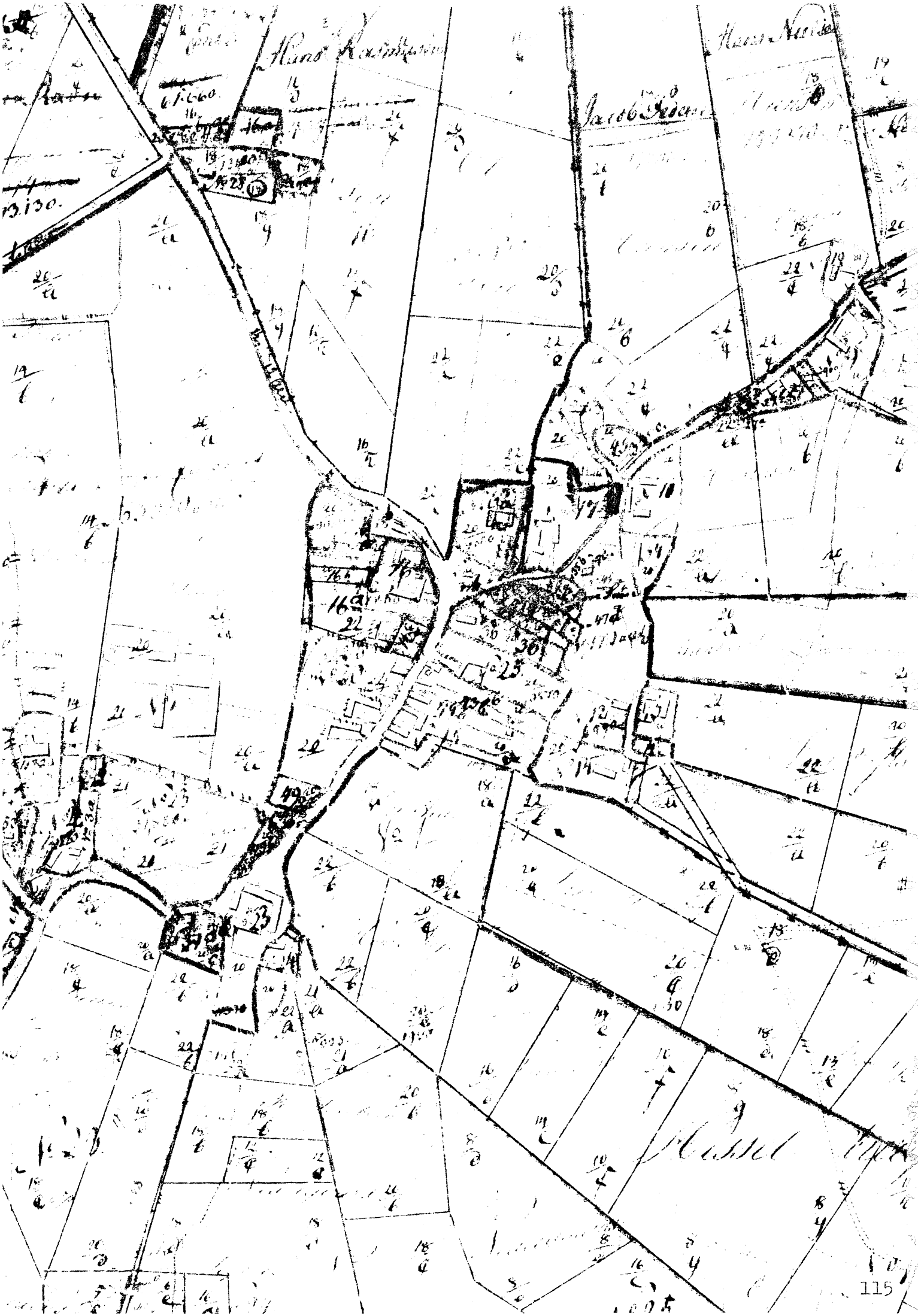

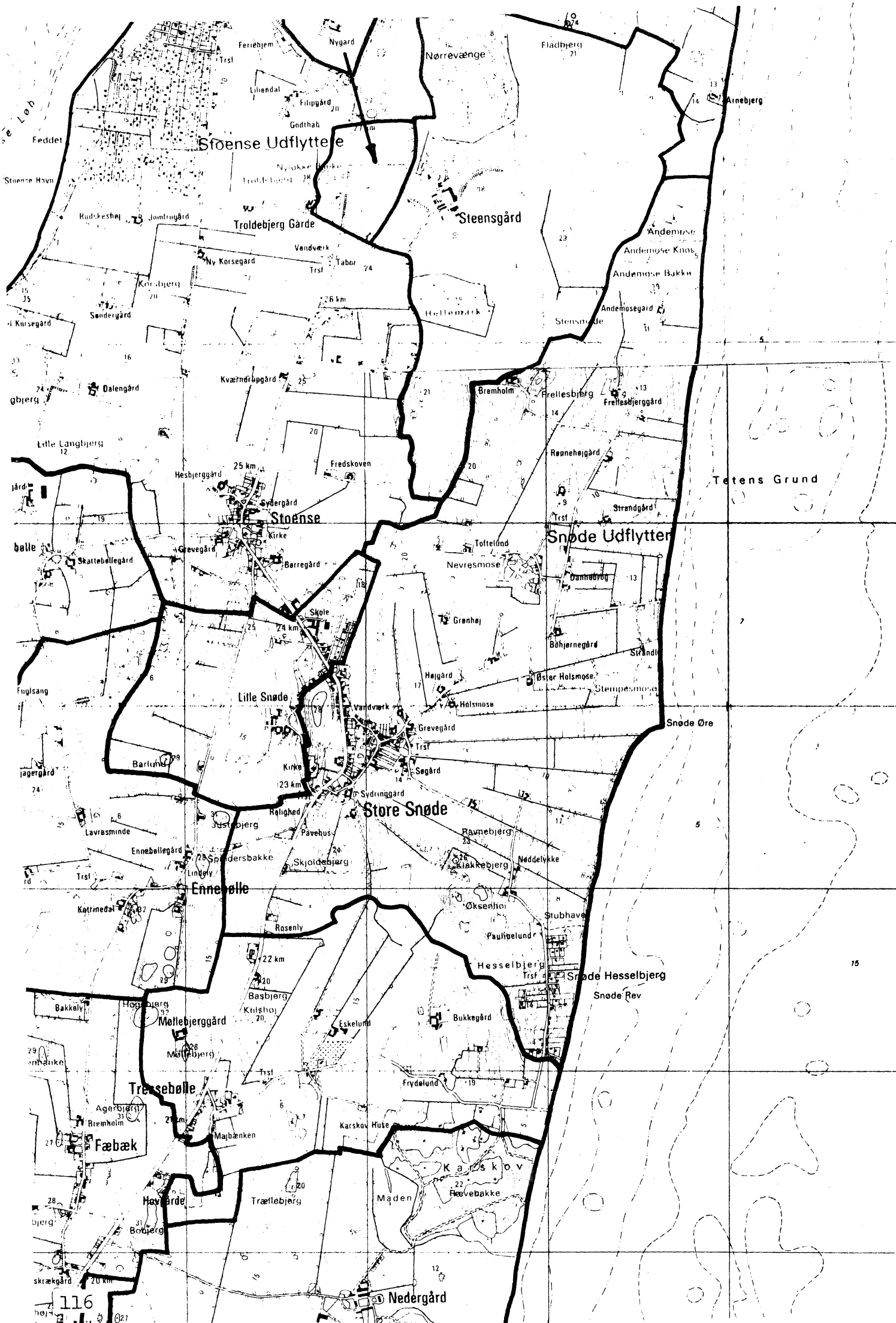
Stoense Udflytterie
Troldebjerg Gårde
Steensgård
Andemose
Andemose Knos
Andemose Bakke
Andemosegård
Stensmede
Hellemark
Nørrevænge
Fladbjerg
Arnebjerg
Nygård
Feriehjem
Trsf
Liliendal
Filipsgård
Godthab
Fedtet
Stoense Havn
Rudskeshøj
Jomfrugård
Vandværk
Ny Korsegård
Tabor
Korsbjerg
Søndergård
Korsegård
Kværndrupgård
Dalengård
Bremholm
Frellesbjerg
Frellesbjerggård
Rønnehøjgård
Tetens Grund
Strandgård
Lille Langbjerg
Fredskoven
Hesbjerggård
Sydergård
Stoense
Kirke
Grevegård
Børregård
Skattebellegård
Snøde Udflytter
Toftelund
Nevresmose
Dannebrog
Skole
Grønhøj
Bøhjørnegård
Strandt
Østre Holsmose
Stempesmose
Fuglsang
Lille Snøde
Højgård
Holsmose
Vandværk
Grevegård
Snøde Øre
Trsf
Barkunde
Kirke
Søgård
Sydringgård
Store Snøde
Rolighed
Justesbjerg
Pavehus
Ravnebjerg
Lavrasminde
Ennebøllegård
Spildersbakke
Skjoldebjerg
Klokkebjerg
Nøddelykke
Lindely
Ennebølle
Kattrupdal
Øksenhoj
Stubhave
Rosenly
Paulinelund
Hesselbjerg
Snøde Hesselbjerg
Snøde Rev
Basbjerg
Kulshoj
Bakkely
Højbjerg
Møllebjerggård
Eskelund
Bukkegård
Møllebjerg
Trsf
Frydelund
Trænsebølle
Agerbjerg
Bremholm
Majbænken
Karskov Huse
Fæbæk
Karskov
Havgårde
Trællebjerg
Maden
Fæavebakke
Bovbjerg
Nedergård
116

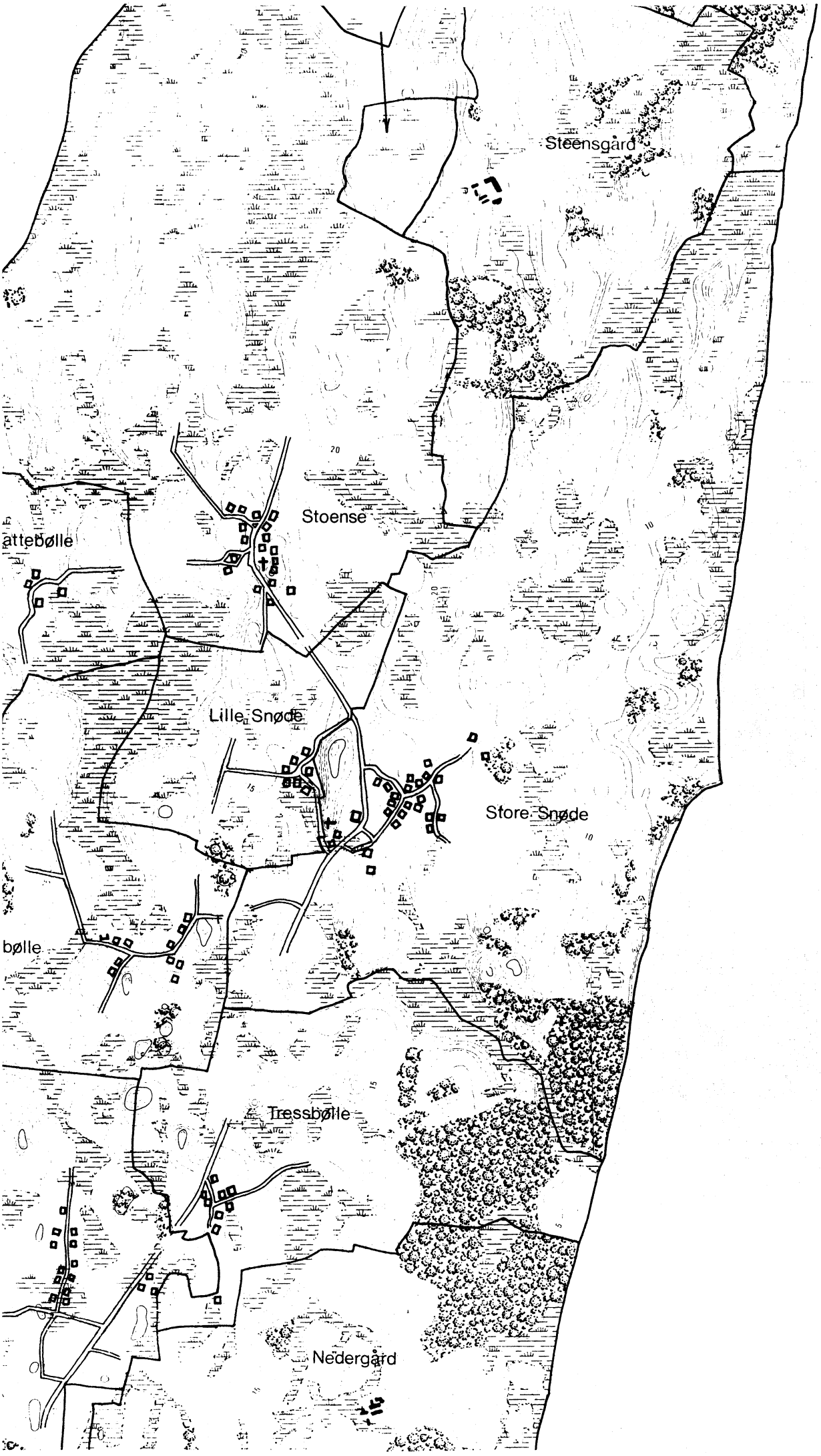
Steensgård
Stoense
attebølle
Lille Snøde
Store Snøde
bølle
Tressbølle
Nedergård

LILLE SNØDE

Ejerlav: Lille Snøde

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Snøde

Navn:	Navnetype:
Lille Snøde	-with

Bemærkninger:

Lille Snøde er nævnt første gang 1339 i formen Lilæsnøwith. Forleddet er tillægsordet, glda. snøth, som betyder ringe, elendig. Efterleddet er navneordet, glda. with, som betyder skov. Sammensætningen betyder formentlig "skov med stynede træer".

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby, sidstnævnte er St. Snøde.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Lille Snøde

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby.

Byens 5 gårde ligger rundt om den ovale vejforte, der øst støder op til St. Snødes ejerlav. 3 huse ligger i den sydlige ende op til vejforten. Byen ligger for foden af et højdedrag mod øst.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Engområde syd for byen.

c. Udskiftning

år: 1805 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke i figur og størrelse.

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen 1 gård.

Flyttet N for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Vangelag med Ennebølle.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter.

jordbund: Overvejende moræneler. Ferskvandstørv og -dynd mod V og NØ.

naturlig afgrænsning: Mod V og delvis mod Ø.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng.

☐ blandingsøkonomi med

Engområde mod V og spredt i ejerlavet.

Ejerlav: Lille Snøde

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Snøde

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

80% af gårdene ligger tilbage i byen (kun den nordligste er flyttet ud) og de ligger alle omkring vejforten, der nu er et gadekær. Der er kun nybygget nogle huse i den nordlige del. Bortset fra vejen øst om gadekæret er vejnettet velbevaret og ligeså tofteskellene.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

Kun meget få udskiftningshegn

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engområder nord og syd for byen samt skov i det nordøstlige hjørne.

Nybebyggelse (blandt andet en skole) i det nordøstlige hjørne.

Ejerlav: Lille Snøde

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Snøde

STATISTIK

Areal: 113 ha, deraf opdyrket i 1688: 52%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		22	21	

Bebyggelsesenheder:

		1542	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		5	4	5	5	5	5
Huse:					4		
Huse m/ jord:						10	6
Huse u/ jord:			4[1]	1		1	12
I alt:		5	8	6	9	16	23

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
1664[2]	2		1	3,8
(100%) 1688		5		4,4
(100%) 1844	5			3,7
(100%) 1903	5			3,3

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	34	54	63
Børn:	18	20	26
I alt:	52	74	89

1. 4 steder med tilsammen 2 tdr. htk.
2. De 3 kendte.

Ejerlav: Lille Snøde

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			3	4			1	
1844	4				1	11		
1903	5	15						3

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 113 ha lille ejerlav var i 1688 opdyrket 52%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes til 22 tdr.htk. og tilsvarende til 21 tdr. htk. i 1844. Lille Snøde er udparcelleret af Store Snødes ejerlav og har nærmest karakter af en bydel.

Lille Snøde blokudskiftedes i 1805 og siden er 1 gård flyttet ud.

I 1340 skødede Jacob Basse sin ejendom i Lille Snøde til præstebordet i Snøde. Denne andel bestod i 1500-1600-tallet af 4 (egaliserede) gårde, men har muligvis oprindelig været en væbnergård. I 1429 nævnes væbner Mads Jensen i Lille Snøde. En 5. gård hørte sammen med Krogagergård og afhændedes sammen med denne fra kronen i 1577 (jfr. under St. Snøde). Denne gård fortsatte under Stensgård endnu i 1800-tallet, hvor mensalgårdene var overgået til selveje. Under Tranekær len hørte i 1600-1700-tallet 4 småbol på hver ½ tønde.

Antallet af gårde lå fra 1500-tallet til 1903 konstant omkring 5. Hus- og befolkningsvæksten i det 19. årh. var af normal omfang.

Gårdene var i 1688 ret små og bebyggelsen fremstod allerede da som egaliseret.

Ejerlav: Lille Snøde

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:	x	Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1) Anlægstype. Den lille udflytterby er randplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby.

2) Udviklingstype. Størsteparten af ejerlavet tilhørte i 1340 Jacob Basse, der skænkede ejendommen - muligvis en væbnergård - til præstebordet i Snøde. Senere forblev de 4 af byens 5 gårde som (egaliserede) mensalgårde indtil overgangen til selveje, der ledsagedes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

1) Bytomten er velbevaret.
2) Kulturlandskabet har bevaret eng og skovarealer, men kun få udskiftningshegn.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: -

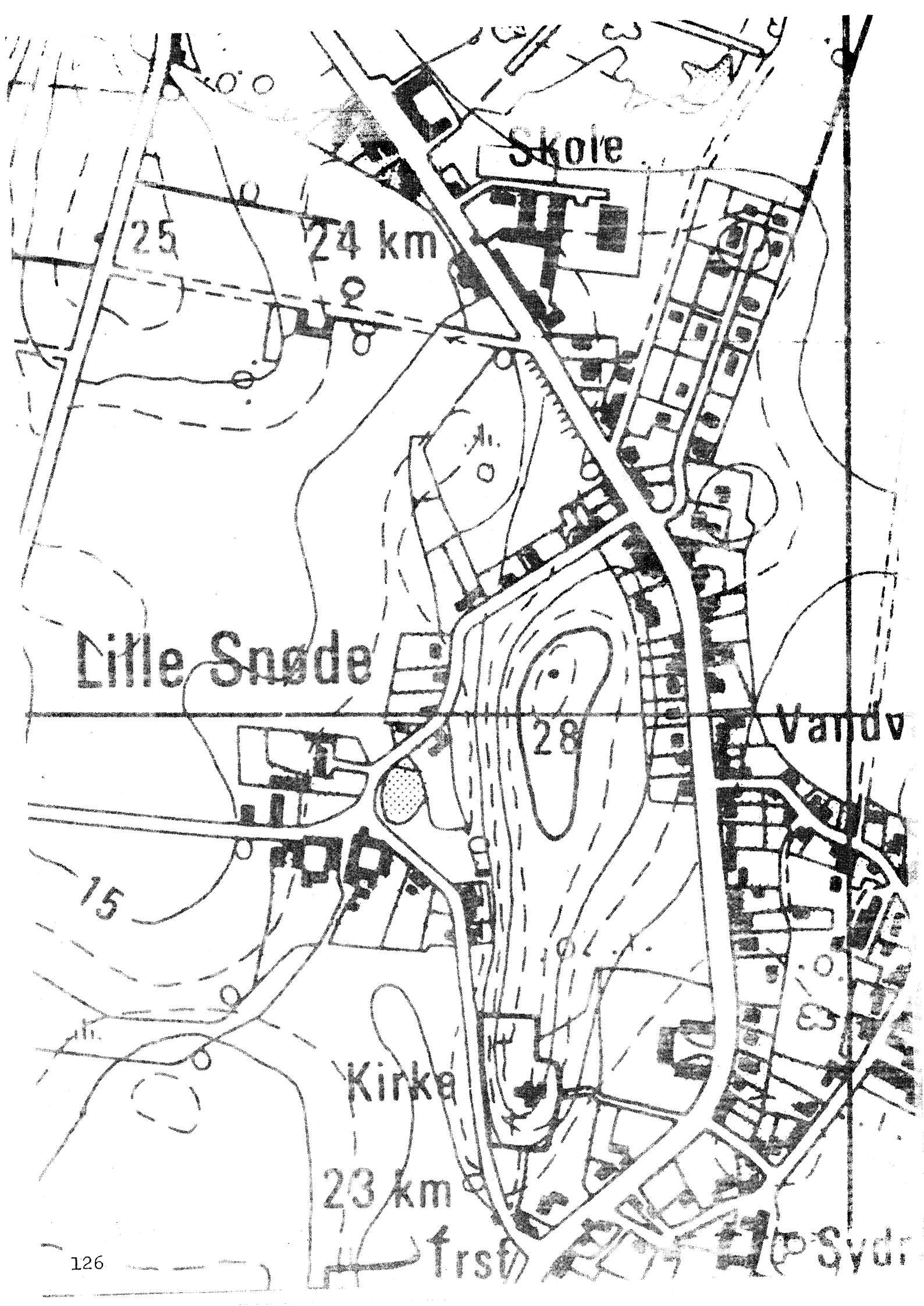
Skole
25
24 km
Lille Snøde
28
Vandv
15
Kirke
23 km
frsø
Sydr

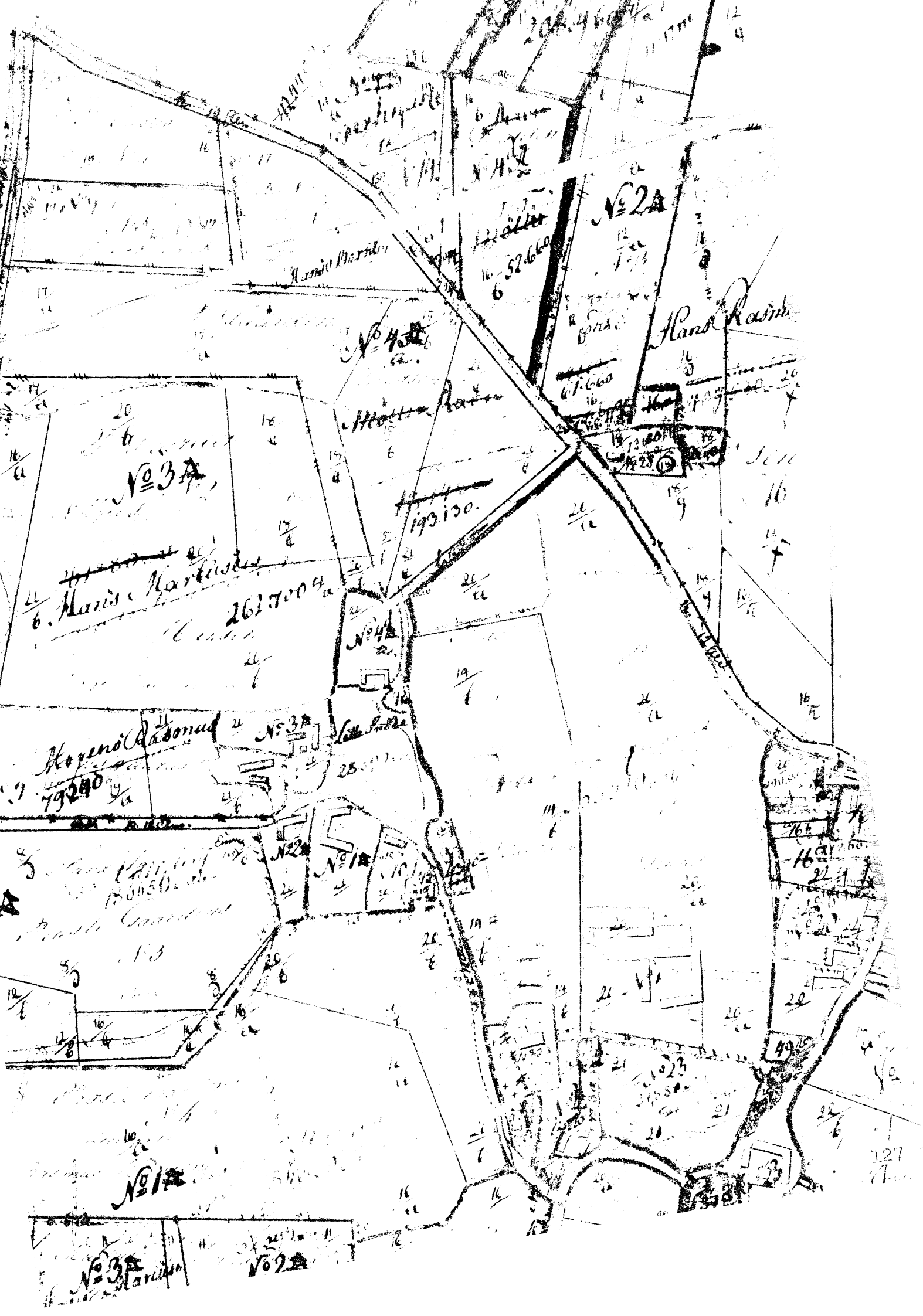
№2A
№4A
№3A
№4A
№3A
№2A
№1A
№2A
№1A
№3A
№2A

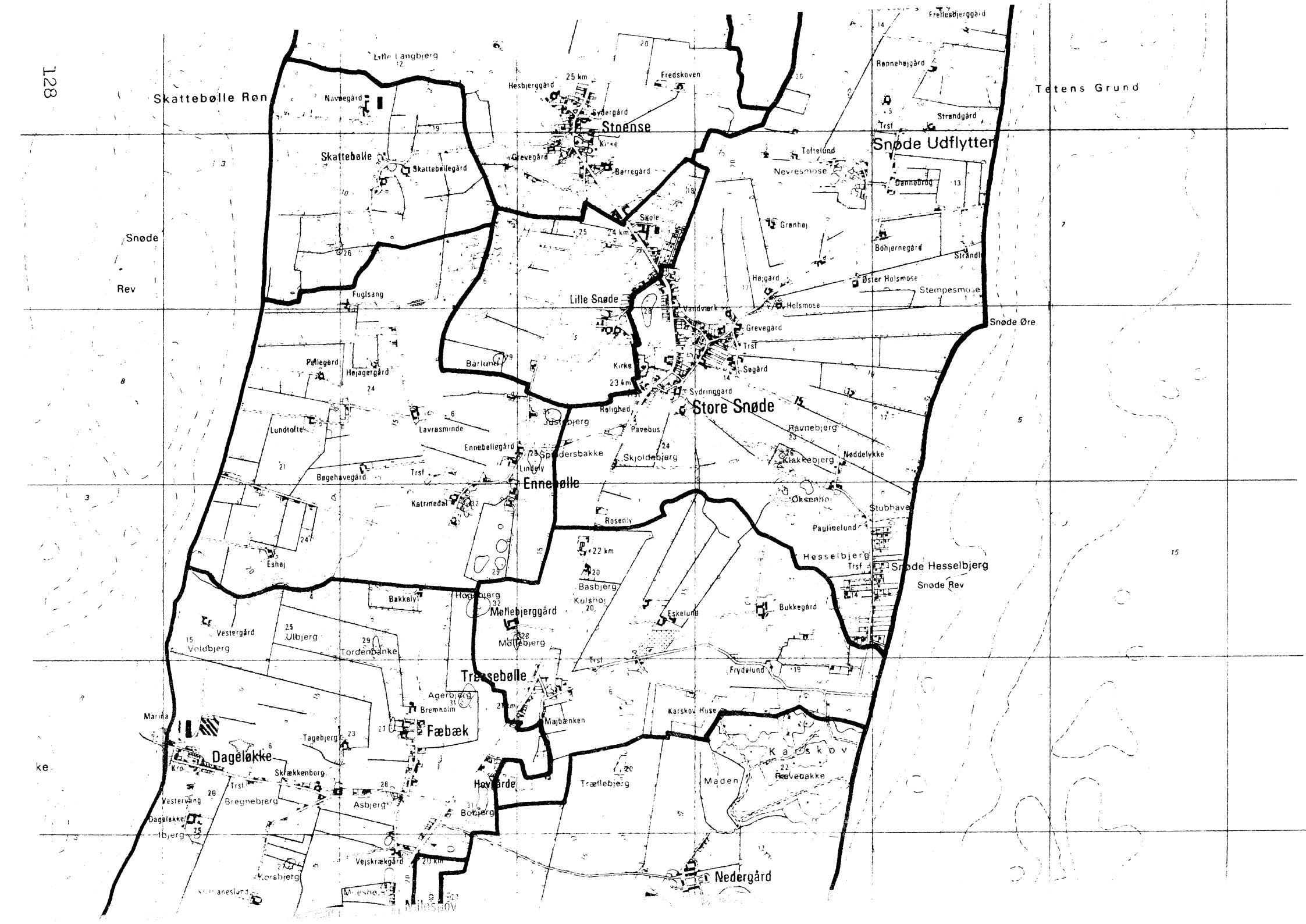
128
Skattebølle Rønne
Skattebølle
Skattebøllegård
Navegård
Lille Langbjerg
Hesbjerggård
Fredskoven
Sydergård
Stoense
Kirke
Grevegård
Børregård
Skole
Tetens Grund
Strandgård
Snøde Udflytter
Toftelund
Nevresmose
Dannebrog
Grønhøj
Bøhjernegård
Strandlt
Østerholsmose
Stempesmose
Holsmose
Snøde
Rev
Fuglsang
Lille Snøde
Vandværk
Grevegård
Snøde Øre
Pellegård
Højagergård
Barlund
Kirke
Søgård
Sydringgård
Store Snøde
Rolighed
Pavebus
Ravnebjerg
Lundtofte
Lavrasminde
Ennebøllegård
Spedersbakke
Skjoldebjerg
Klakkebjerg
Nøddelykke
Bøgehavegård
Ennebølle
Katrmedal
Øksenhoi
Stubhave
Paulinelund
Rosenly
Hesselbjerg
Snøde Hesselbjerg
Snøde Rev
Eshøj
Bakkely
Basbjerg
Kulshoj
Møllebjerggård
Eskelund
Bukkegård
Vestergård
Voldbjerg
Ulbjerg
Tordenbanke
Møllebjerg
Trelsebølle
Frydelund
Agerbjerg
Bremholm
Majbænken
Karskov Huse
Marina
Fæbæk
Tagebjerg
Dagløkke
Skrækkenborg
Karskov
Havgårde
Træflebjerg
Maden
Rævebakke
Vestervang
Bregnebjerg
Asbjerg
Bobjerg
Dagløkke
Vejskrækgård
Korsbjerg
Nedergård

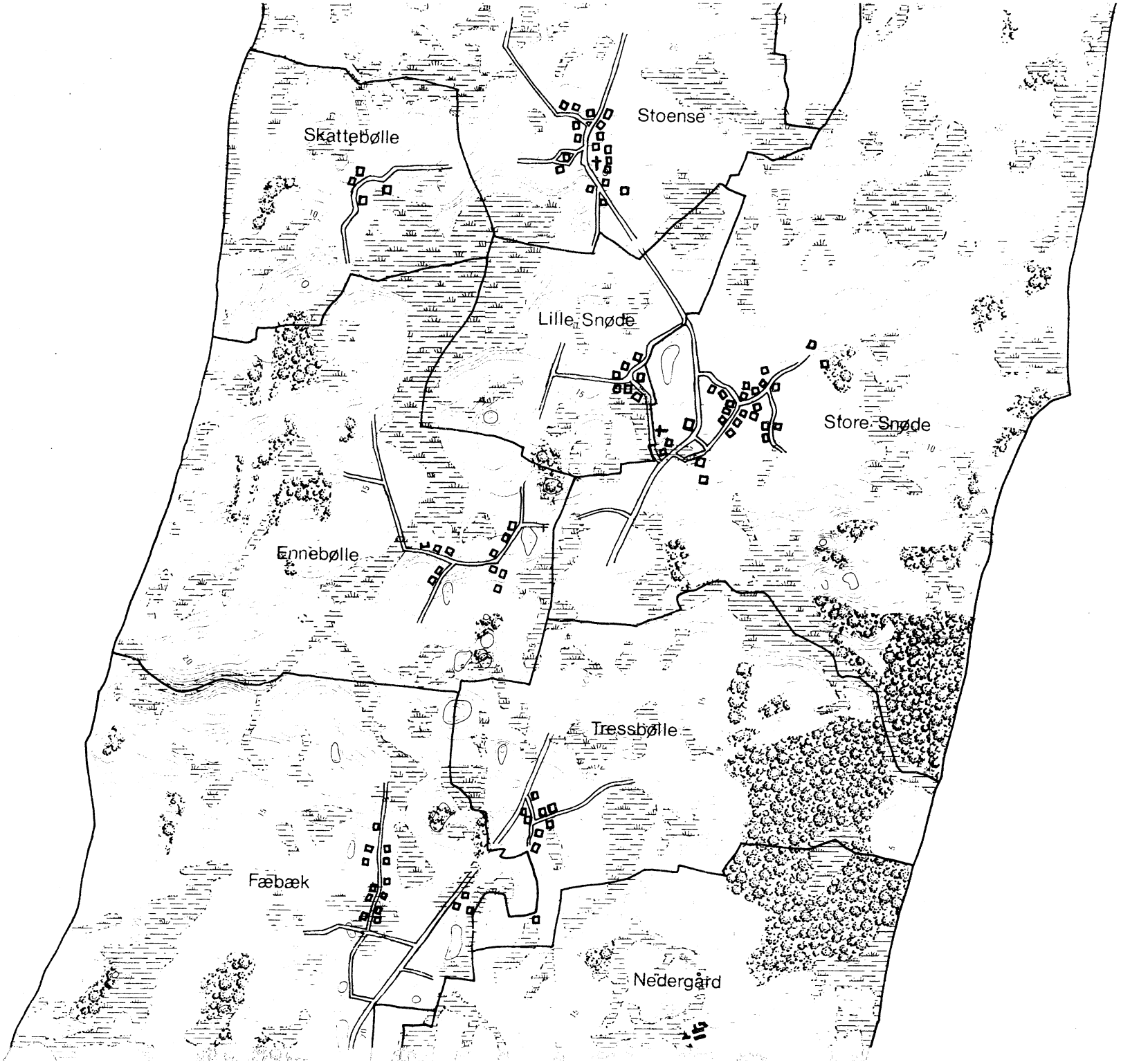
Skattebølle
Stoense
Lille Snøde
Store Snøde
Ennebølle
Tressbølle
Fæbæk
Nedergård

TRESSEBØLLE

Ejerlav: Tressebølle

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Snøde

Navn:	Navnetype:
Tressebølle	-bølle

Bemærkninger:

Tressebølle er nævnt første gang 1340 i formen Tressebøl. Forleddet er en form af navneordet træt. Efterleddet er bølle, glda. bøli, som formentlig betyder helgård.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Tressebølle

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby. (!)

8 gårde er placeret omkring en vejforte i den nordlige del af byen. De to øvrige gårde ligger langs den sydgående vej - den ene ret isoleret for enden af vejen. Langs vejen mod syd ligger husene placeret i grupper.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1789-92 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke i figur og størrelse - i NØ del lange strimler.

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen 5 gårde.
Flyttet nord og øst for vejen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Vangelag med Ennebølle og Fæbæk.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker.

jordbund: Overvejende moræneler.

naturlig afgrænsning: Mod Ø og NØ, ellers ikke.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng, skov og kyst.

☐ blandingsøkonomi med
Eng spredt rundt i ejerlavet - skov Ø for byen.

Ejerlav: Tressebølle

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Snøde

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 2 gårde (20%) ligger tilbage i byen (5 udflyttet, 3 nedlagt?), hvoraf den ene er den enligt beliggende mod syd. Der er ikke sket nybyggeri i byen af betydning, kun langs vejen vest for byen. Vejnettet er velbevaret på nær vejforten. Enkelte af tofteskellene er bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Eng øst for byen.

Skov i det sydøstlige hjørne.

Ejerlav: Tressebølle

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Snøde

STATISTIK

Areal: 223 ha, deraf opdyrket i 1688: 55%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		54	40	

Bebyggelsesenheder:

			1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:			12	11	10	10	8
Huse:					6		
Huse m/ jord:			2	2		12	19
Huse u/ jord:				3		1	14
I alt:			14	16	16	23	41

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
	1664				
(64%)	1688	4	7		4,9
(90%)	1844	9	1		3,5
(88%)	1903	7	1		3,6

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	58	89	117
Børn:	33	50	50
I alt:	91	139	167

Ejerlav: Tressebølle

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			8	2	1		3	
1844		1					10	12
1903	7	26					1	7

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 223 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 55%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes for 54 tdr.htk. mod 40 tdr. i 1844. Byen må rimeligvis betragtes som værende en udflytterby fra Snøde. Nedergård har formentlig gjort indhug i ejerlavet, og allerede i 1457 lovede Nedergård en årlig (refusions) afgift til Snøde præstebord.

Tressebølle blokudskiftedes 1789-92 og siden er 5 gårde udflyttet.

I 1340 skødede Jacob Basse 1 gård i Tressebølle til Snøde præstbord. Fra 1440 til 1474 erhvervede Maribo Kloster 2 gårde i byen. Kronens andel var i 1664 ialt 8 gårde og 2 huse, medens den indensogns hovedgård Stensgård kun havde 1 enkelt gård. Blandt de øvrige adelsbesiddelser kan nævnes, at der til Blegholm i 1412 hørte 1 gård i Tressebølle.

Fårevejle havde i 1583 2 gårde og 1 gadehus. Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 2 gårde i byen. Endnu i 1766 havde Tranekær 2 gårde, medens Egeløkke og Stensgård i 1802 havde hver 4 gårde a 4-6-0-1$\frac{1}{4}$ tdr.htk. Endnu i 1844 var byen helt i fæste og i 1903 var der stadig en del fæsteenheder tilbage.

Antallet af gårde falder jævnt fra 12 i 1600-tallet til 8 i 1903. Rimeligvis skyldes dette dels hovedgårdsekspansion og dels egaliseringer. Hus- og befolkningstallet vokser derimod i normalt omfang i forbindelse med overgangen til selveje.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Der foretoges flere lodsejervise egaliseringer, og byen havde derfor o. 1800 som helhed et egaliseret præg.

Ejerlav: Tressebølle

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1) Anlægstype. Den middelstore udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle er som typisk for kystejerlav placeret i det indre hjørne af ejerlavet og har agerorientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby. Hovedgården Nedergård har gjort indhug i ejerlavet.

2) Udviklingstype. Byens besiddelsesforhold forblev ret sammensatte. Fra 1600-tallet til 1903 skete en jævn nedgang i gårdtallet. Byen udsattes for flere lodsejervise egaliseringer. Overgangen til selveje skete sent, men fulgtes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig forholdsvis typeren anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er delvis opløst.
2) Kulturlandskabet har bevaret eng- og skovarealer samt en del af udskiftningshegnene.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: 3 frilagte gårdtomter.

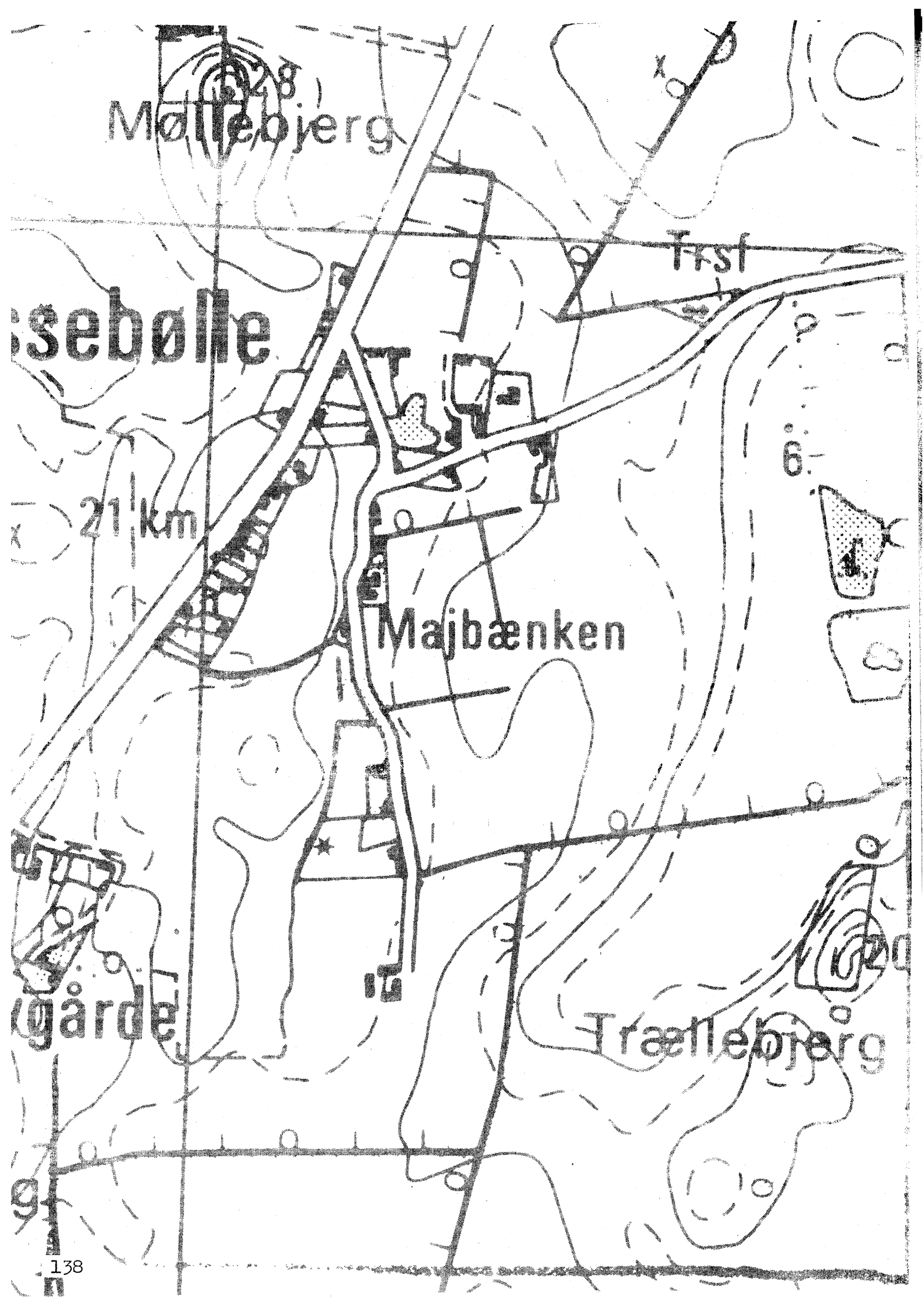
Møllebjerg
Frst
sebølle
21 km
6
Majbænken
gårde
Træellebjerg

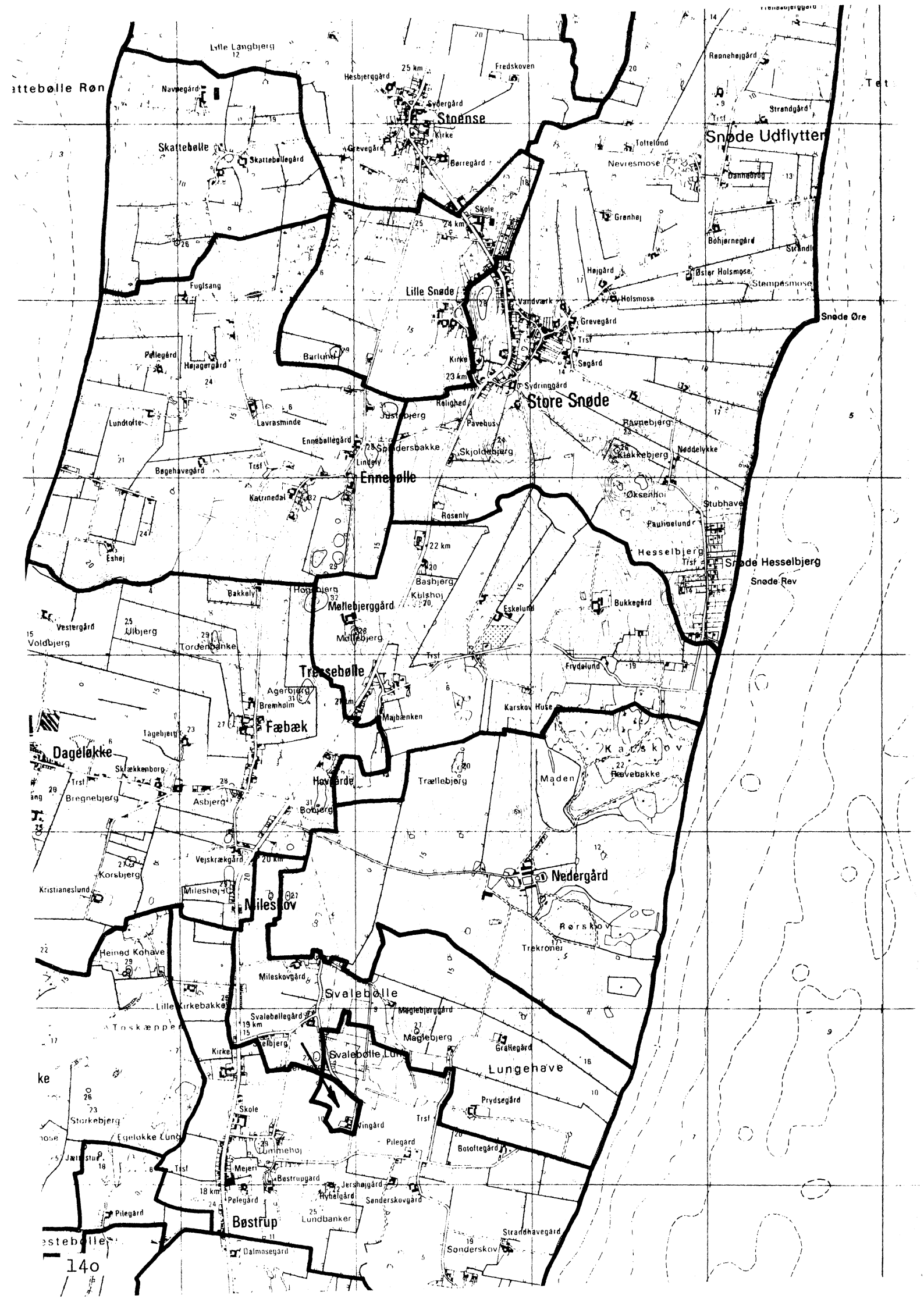
Lille Langbjerg
Fredskoven
Hesbjerggård
Stenense
Kirke
Sydergård
Grevegård
Børregård
Skattebølle
Skattebøllegård
Navnegård
Skattebølle Røn
Rønnehøjgård
Strandgård
Snøde Udflytter
Tottelund
Nevresmose
Dannebrog
Grønhøj
Skole
Bøhjørnegård
Højgård
Østre Holsmose
Stempelsmose
Holsmose
Fuglsang
Lille Snøde
Vandværk
Grevegård
Snøde Øre
Pilegård
Højagergård
Barlund
Kirke
Sygård
Sydringgård
Store Snøde
Kelighed
Justsbjerg
Pavehus
Ravnebjerg
Lundtofte
Lavrasminde
Ennebøllegård
Spildersbakke
Skjoldebjerg
Nøddelykke
Bøgehavegård
Trsf
Lindely
Ennebølle
Katrinedal
Øksenhoj
Stubhave
Rosenly
Paulinelund
Eshøj
22 km
Hesselbjerg
Snøde Hesselbjerg
Snøde Rev
Basbjerg
Kulshoj
Bakkely
Møllebjerggård
Bukkegård
Eskelund
Vestergård
Ulbjerg
Voldbjerg
Tordenbanke
Møllebjerg
Frydelund
Tressebølle
Agerbjerg
Bremholm
Majbænken
Karskov Huse
Fæbæk
Tågebjerg
Dageløkke
Karskov
Sklækkenborg
Bregnebjerg
Asbjerg
Bovbjerg
Trællebjerg
Maden
Ræverbakke
Havgårde
Vejskrækgård
Korsbjerg
Kristianeslund
Mileshøj
Mileskov
Nedergård
Rørskov
Trekroner
Hemod Kohave
Mileskovgård
Svalebølle
Lille Kirkebakke
Svalebøllegård
Maglebjerggård
Maglebjerg
Gråtegård
Svalebølle Lund
Lungehave
Kirke
Skole
Prydsegård
Storkebjerg
Egelokke Lund
Vingård
Pilegård
Botoftegård
Trsf
Mejeri
Østrupgård
Jershøjgård
Hytelgård
Sønderskovgård
Pilegård
Bøstrup
Lundbanker
Strandhavegård
Sønderskov
Dalmosegård
140

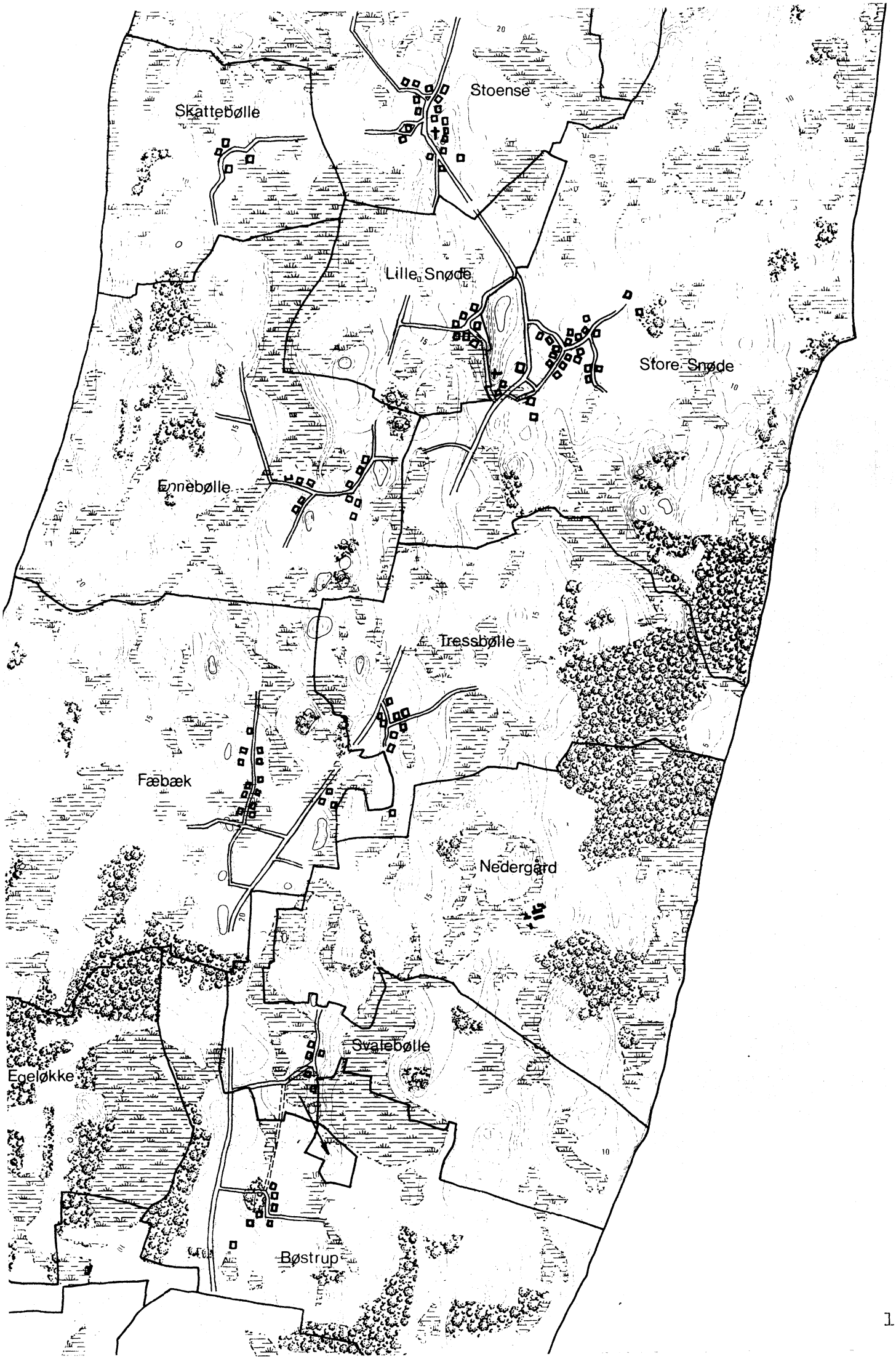
Skattebølle
Stoense
Lille Snøde
Store Snøde
Ennebølle
Tressbølle
Fæbæk
Nedergård
Svalebølle
Egeløkke
Bøstrup

SKATTEBØLLE

Ejerlav: Skattebølle

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Stoense

Navn:	Navnetype:
Skattebølle	-bølle

Bemærkninger:

Skattebølle er nævnt første gang 1456 i formen Skartebollæ. Forleddet er mandsnavnet eller tilnavnet, glda. Skærti. Efterleddet er bølle, glda. bøli, som formentlig betyder helgård.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby (Stoense).

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Skattebølle

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby.

Byens gårde ligger placeret omkring den halvbueformede vejforte, hvor der ligget et gadekær i den østlige ende. Et hus ligger tæt op til den ene gård.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Engområder SØ for byen.

c. Udskiftning

år: 1800 figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 1 gård.

☐ efter udskiftningen

Flyttet nord for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Vangelag med Ennebølle.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter.

jordbund: Overvejende moræneler. Saltvandssand og ferskvandstørv ved kysten.

naturlig afgrænsning: Mod V, S og delvis mod N

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng, skov og kyst.

☐ blandingsøkonomi med

Engområder i den sydlige del samt spredt i ejerlavet, skov vest for byen.

Ejerlav: Skattebølle

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Stoense

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

75% af gårdene bevaret i byen på samme plads som ved udskiftningen, hvor der ikke er sket nybebyggelse. Vejforten er rettet ud, men gadekærret er bevaret. Tofteskellene velbevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

Enkelte af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☒ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Eng mod nordvest og sydøst.

Skov vest for byen.

Ejerlav: Skattebølle

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Stoense

STATISTIK

Areal: 121 ha, deraf opdyrket i 1688: 56%

Tønder hartkorn	1662	1688	1844	1903
	40	27	21	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		4	4	4	3	4	4
Huse:		1			2		
Huse m/ jord:						1	3
Huse u/ jord:				1m1			3
I alt:		5	4	5m1	5	5	10

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
	1664				
(50%)	1688	1	2	1	6,7
(75%)	1844	1	2	1	4,3
(75%)	1903	2	1	1	4,3

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	19	28	26
Børn:	19	16	4
I alt:	38	44	30

Ejerlav: Skattebølle

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664							4	
1844							4	1
1903	2	4					2	2

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 121 ha lille ejerlav var i 1688 opdyrket 56%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes for 27 tdr.htk. mod 21 tdr. i 1844. I forhold hertil er landgildehartkornet fra 1662 (40 tdr.) ret højt, muligvis på grund af, at byen i senmiddelalderen husede et væbnergods. Skattebølle er udflyttet og udparcelleret fra Stoense.

Byen blokudskiftedes år 1800 og siden er 1 gård udflyttet.

Sædegården Skattebøllegård nævnes fra 1456 og endnu op mod 1600 men udstykkedes herefter i 4 fæstegårde. I 1664 tilhørte hele byen Nedergård og denne situation holdt sig endnu frem til 1844. I 1903 var overgangen til selveje kun halvt gennemført.

Antallet af gårde lå fra 1610 til 1903 på 4, og på grund af den sene overgang til selveje udeblev den normale hus- og befolkningsekspansion i det 19. årh. stort set.

Gårdene var i 1688 gennemsnitlig ret store. Ejendommeligt nok synes byen aldrig egaliseret. Endnu i 1773 bestod den af 1 gård på 11 tdr. htk. (væbnergården), 2 bol a 1-2 tdr., vel tidligere gårdsæder, og 1 gård på 6 tdr.

Ejerlav: Skattebølle

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:	x	Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1) Anlægstype. Den lille udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle er centralplaceret i sit ejerlav og har ager/eng-orientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby.

2) Udviklingstype. Byen husede i senmiddelalderen af væbnergods. Fra ca. 1600 og indtil den sene overgang til selveje ejedes hele byen af Nedergård, men ejendommeligt nok skete der ingen egalisering. Den sene overgang til selveje betød, at den normale 19. årh. ekspansion stort set udeblev.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

1) Bytomten er forholdsvis velbevaret.
2) Kulturlandskabet har bevaret enkelte udskiftningshegn samt et større eng- og skovareal.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: -

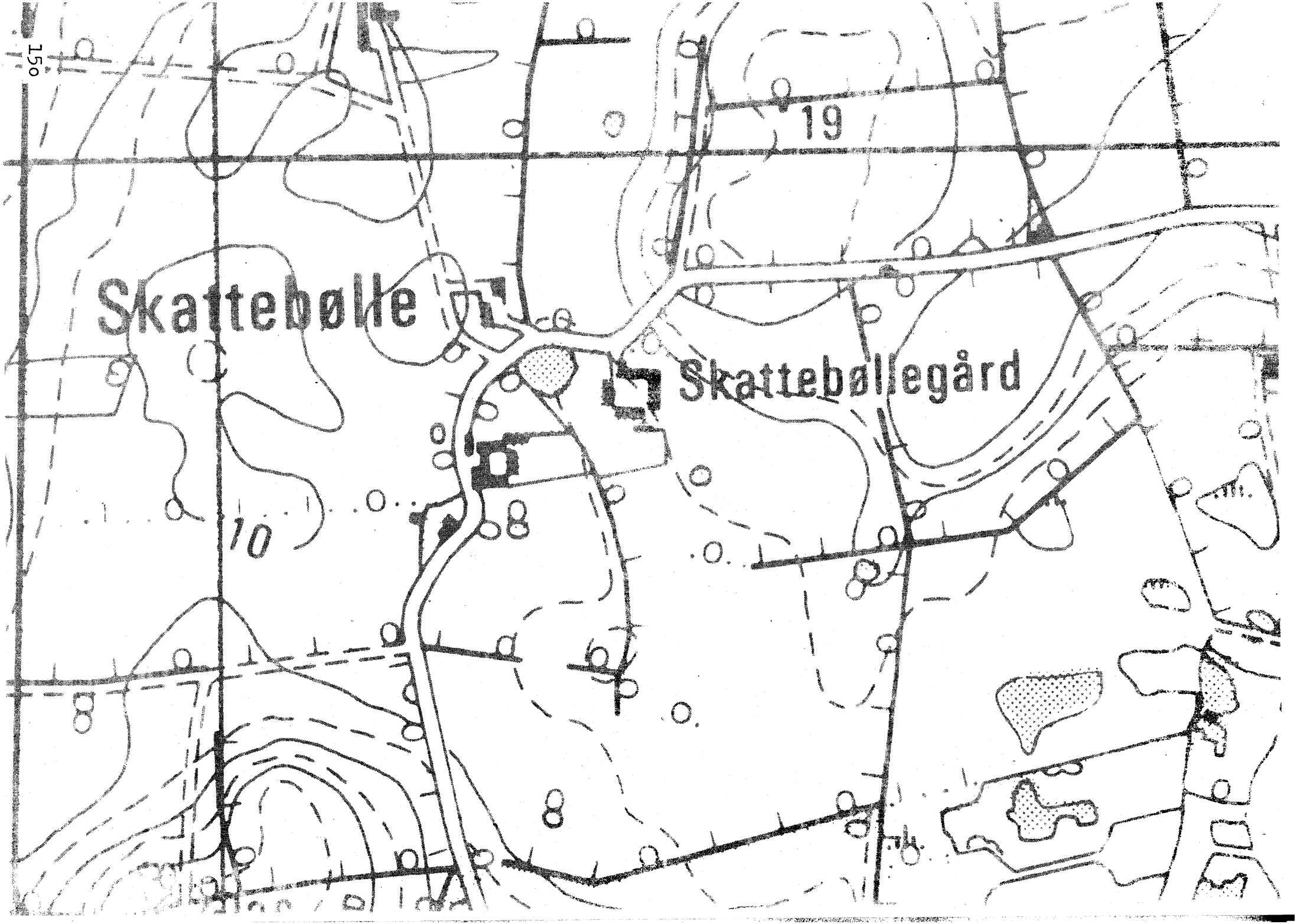
150
19
Skattebølle
Skattebøllegård
10
8
8
8

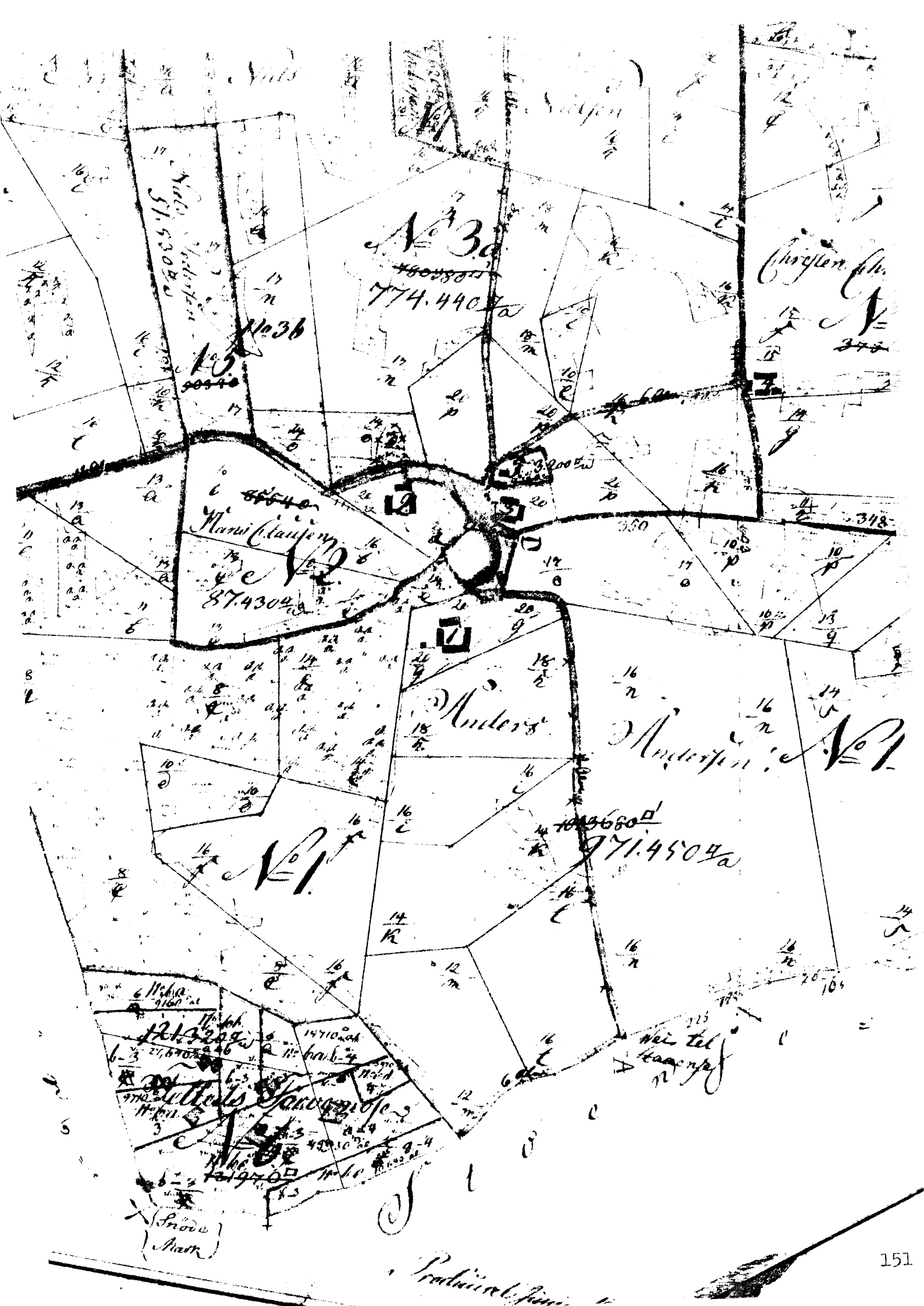
No 36
774.440 a
Marie Clausen
87.430 a
Anders
971.450 a

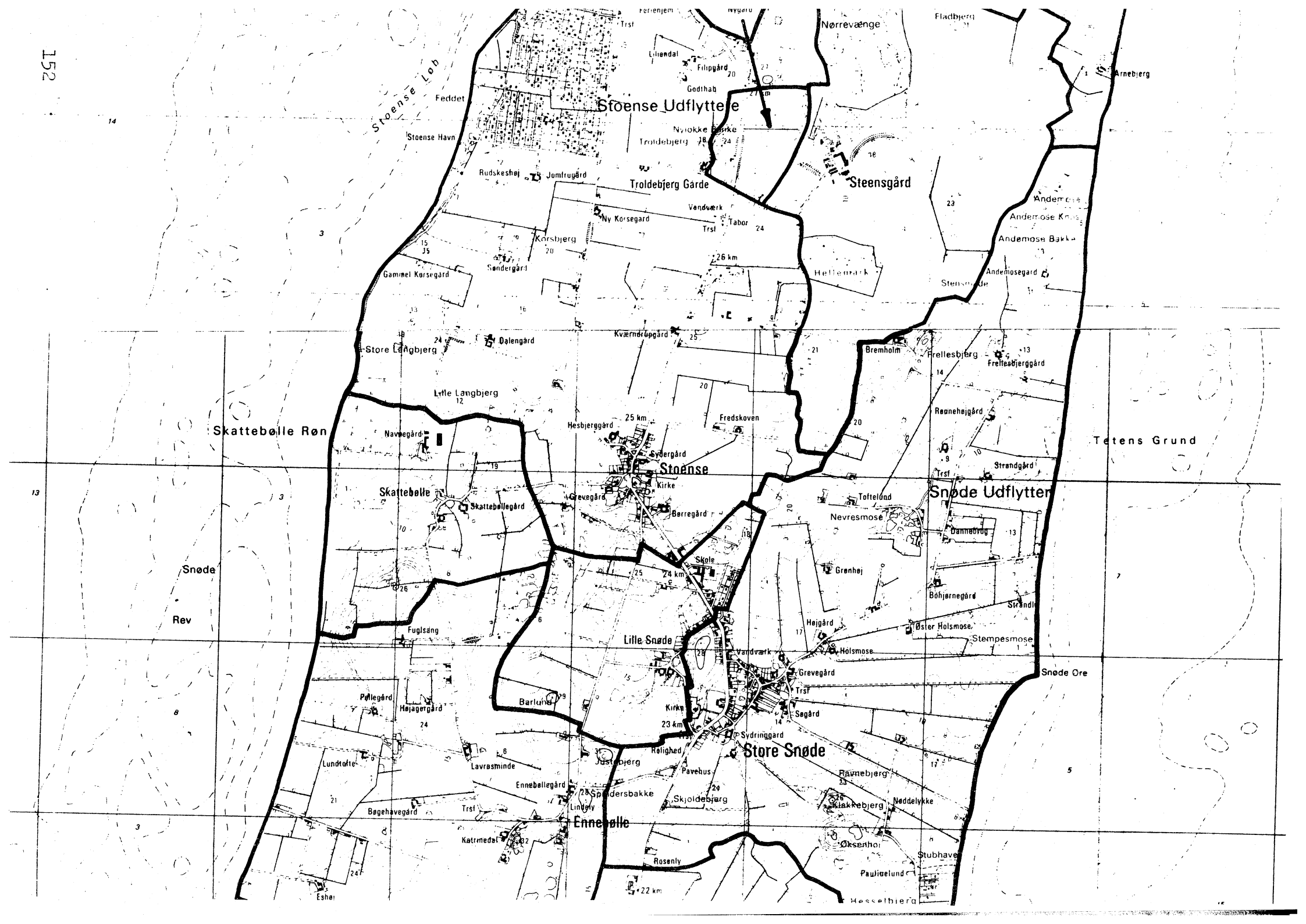
Stoense Udflyttere
Skattebølle Røn
Snøde Rev
Tetens Grund
Snøde Udflytter
Snøde Ore
Stoense
Skattebølle
Lille Snøde
Store Snøde
Ennebølle
Troldebjerg Gårde
Steensgård
Nørrevænge
Stoense Løb
Stoense Havn
Feddet
Lillendal
Filipgård
Godthab
Nyrokke Bakke
Troldebjerg
Rudskeshøj
Jomfrugård
Vandværk
Ny Korsegård
Tabor
Korsbjerg
Søndergård
Gammel Korsegård
Hellemark
Andemose
Andemose Bakke
Andemosegård
Stensmose
Store Langbjerg
Dalengård
Kværndrupgård
Bremholm
Frellesbjerg
Frellesbjerggård
Lille Langbjerg
Hesbjerggård
Fredskoven
Rønnehøjgård
Strandgård
Navnegård
Sydergård
Kirke
Grevegård
Børregård
Toftelund
Nevresmose
Dannebrog
Skattebøllegård
Skole
Grønhøj
Bøhjørnegård
Strandl
Fuglsang
Højgård
Øster Holsmose
Stempesmose
Holsmose
Vandværk
Grevegård
Pøllegård
Højagergård
Barlund
Kirke
Sagård
Sydringgård
Rolighed
Justesbjerg
Lundtofte
Lavrasminde
Pavehus
Ravnebjerg
Ennebøllegård
Spændersbakke
Skjoldebjerg
Klakkebjerg
Neddelykke
Bøgehavegård
Lindely
Katrinedal
Øksenhoi
Stubhave
Rosenly
Paulinelund
Eshøj
Hesselbjerg
Arnebjerg
Fladbjerg
Nyvang
Ferienjem
Trsf
26 km
25 km
24 km
23 km
22 km

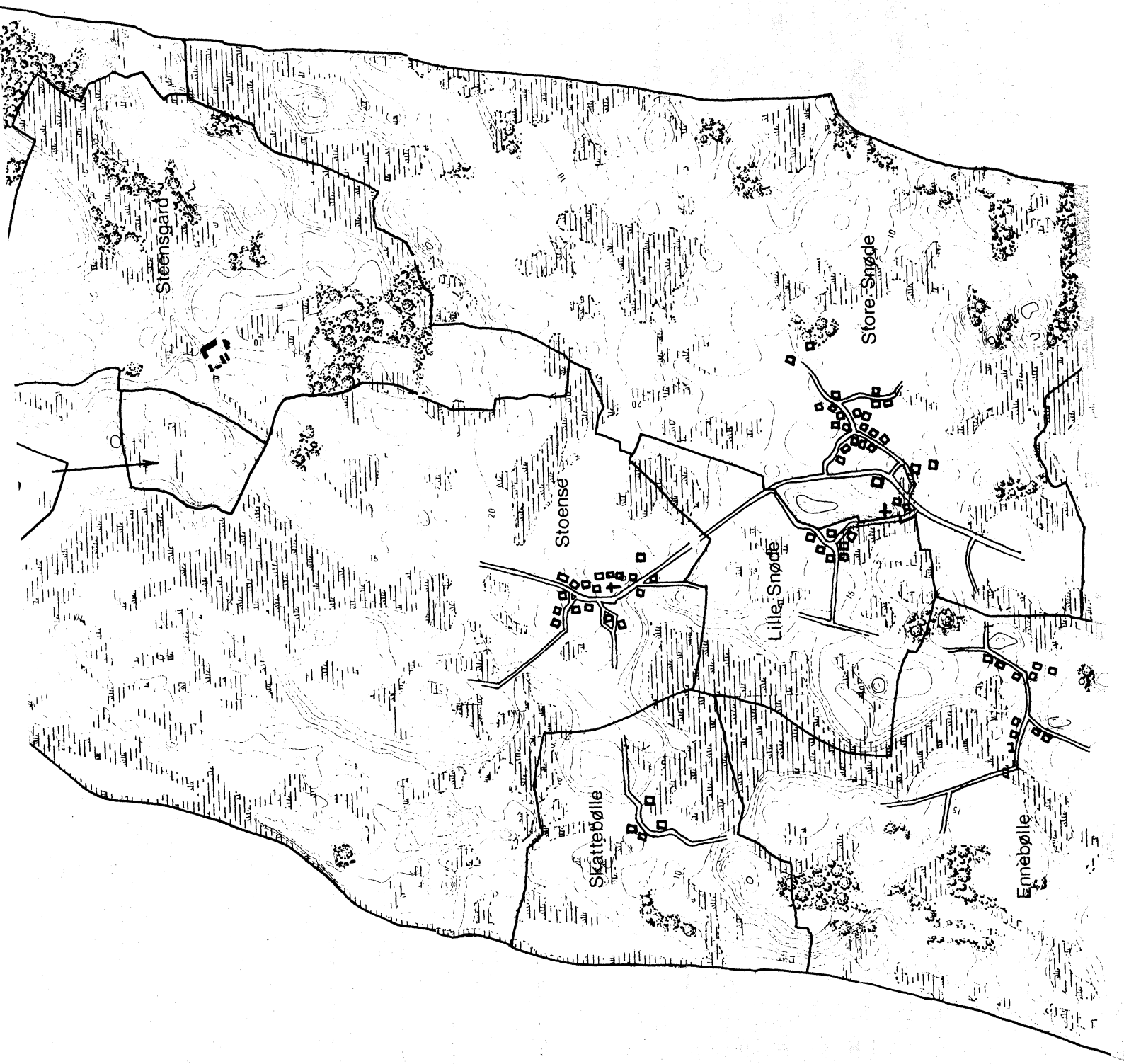
Steensgård
Stoense
Store Snøde
Lille Snøde
Skattebølle
Ennebølle

STOENSE

Ejerlav: Stoense

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Stoense

Navn:	Navnetype:
Stoense	-næs

Bemærkninger:

Stoense er nævnt første gang 1339 i formen Stugnes eller Stugnnes, Stunnes. Forleddet er en form af navneordet, glda. stoen, som betyder stub. Efterleddet er navneordet næs.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

I et lille anlæg foran Stoense gamle skole er der rejst en mindesten for lærer, amtsrevisor P. V. Nielsen.

I Stoense sogn fødtes 1790 forfatteren og opfinderen Peder Rasmussen.

Ejerlav: Stoense

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby. (!)

Byens gårde og huse ligger uregelmæssigt placeret omkring den nord-syd-gående vejforte og dens vejudgrening. Der er to udposninger i forten - i den sydligeste er der et gadekær. Øst herfor ligger kirken.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1805 figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 7 gårde.

☒ efter udskiftningen 12 gårde.
Flyttet N for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Dyrkningsfællesskab med Nygård.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med terrænskrænter og hatformede bakker. Ekstramarginal smeltevandsdal midt i ejerlavet.

jordbund: Overvejende moræneler. Områder med smeltevandssand, ferskvandssand, -ler og -dynd især mod Ø.

naturlig afgrænsning: Mod V og delvis mod Ø og S.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og kyst.

☐ blandingsøkonomi med
Større engarealer spredt rundt i ejerlavet.

Ejerlav: Stoense

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Stoense

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☒ opløst og nybebygget

Kun omkring 25-30% af gårdene tilbage i byen (resten udflyttet eller nedlagt). Der er sket en større nybebyggelse i det gamle byområde, hvor de gamle gårdtomter er bebyggede, men ikke uden for den gamle bebyggelses rammer. Der er bevaret omridsene af den gamle vejforte, ligesom også det øvrige vejnet er velbevaret. Toftestrukturen er bevaret, især i afgrænsningen mod bymarken, men er visse steder opløst af nybyggeri.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En lille del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engområder vest for byen og i den nordlige del.

En stor del af det nordlige ejerlav udlagt til fritidshus-bebyggelse.

Ejerlav: Stoense

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense

STATISTIK

Areal: 624 ha, deraf opdyrket i 1688: 52%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		108	103	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664 [2]	1688	1774 [1]	1844	1903
Gårde:		27	39	23	21	22	30
Huse:		15	16		36		
Huse m/ jord:				18		31	34
Huse u/ jord:				5		14	48
I alt:		42	55	46	57	67	112

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(69%) 1664 [1]	11	2		3,7
(65%) 1688	12	11		4,5
(91%) 1844	21	1		4,1
(67%) 1903	24	5	1	3,1

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	174	277	340
Børn:	95	167	156
I alt:	269	444	496

1. Af de 13 kendte.

2. Tallene upålidelige på grund af sammenblanding med Hov.

Ejerlav: Stoense

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			21	16	4		14	
1844	3	7					19	38
1903	29	81					1	1

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 624 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 52%. Ejerlavet takseredes da til 108 tdt.htk. mod 103 tdr. i 1844. Byen havde i 1688 trevangsbrug i et dyrkningsfællesskab med hovedgården Nygård, der oprettedes i midten af 1600-tallet og åbenbart endnu ikke var helt udskilt i 1688. Af det oprindelige ejerlav er endvidere udskilt udflytterbyen Skattebølle.

Stoende blokudskiftedes i 1805 og siden er 19 gårde flyttet ud.

Fra 1456 til 1477 omtales en væbner i Stoense, der i øvrigt synes at have haft meget spredte besiddelsesforhold. I 1340 skænkede Jacob Basse 1 gård i Stoense til Snøde præstebord. I 1385 omtales gaver vedrørende bygningen af Stoense kirke. I 1456 erhvervede Maribo Kloster 1 gård. I 1457 skødede Nedergård et bol til Stoense kirke. I 1496 omtales en gård til Skt. Birgitte med 3½ marsel skov på Hovskov. I 1507 hedder det om en gård i Stoense til Bøstrup præstegård, at den havde ligget til 3-4 bol tilforn. Formentlig har kirke- og præstegodset udgjort 5 gårde ved reformationen, hvortil formentlig skal lægges de 7 gårde som Skt. Knuds Kloster i Odense besad i 1664. Blandt adelsgodset kan det nævnes, at Philip Axelsen pansatte 3 gårde i Stoense i 1462. Fårevejle havde i 1583 2 gårde i Stoense. Da kronen i 1577 afhændede Krogagergård (senere Stensgård) medfulgte 1 gård i Stoense. I 1664 dominerede kronen stadig byen, men tallene er dog upålidelige, da Stoense sammenblandes med byens parter i Hovskov bebyggelsen. Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 8 gårde og 1 smedehus i Stoense. Endnu i 1766 havde Tranekær (hvorunder nu Nygård hørte) 8 gårde og 12 huse i byen, medens Nedergård havde 5 gårde og 2 huse i 1773.

Nabohovedgården Stensgård havde i 1803 8 egaliserede gårde a 4-6-0-0 tdr.htk. og 11 hartkornshuse. Endnu i 1844 var langt hovedparten af byen i fæste, men i 1903 var overgangen til selveje stortset afsluttet.

Antallet af gårde var i 1610 27, men faldt herefter til 21-22 først og fremmest som følge af hovedgården Nygårds oprettelse. Fra 1844 til 1903 steg gårdtallet til 30 i forbindelse med overgangen til selveje. Ligesom hus- og befolkningstallet i det 19. årh. steg i normalt omfang.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Som følge af flere lodsejervise egaliseringer på udskiftningstiden havde byen som helhed et egaliseret præg i 1844.

Ejerlav: Stoense

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1) Anlægstype. Den middelstore kirke-adelby er som typisk for kystejerlav placeret i et indre hjørne af sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby. Af det oprindelige ejerlav er udparcelleret udflytterbyen Skattebølle. Mod nord havde Stoense andel i skovdistriktet Hov, der efterhånden udnyttedes til selvstændig bebyggelse. På grænsen hertil anlagdes o. 1650 hovedgården Nygård.

2) Udviklingstype. Stoense havde meget spredte besiddelsesforhold men domineredes i 1400-1500-tallet af kirkegods. I 1700-tallet var de største lodsejere grevskabet Tranekær (herunder Nygård). Stensgård og Nedergård. Byen egaliseredes (lodsejervis) på udskiftningstiden. Overgangen til selveje skete sent, og ledsagedes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er opløst og nybebygget.
2) Kulturlandskabet har bevaret større engområder, men optages for en stor del af sommerhusbebyggelse.
3) Særlige relikter: kirke.
4) Arkæologiske interesser: -

Frelsesarmeen
Sagerbyen
Odense
Sagerbyen
Kirke
Barregård
25 km
Hesbjerggård
Stavegaren

Skolejorden
100.940
Andersen
366.660
Hansen
424.440
Hansen
265.670
Jensen
276900
Jensen
183400

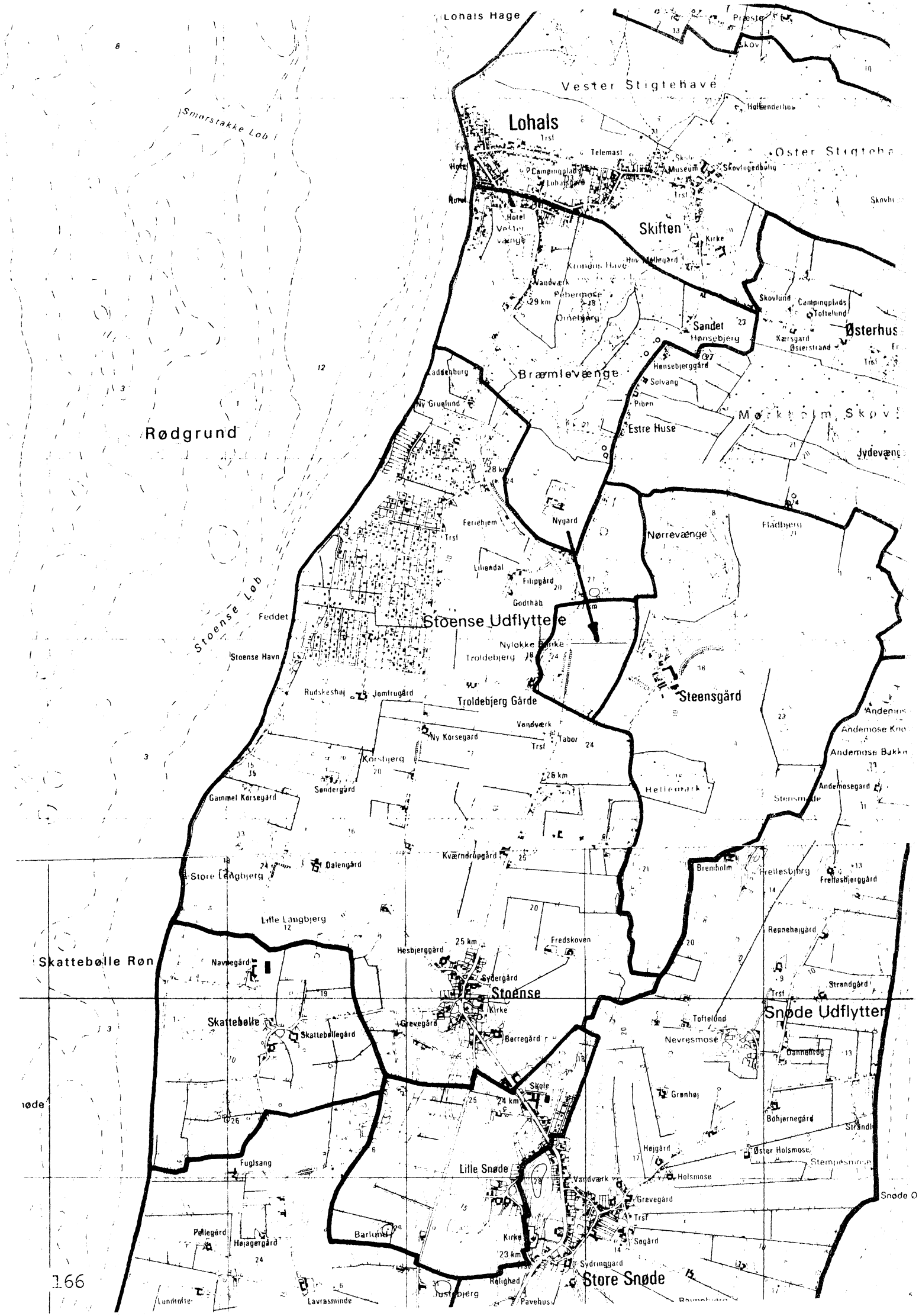
Lohals Hage
Vester Stigtehave
Lohals
Trsf
Telemast
Museum
Skovfogedbolig
Oster Stigtehave
Hotel
Campingplads
Skiften
Kirke
Kronens Have
Vandværk
Pebermose
29 km
Ornebjerg
Skovlund
Campingplads
Tottelund
Sandet
Hønsebjerg
Østerhus
Kærsgård
Østerstrand
Hønsebjerggård
Bræmlevænge
Solvang
Piben
Ny Gruelund
Rødgrund
Mørkholm Skov
Estre Huse
Jydevænge
28 km
Feriehjem
Nygård
Nørrevænge
Fladbjerg
Liliendal
Filippsgård
Godthåb
Stoense Lob
Feddet
Stoense Udflyttere
Nylokke Kirke
Troldebjerg
Stoense Havn
Rudskeshøj
Jomfrugård
Troldebjerg Gårde
Steensgård
Vandværk
Ny Korsegård
Tabor
Korsbjerg
26 km
Søndergård
Gammel Korsegård
Hellemark
Andemosegård
Kværndrupgård
Dalengård
Store Langbjerg
Bremholm
Frellesbjerg
Frellesbjerggård
Lille Langbjerg
Rønnehøjgård
Fredskoven
Hesbjerggård
25 km
Skattebølle Røn
Navnegård
Sydergård
Stoense
Strandgård
Kirke
Snøde Udflytter
Skattebølle
Skattebøllegård
Grevegård
Tottelund
Nevresmose
Børregård
Dannebrog
Skole
24 km
Grønhøj
Bøhjernegård
Højgård
Øster Holsmose
Fuglsang
Lille Snøde
Holsmose
Vandværk
Grevegård
Trsf
Pellegård
Højagergård
Barlund
Kirke
Søgård
23 km
Sydringgård
Store Snøde
Rølighed
Lundtofte
Lavrbsminde
Pavehus
166

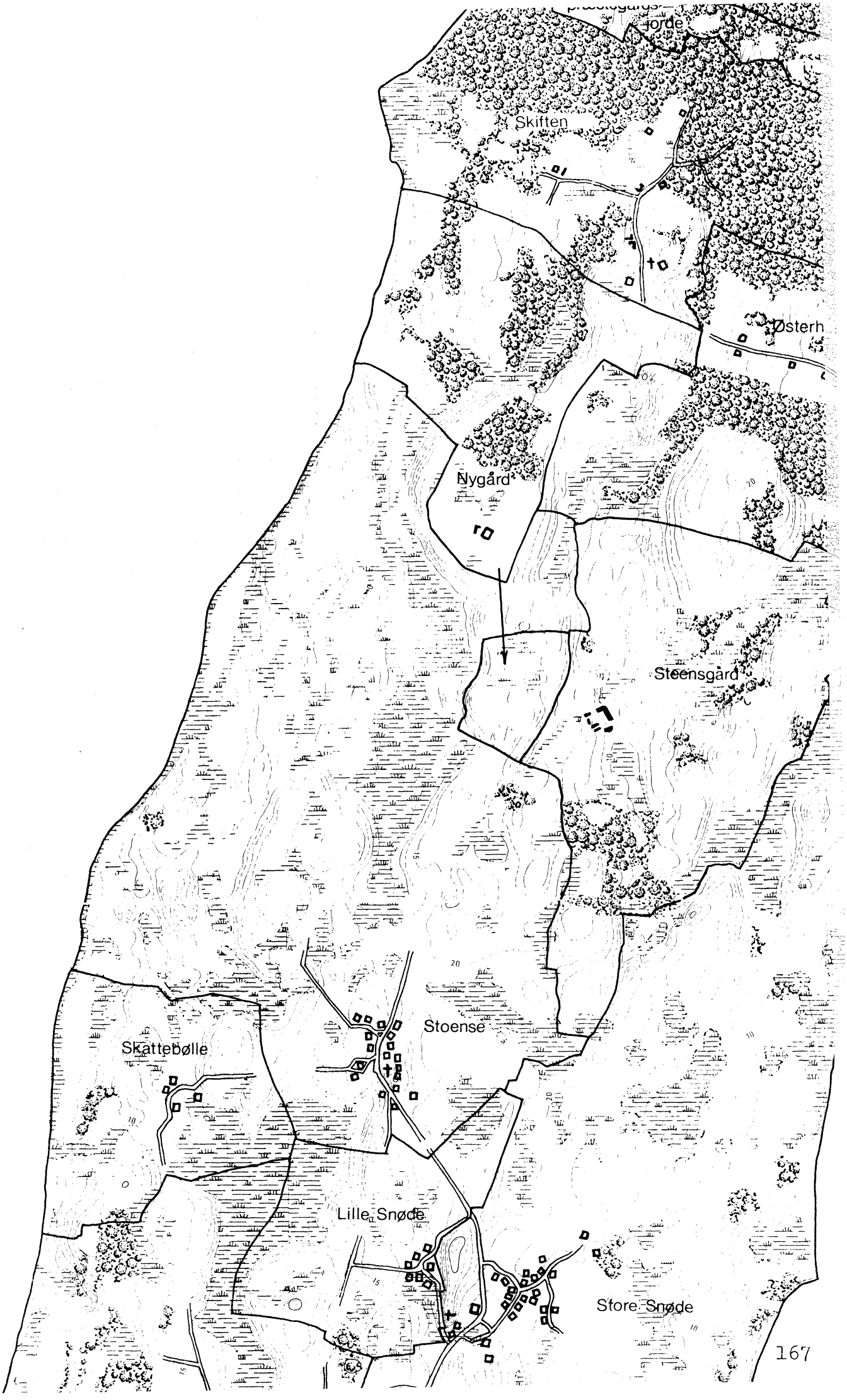
Skiften
Østerh
Nygård
Steensgård
Stoense
Skattebølle
Lille Snøde
Store Snøde

BOTOFTE

Ejerlav: Botofte

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tranekær

Navn:	Navnetype:
Botofte	-tofte

Bemærkninger:

Botofte er nævnt første gang 1231 i formen Botoftebool. Forleddet er en form af mandsnavnet, glda. Boi. Efterleddet er tofte, som betyder "det af fællesskabet undtagne til bebyggelse m.m. beregnede areal, der tilkom hver gårdejer i en landsby".

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Botofte

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Gårdene ligger placeret uregelmæssigt langs den nord-syd-gående vej og dens udgrening mod øst og vest. Husene ligger spredt mellem gårdene.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☒ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Skov på de fleste af byens sider.

c. Udskiftning

år: 1799 figur: Blokudskiftning, store regelmæssige blokke på agerjorden, uregelmæssigt i skovområderne.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 4 gårde.

☒ efter udskiftningen 2 gårde.

Flyttet ud i hele ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: Alsædebrug rotation:

vangeantal: 3

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter.

jordbund: Store områder med henholdsvis moræneler, ferskvandstørv og -sand.

naturlig afgrænsning: Mod Ø, N og delvis mod V.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, eng, skov og kyst.

Store engarealer i den østlige del og store skovområder i den vestlige del.

Ejerlav: Botofte

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tranekær

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ delvis bevaret ☐ opløst ☐ opløst og nybebygget

60% af gårdene er bevaret i byen, som stadig har karakter af en løst opbygget bebyggelse. Der er ikke sket nybebyggelse af betydning i byen, hvor vejnettet stadig er ret intakt. Tofteskellene er delvis bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større overdrevsareal ☐ større skovareal ☐ størsteparten opdyrket ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

Eng øst og nord for byen.

Skov i den sydlige ende.

Ejerlav: Botofte

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær

STATISTIK

Areal: 454 ha, heraf opdyrket i 1688: 19%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		34	53	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		12	15	13	13	15	19
Huse:		8	6		12		
Huse m/ jord:				6		19	21
Huse u/ jord:				5		3	8
I alt:		20	21	24	25	37	48

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(64%) 1664 [1]	8	3		3,9
(79%) 1688	13			2,4
(100%-1:2) 1844	15			3,0
(89%) 1903	19			2,4

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	90	112	178
Børn:	59	67	86
I alt:	149	179	264

1. Af de 11 kendte.

Ejerlav: Botofte

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland Nr. herred	Tranekær	Tranekær

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			12	5			3	1
1844					15	22		
1903					19	29		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 454 ha store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 19%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavets stærke præg af skov og mose, samt at dyrkningssystemet da var alsædebrug. Botofte takseredes i 1688 til 34 tdr.htk., hvilket på grund af opdyrkning steg til 53 tdr. i 1844. Allerede i 1600-tallet svarede flere gårde afgifter af rydningsjord. I det oprindelige ejerlav synes Tranekær slot at have gjort indhug. Botofte fungerede som ugedagstjenerby til Tranekær. Syd for Skovmose har ligget en enestegård Tillegård. På matr.nr. 4 a i Botofte er udgravet rester af en middelalderlig teglovn.

Botofte blokudskiftedes i 1799 og siden er 6 gårde flyttet ud.

Omkring 1200 erhvervede kongen 6 mark sølv jord i Botofte. I 1426 erhvervede Maribo Kloster en tofte i Botofte. Kronen var dog i senmiddelalderen næsten enebesidder i byen. Ejendommeligt nok afhændede kronen i 1577 1 gård i byen sammen med Krogagergård (Stensgård), men i 1641 erhvervedes en gård igen. I 1610 omtales 9 gårde og 6 huse i byen som ugedagstjenere til slottet, medens 3 andre gårde formentlig var på adelige hænder. Denne stilling holdt sig endnu i 1664. Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 11 gårde og 8 huse i byen. I 1766 havde Tranekær fortsat 11 gårde og 9 huse, medens Fårevejle havde en enkelt gård. I 1844 og endnu i 1903 var Tranekær enebesidder i byen.

Antallet af gårde stiger fra 12-13 i 1600-1700-tallet (i 1664 er flere udprægede småbol regnet for gårde) til 19 i 1903. Hustallets stigning i det 19. årh. var til gengæld beskeden og befolkningstallets vækst fra 1787 til 1901 har normalt omfang.

Byens gårde var i 1688 meget små og Tranekærs 11 gårde lå i 1766 alle i intervallet 1½-3 tdr.htk. Byen havde således et egaliseret præg, omend en egentlig stram egalisering aldrig synes gennemført.

Ejerlav: Botofte

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1) Anlægstype. Den lille adelby af vikingetidsnavnetypen -tofte er som typisk for kystejerlav placeret i et indre hjørne af ejerlavet og har ager/skovorientering. Byformen er slynget vejby. Tranekær Ladegård har gjort indhug i ejerlavet.

2) Udviklingstype. Byen var fra middelalder til 1903 (stort set) samlet under Tranekær len (fra 1672 grevskabet). Byen bestod fortrinsvis af små ugedagstjenerbol til slottet og havde et egaliseret præg. Trods den manglende overgang til selveje ekspanderede bebyggelsen i normalt omfang i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er delvis bevaret, men har dog fået et løsere præg.
2) Kulturlandskabet har bevaret en del udskiftningshegn samt større eng- og skovarealer.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: Tomten af Tillegård, 2 frilagte gårdtomter.

Vadelgatan
Botten
Byhavet
10
20

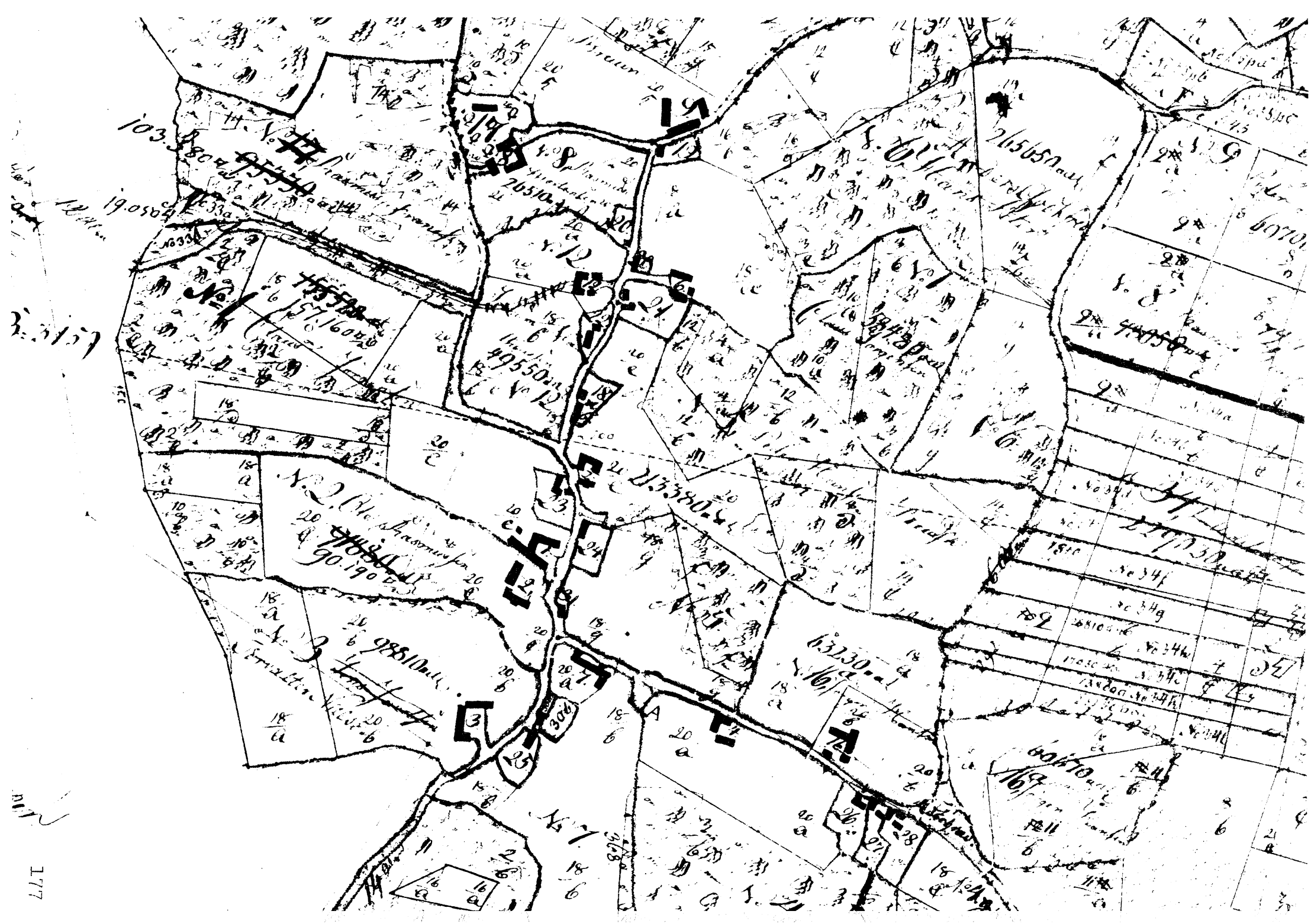

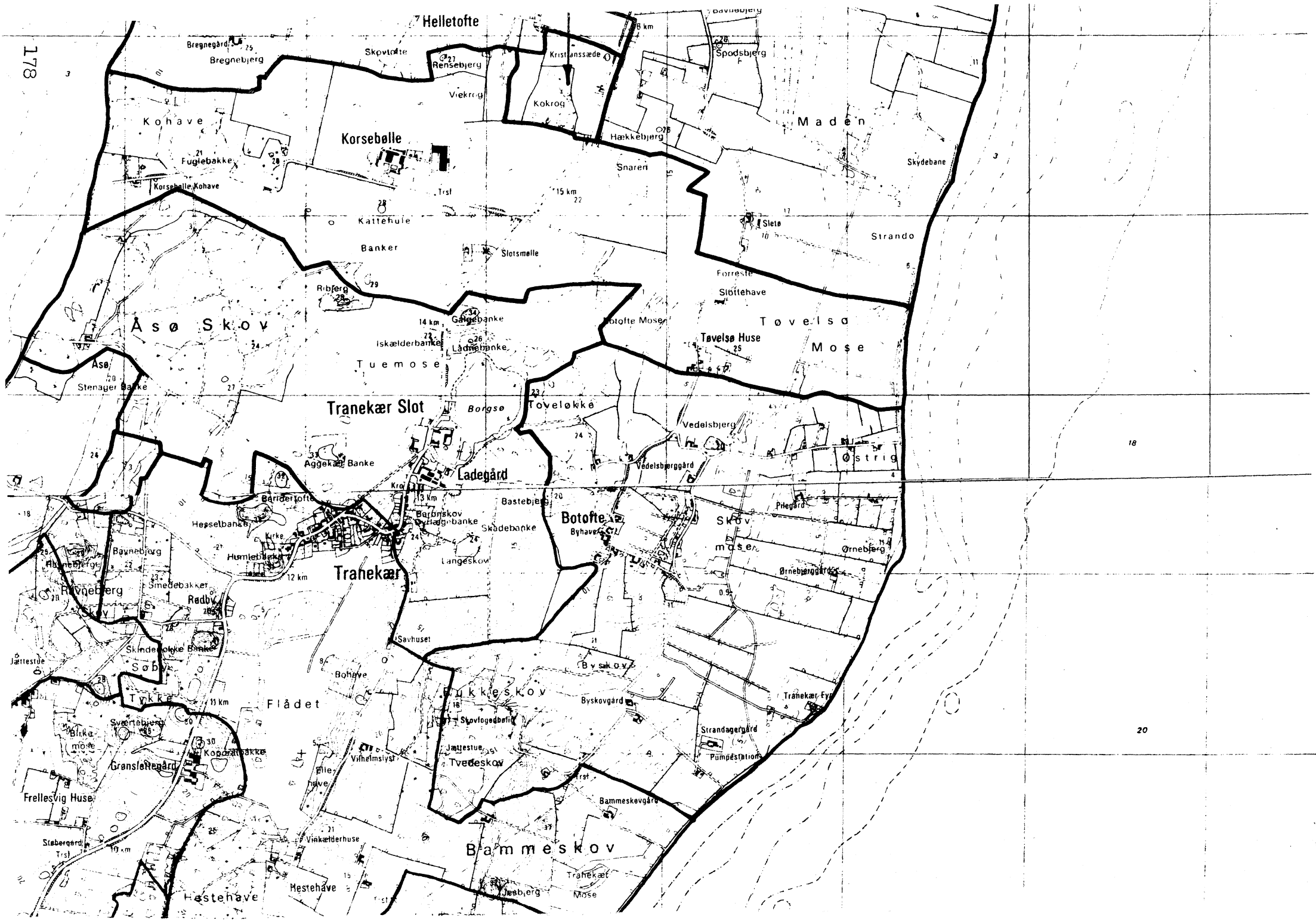
178
Helletofte
Bregnegård
Bregnebjerg
Skovtofte
Rensebjerg
Kristianssæde
Spodsbjerg
Kokrog
Viekrog
Kohave
Korsebølle
Hækkebjerg
Maden
Fuglebakke
Korsebølle Kohave
Snaren
Skydebane
Trst
Kattehule
Banker
Slotsmølle
Sletø
Strando
Forreste
Slottehave
Ribberg
Åsø Skov
Galgebanke
Botofte Moser
Tøvelsø
Tøvelsø Huse
Mose
Iskælderbanke
Ladmenbanke
Tuemose
Åsø
Stenager Banke
Tranekær Slot
Borgsø
Toveløkke
Vedelsbjerg
Aggekær Banke
Ladegård
Østrig
Vedelsbjerggård
Bastebjerg
Barriertofte
Botofte
Byhaver
Skov
Hesselbanke
Barmskov
Skadebanke
Kirke
Humlebanke
Langeskov
Mose
Ørnebjerg
Ørnebjerggård
Tranekær
Bavnebjerg
Smedebakker
Rødbv
Savhuset
Skindeløkke Banke
Søbye
Bohave
Byskov
Tykke
Flådet
Bukkeskov
Byskovgård
Tranekær Fyr
Slovfogedbolig
Strandagergård
Pumpestation
Birke
mose
Svenebjerg
Kopormosebakke
Vilhelmslyst
Jættestue
Tvedeskov
Grønslettegård
Frellesvig Huse
Bammeskovgård
Stobergård
Vinkælderhuse
Bammeskov
Hestehave
Tranekær
Jesbjerg
Mose

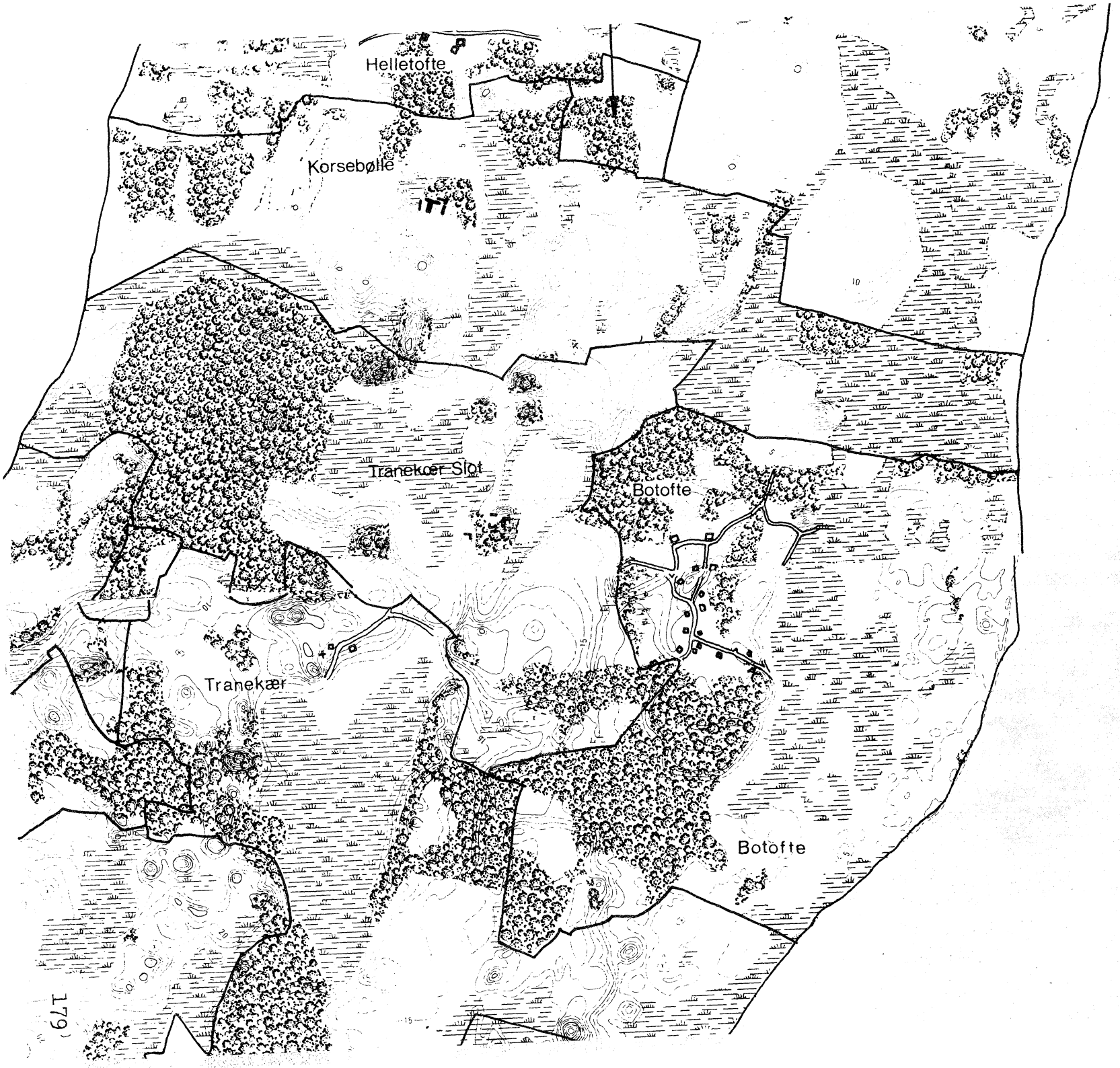
Helletofte
Korsebøtle
Tranekær Slot
Botofte
Tranekær
Botofte

STRANDBY

Ejerlav: Strandby

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tranekær

Navn:	Navnetype:
Strandby	-by

Bemærkninger:

Strandby er nævnt første gang 1587 i formen Strandby. Forleddet er navneordet strand. Efterleddet er by, glda. by, som i de fleste stednavne betyder landsby.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Rydningsby	Middelalder

Bemærkninger:

En rydningsby er en landsby, som er anlagt efter forudgående skovrydning på stedet i middelalderen.

Historiske tildragelser:

I Strandby er 1909 rejst en sten til minde om svenskernes angreb på Strandby skanse februar-marts 1659.

Ejerlav: Strandby

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 3 gårde ligger med ret stor afstand langs den øst-vest-gående slyngede vej, der fører ned til stranden (gård nr. 1 har ligget vest for vejen i sammenhæng med den øvrige bebyggelse). Husene ligger midt inde i byen mellem gårdene.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☒ kystorientering

Byen ligger ud til kysten.

c. Udskiftning

år: 1783 1 gd. figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke.
1810 resten

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 1 gård.

☒ efter udskiftningen 1 gård.

Flyttet Ø og S for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: Alsædebrug rotation:

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter. Ekstramarginal smeltevandsdal mod S.

jordbund: Overvejende moræneler. Ferskvandstørv i ejerlavsranden.

naturlig afgrænsning: Mod V, S og Ø samt delvis mod N.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, eng, skov og kyst.

Store engområder i S og N del - skov N for byen og i den S del.

Ejerlav: Strandby

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tranekær

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 1 gård tilbage på sin plads ved udskiftningen, resten flyttet ud. Der er ikke sket nybyggeri i byen. Vejnettet er uforandret, på nær den nordgående vej midt i byen. Toftesystemet opløst.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☒ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engområde i nordlige og sydlige del.

Skov øst for byen.

Ejerlav: Strandby

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tranekær

STATISTIK

Areal: 115 ha, heraf opdyrket i 1688: 48%.

Tønder hartkorn	1662	1688	1844	1903
	23	20	16	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		4	4	4	3	3	4
Huse:		1			5		
Huse m/ jord:						4	5
Huse u/ jord:						1	2
I alt:		5	4	4	8	8	11

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(50%)	1664	2	2		6,0
(75%)	1688	3	1		5,0
(100%)	1844	2	1		4,8
(50%)	1903	3		1	9,3

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	23	35	48
Børn:	10	21	24
I alt:	33	56	72

Ejerlav: Strandby

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			4					
1844					3	5		
1903					4	7		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 115 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 48%. Byen havde da alsædebrug og takseredes i 1688 til 20 tdr.htk. og i 1844 til 16 tdr. htk. Byen synes opstået som rydningsby i Tranekærs kystskovbælte. Kystorienteringen peger på en sen anlæggelsestid - senmiddelalder. I 1672 omtales en toft, som er afbrudt og bruges under ladegårdens avl - formentlig drejer det sig om enklaven mellem Strandby og Tranekær.

Strandby blokudskiftedes i 1783/1810 og siden er 2 gårde udflyttet.

Strandby hørte allerede fra senmiddelalder under kronlenet Tranekær, og de 4 gårde omtales i 1610 som ugedagstjenere. Med afhændelsen af Tranekær i 1672 medfulgte de 4 gårde i Strandby. Og endnu i 1903 lå gårdene samlet under grevskabet Tranekær.

Antallet af gårde lå fra 1610 til 1903 på 3-4, ligesom hustallet kun voksede i beskedent omfang i det 19. årh.

Byens gårde var i 1688 forholdsvis små. Byen egaliseredes første gang mellem 1688 og 1766, hvor den bestod af 4 gårde a 4 tdr. På udskiftningstiden egaliseredes byen endnu en gang.

I Strandby er rejst en mindesten over svenskernes angreb i 1659.

Ejerlav: Strandby

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1) Anlægstype. Den lille rydningsby er opstået ved rydning i Tranekærs kystskovbælte - formentlig i sen middelalder. Bebyggelsen er kystorienteret og byformen løs, således som det er typisk for rydningsbyer. En del af ejerlavet lagdes i 1600-tallet under Tranekærs avl.

2) Udviklingstype. Byen hørte formentlig fra sin anlæggelse og endnu i 1903 under Tranekær len (fra 1672 grevskab) og fungerede som ugedagstjenerby for slottet. Byen egaliseredes inden 1766 og endnu en gang ved udskiftningen. Som følge af den manglende overgang til selveje ekspanderede bebyggelsen kun svagt i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er delvis opløst.
2) Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning, men dog større eng- og skovarealer.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: 1 frilagt gårdtomt.

To Mallahi

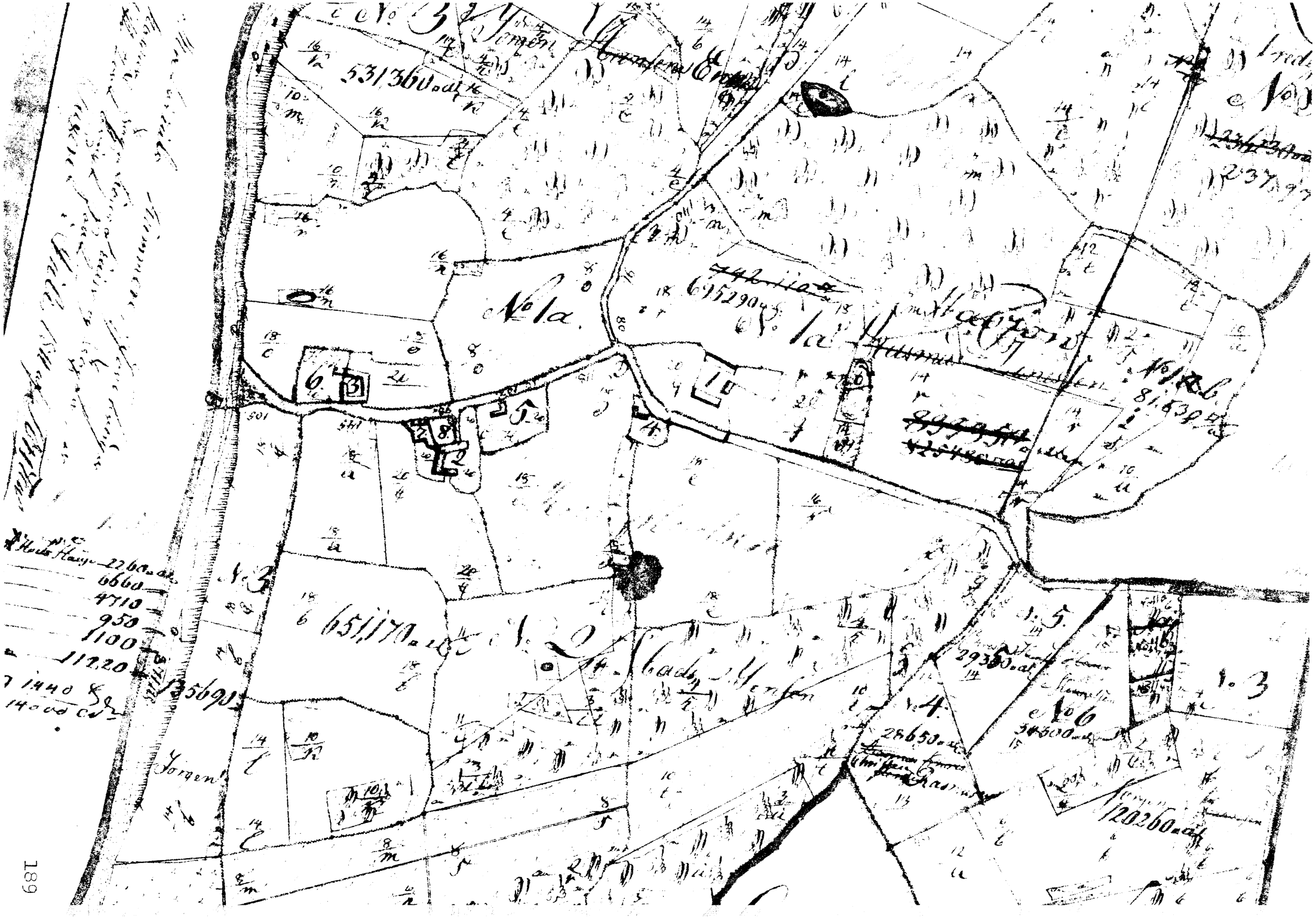

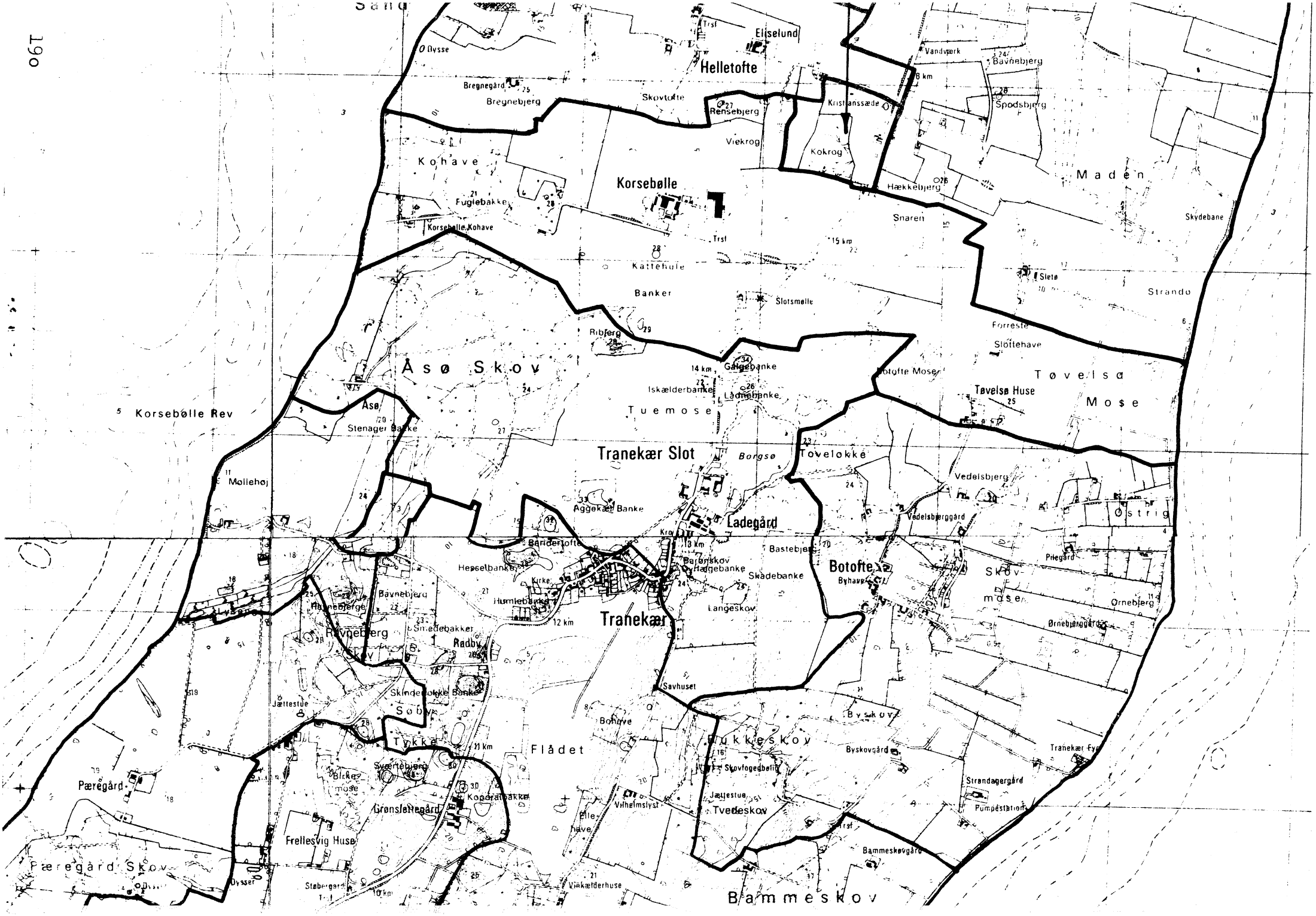
190
Helletofte
Eliselund
Bregnebjerg
Skovtofte
Rensebjerg
Kristianssæde
Vandværk
Bavnebjerg
Spodsbjerg
Viekrog
Kokrog
Kohave
Korsebølle
Fuglebakke
Hækkebjerg
Maden
Snaren
Skydebane
Kattehule
Banker
Slotsmølle
Sletø
Strando
Forreste
Slottehave
Ribberg
Åsø Skov
Gaggebanke
Botofte Mose
Tøvelsø Huse
Tøvelsø Mose
Iskælderbanke
Lademobanke
Tuemose
Korsebølle Rev
Åsø
Stenager Banke
Tranekær Slot
Borgsø
Tovelokke
Møllehøj
Vedelsbjerg
Aggekær Banke
Ladegård
Vedelsbjerggård
Østrig
Bønderlotte
Bastebjerg
Hesselbanke
Kirke
Barønskov Hægebanke
Skadebanke
Botofte
Byhave
Skov-mose
Præstegård
Bavnebjerg
Humlebanke
Langeskov
Ørnebjerg
Ørnebjerggård
Tranekær
Ravnebjerg
Smedebakker
Radby
Savhuset
Skindergokke Banke
Jættestue
Søby
Bondrve
Byskov
Tykke
Flådet
Tykkeskov
Byskovgård
Tranekær Fyr
Skovfogedbolig
Sværtebjerg
Blikke-mose
Præstegård
Kopalsbakke
Grønsletgård
Vilhelmslyst
Jættestue
Tvedeskov
Strandagergård
Pumpestation
Elle-have
Frellesvig Huse
Bammeskovgård
Præstegård Skov
Dysser
Stabergård
Vinkælderhuse
Bammeskov

Helletofte
Korsebølle
Tranekær Slot
Botofte
Botofte
Tranekær
Strand
by
Pæregd.

TRANEKÆR

Ejerlav: Tranekær

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tranekær

Navn:	Navnetype:
Tranekær	-kær

Bemærkninger:

Tranekær er nævnt første gang 1231 i formen Trannækyær. Forleddet er navneordet, glda. trana, som betyder trane. Efterleddet er navneordet, glda. kiar, som betyder kær.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby med kirke	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Tranekær

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland Nr. herred	Tranekær	Tranekær

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens gårde og huse ligger langs den slyngede vej der går fra øst mod vest. I den vestlige ende ligger kirken og præstegården isoleret. (Det er svært at erkende bygningernes nøjagtige placering, da de ikke er indtegnet på kortet fra 1811).

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Engområde lige S for byen.

c. Udskiftning

år: 1799 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke i størrelse og figur.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 3 gårde + 3 huse.

☐ efter udskiftningen

Flyttet i den SV ende af ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: Alsædebrug rotation:

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker. Hedeslette mod SØ og NV.

jordbund: Områder med moræneler, ferskvandstørv og -ler.

naturlig afgrænsning: Mod V, S og Ø.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, eng, skov og kyst.

Eng S for byen samt i det SØ hjørne, skov SV og SØ for byen samt i den S ende.

Ejerlav: Tranekær

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tranekær

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ delvis bevaret ☐ opløst ☐ opløst og nybebygget

Knap 60% af gårdene er tilbage i byen, hvor der dog er sket en del nybyggeri langs vejen og syd herfor. Vejnettet er velbevaret, men tofteskellene er delvis opløste på grund af nybyggeriet. Kirken ligger stadig isoleret i den vestlige ende.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

Kun få udskiftningshegn.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større overdrevsareal ☐ større skovareal ☐ størsteparten opdyrket ☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

Store skovområder sydvest for byen og i den sydlige del.

Eng syd for byen og i den østlige del.

Ejerlav: Tranekær

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tranekær

STATISTIK

Areal: 454 ha, heraf opdyrket i 1688: 17%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		27	49	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664	1688	1787	1844	1903 [1]
Gårde:		5	7ml	8	7	10	11
Huse:		6			27		
Huse m/ jord:			4ml	3		24	39
Huse u/ jord:			6	5		23	64
I alt:		11	17	16	34	57	114

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
1664	6		1	4,2
(88%-1:4) 1688	6	2		3,6
(90%-1:4) 1844	10			2,8
(100%-1:4) 1903	11			2,8

Folketal:

	1787	1845 [1]	1901 [2]
Voksne:	112	335	289
Børn:	75	201	97
I alt:	187	536	386

1. Incl. Tranekær slot.
2. Baronskov incl. (35 voksne - 28 børn).

Ejerlav: Tranekær

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			7	10				
1844	2	3			8	44		
1903		7			11	96		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 454 ha store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 17%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavets kuperede skovbygdepræg. Byen havde i 1688 alsædebrug i 2 vange. Jorden blev beskrevet som skovjord, der på grund af gødning kunne sås årligt. Bammeskov ud mod østkysten fungerede som overdrev og var adskilt fra vangene med et stengærde. Engdraget Flådet var tidligere Basballe sø. Der foretoges afvandingsarbejder i 1950'erne. Tranekær slot er udparcelleret og udvidet på Tranekærs bekostning. I 1597 blev gårdene Hagenberg og Snogebek lagt under slottet og inden 1690 udvidedes slottet yderligere med 7 tdr.htk. Strandby er som rydningsby i kystskovbæltet udparcelleret af Tranekær. Sydvest for Tranekær vidner marknavne på Sørby (1572) om en nedlagt middelalderby. I 1200-tallet omtales Svansager Mølle, der formentlig har ligget vest for Tranekær. Tranekær takseredes i 1688 for 27 tdr.htk., hvilket på grund af øget opdyrkning steg til 49 tdr. i 1844.

Tranekær blokudskiftedes i 1799 og siden er 3 gårde udflyttet.

Tranekær slot kendes allerede fra 1200-tallet og byen har formentlig allerede da hørt under slottet, i hvert fald ejede kronen gods i Tranekær i 1231. Foruden præstegården bestod byen i 1500-1600-tallet af små ugedagsbol til slottet. Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 5 gårde (incl. præstegården) og 11 huse i byen. Endnu i 1903 lå byen stort set i sin helhed samlet under grevskabet Tranekær.

Antallet af gårde i byen er vanskeligt at følge på grund af en række småbol på grænsen mellem gård og husklassen. Men i 1600-1700-tallet synes byen at have bestået af 5-7 gårde. Foruden præstegården havde Tranekær slot således i 1766 6 gårde (heraf 4 a 1-2 tdr.htk.) og 24 huse i byen. Trods den manglende overgang til selveje ekspanderede bebyggelsen kraftig i løbet af det 19. årh., hvor der skete en udvikling til bymæssig bebyggelse.

Gårdene var i 1688 meget små, og bebyggelsen bestod fortrinsvis af små ugedagstjenerbol a 1-2 tdr. og havde som sådan et egaliseret præg allerede i 1600-tallet, omend der aldrig synes foretaget nogen egentlig stram egalisering.

Tranekær forsynedes i 1800-tallet som grevskabets hovedby med et seminarium, et børneasyl og flere fabrikker. Der findes endvidere kirke, kirkelade, kro fra 1802, skole fra omkring 1800. Byens udseende præges stadig af de mange gamle huse, der byggedes af indkaldte holstenske håndværkere.

Ejerlav: Tranekær

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland Nr. herred	Tranekær	Tranekær

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:		Særlig interesse:	x

Landsbytypologisk vurdering: Særlig interesse.

1) Anlægstype. Den lille kirke-adelby fremstår nu som følge af Tranekærs slots udparcellering som en randby med ager/eng (tidl. sø) orientering. Byformen er slynget vejby. Ejerlavet er stærkt kuperet og præget af skov og sø. Byen havde alsædebrug i 1600-tallet. Tranekær slot er flere gange udvidet på byens bekostning. Af det oprindelige ejerlav er Strandby udparcelleret. I ejerlavet har endvidere ligget de nedlagte bebyggelser Svansager og Sørby.

2) Udviklingstype. Byen hørte fra middelalder og indnu i 1903 under kronlenet (senere grevskabet) Tranekær og fungerede som ugedagstjenerby for ladegården. Omkring 1800 byggedes landsbyen op til bymæssig bebyggelse, som hovedby for grevskabet.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med mange, tildels enestående udviklingstræk.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

1) Bytomten er delvis bevaret, men præget af nybyggeri.
2) Kulturlandskabet har kun bevaret få udskiftningshegn, men dog større eng- og skovarealer.
3) Særlige relikter: kirke, kirkelade, skole o. 1800, kro 1802, mange 1800-tals huse.
4) Arkæologiske interesser: tomten af Sørby og Svansager.

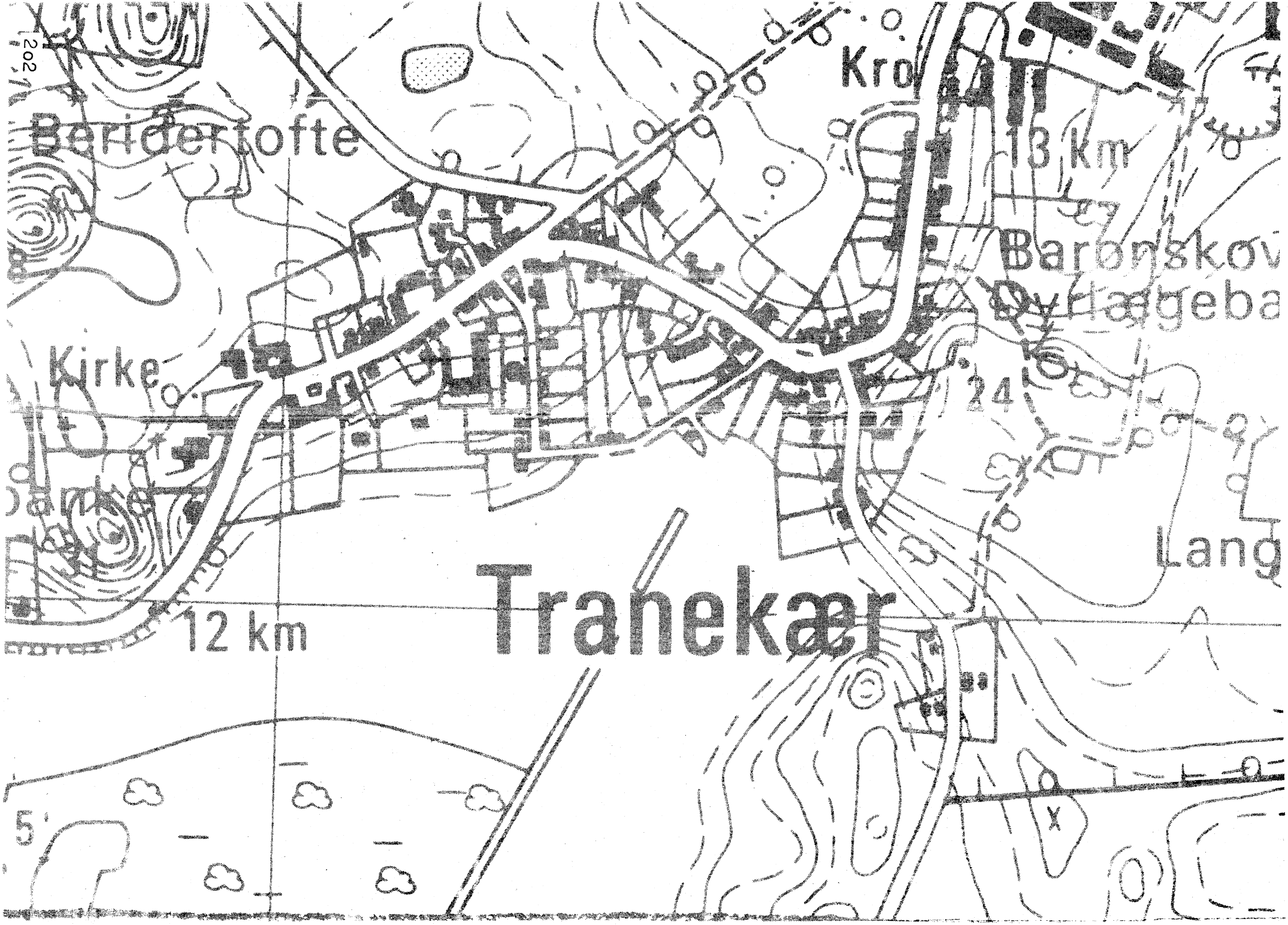
202
Barfæerhofte
Kro
13 km
Baronskov
Kirke
24
Lang
Tranekær
12 km
5
X

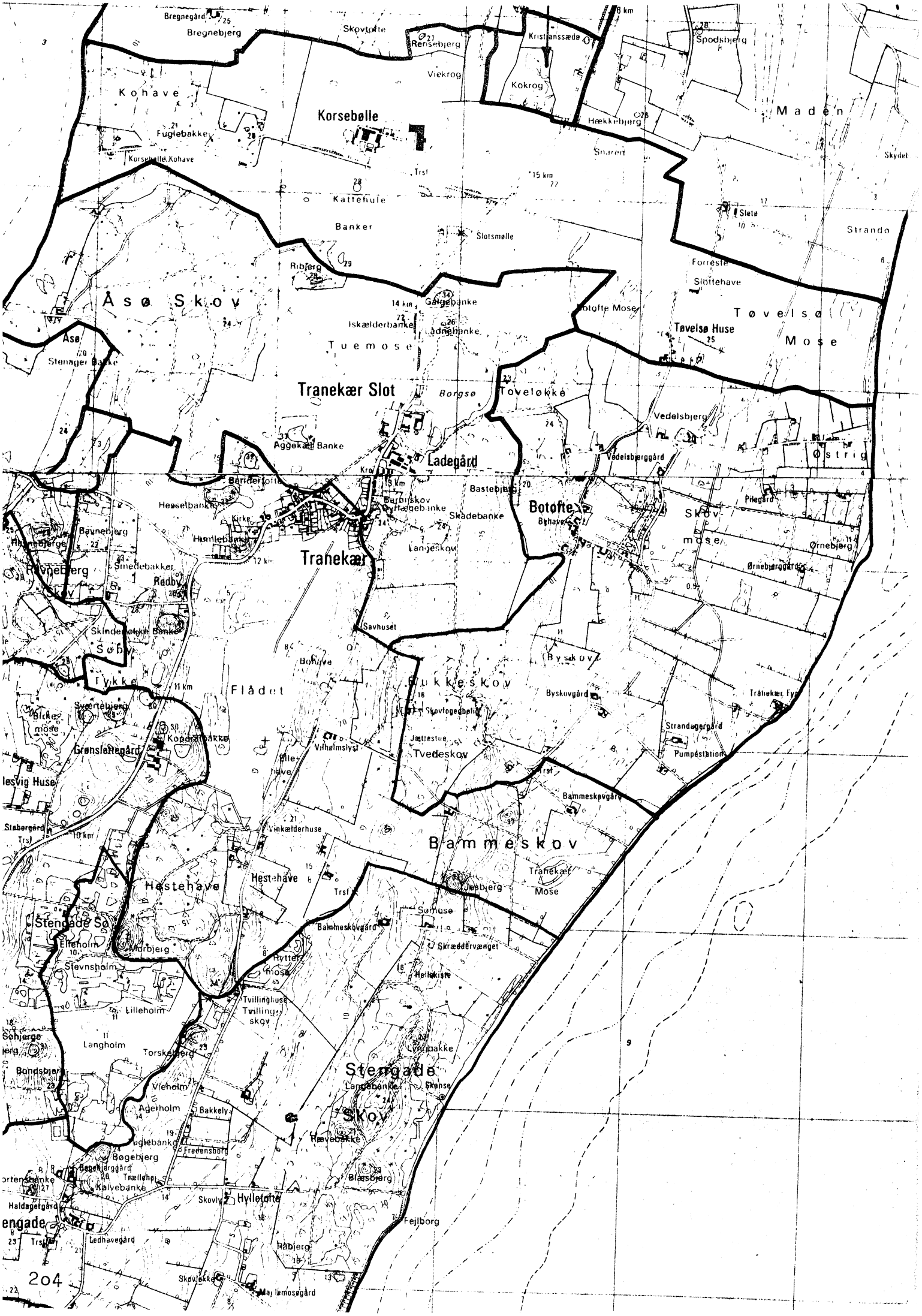
Bregnegård
Bregnebjerg
Skovtofte
Rensebjerg
Kristianssæde
Spodsbjerg
Kohave
Korsebølle
Viekrog
Kokrog
Maden
Fuglebakke
Korsebølle Kohave
Hækkebjerg
Snaren
Skydet
Kattehule
Banker
Slotsmølle
Slete
Strando
Ribjerg
Forreste
Slottehave
Åsø Skov
Botofte Mose
Tøvelsø
Tøvelsø Huse
Mose
Åsø
Stenager Banke
Tuemose
Tranekær Slot
Borgsø
Toveløkke
Iskælderbanke
Ådalsbanke
Galgebanke
Aggekær Banke
Ladegård
Vedelsbjerg
Vedelsbjerggård
Østrig
Bastebjerg
Botofte
Byhaven
Skov
mose
Pilegård
Ørnebjerg
Ørnebjergård
Hesselbanke
Kirke
Byrådsbanke
Skadebanke
Hamlebanke
Lanjeskov
Tranekær
Bøvnebjerg
Hasnebjerge
Smedebakker
Rævnebjerg
Skov
Rødby
Skindertoft
Skindertoftløkke Banke
Savhuset
Søby
Tykke
Flådet
Bøhave
Tykkeskov
Byskov
Byskovgård
Tranekær Fyr
Sværtebjerg
Slette-
mose
Kobbelbakke
Grønsletegård
Vilhelmslyst
Tvedeskov
Strandagergård
Pumpestation
Ellehave
Jættestue
Trsl
Bammeskovgård
Stabergård
Vinkælderhuse
Bammeskov
Hestehave
Hestehave
Tranekær
Mose
Jesbjerg
Stengade Sø
Elleholm
Mårbjerg
Stevnsholm
Rytter
mose
Samuse
Skrædderværget
Helleskære
Tvillinghuse
Tvillingeskov
Lilleholm
Sohjerge
Langholm
Torskebjerg
Lyngbakke
Bondsbjerg
Vieholm
Stengade
Langebanke
Skanse
Agerholm
Bakkely
Skov
Rævebakke
Uglebanke
Fredensborg
Bøgebjerg
Bøgebjerggård
Trællehøj
Kalvebanke
Blæsbjerg
Skovly
Hyllefotte
Haldagergård
Fejlborg
Ledhavegård
Rådjerg
Skovlekker
Majlemosegård
204

Korsebølle
Tranekær Slot
Botofte
Tranekær
Botofte
Stengade Sø
Stengade

FRELLESVIG

Ejerlav: Frellesvig

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

Navn:	Navnetype:
Frellesvig	-vig

Bemærkninger:

Frellesvig er nævnt første gang 1231 i formen Frælliswich, Frællæswich. Forleddet er muligvis en form af mandsnavnet, glda. Frithlef. Efterleddet er navneordet, glda. wik, som betyder vig.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Trellesvig

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens gårde og huse ligger langs den slyngede vej der går fra syd mod øst med et vinkelret knæk på midten. Bebyggelsen er delt i 3, en nordlig gårdgruppe, en midterste husgruppe og en sydlig gårdgruppe.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1799 figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 2 gårde.

☒ efter udskiftningen 2 gårde.

Flyttet NØ og NV for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: Uregelmæssigt trevangsbrug rotation: 3

vangeantal: 2/1

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter.

jordbund: Moræneler med store områder med ferskvandstørv og -sand.

naturlig afgrænsning: Mod Ø, NV og delvis mod N.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, eng og skov.

Eng i et stort område Ø for byen samt i den V og N del, skov V for byen.

Ejerlav: Frellesvig

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 4 ud af 7 gårde (45%) er bevaret i byen, hvor der ikke er sket større nybebyggelse på de gamle tomter og heller ikke i byen i øvrigt. En vej er brudt midt gennem byen fra nordøst mod sydøst, men ellers er den gamle bygade bevaret. En del af toftestrukturen er bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☒ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Eng øst for byen.

Skov vest for byen.

Ejerlav: Frellesvig

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

STATISTIK

Areal: 134 ha, deraf opdyrket i 1682: 97%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	45	46	47	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		9	11	10	8	9	7
Huse:		3			17		
Huse m/ jord:			1	4		18	28
Huse u/ jord:			4	3		3	5
I alt:		12	16	17	25	30	40

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(64%)	1664	8	2	1	4,3
(50%)	1688	6	4		4,4
(89%)	1844	7	2		4,3
(71%)	1903	3	3	1	6,2

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	85	126	121
Børn:	42	65	60
I alt:	127	191	181

Ejerlav: Frellesvig

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullerbølle

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			11	5				
1844							9	21
1903							7	33

Udviklingsbeskrivelse:

Af det omkring 1800 134 ha store ejerlav var i 1682 tilsyneladende opdyrket 97%. Tallet er dog misvisende højt på grund af Blegholms indhug i ejerlavet i den mellemliggende periode. Formentlig har byen kompenseret ved øget opdyrkning i hvert fald er hartkornet uændret fra 1688 til 1844 (46 og 47 tdr.htk.). Byen havde i 1688 uregelmæssigt trevangsbrug. Af det oprindelige ejerlav er i kystskovbæltet udparcelleret Præregård, der var adelig sædegård i 2. halvdel af 1500-tallet, og senere blev hovedgård under grevskabet Tranekær. Endvidere den middelalderlige hovedgård Blegholm, der i 1412 pantsattes med et gods på 18 gårde (men ingen i Frellesvig). I 1547 erhvervedes den af kronen og kom som fæstegård under Tranekær len, fra 1672 grevskabet. I 1717 indrettedes Blegholm til mejerigård under grevskabet, idet den samtidigt udvidedes med bøndergårde i Frellesvig. Syd for Grønslettegård vidner marknavne på Stelpeby om en nedlagt middelalderlandsby.

Frellesvig blokudskiftedes i 1794 og siden er 4 gårde udflyttet.

Der nævnes i 1477 en væbner i Frellesvig, der i øvrigt synes domineret af krongods. Kronen havde allerede besiddelser i 1200-tallet og i 1510 lå ialt 6 gårde under Tranekær len, hertil kom 1 gård til sognekirken. I 1664 ejede kronen hele byen og med afhændelsen af Tranekær len i 1672 fulgte 9 gårde og 5 huse i Frellesvig. I 1766 havde grevskabet Tranekær 8 egaliserede gårde a 4 tdr.htk. (ialt altså 32 tdr. - de resterende 14 tdr.htk. må være inddraget under Blegholm) samt 14 huse. Endnu i 1903 lå byen samlet som fæstegods.

Antallet af egentlige gårde var i 1600-tallet 9, hvortil i 1664 kom 2 småbol a 1½-2 tdr. I forbindelse med Blegholms ekspansion faldt gårdtallet med 1-2, og var herefter 7 i 1903. Antallet af huse var som følge af Blegholms nærhed allerede højt i 1700-tallet, og der skete kun en begrænset hus- og befolkningsekspansion i det 19. årh.

Gårdene var i 1688 ret små. Byen egaliseredes inden 1766.

Ejerlav: Frellesvig

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:	☐	Interesse:	☒	Stor interesse:	☐	Særlig interesse:	☐

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1) Anlægstype. Den lille adelby har oprindelig været centralplaceret i sit ejerlav omend Blegholms ekspansion har ændret dette billede. Byen har agerorientering og byformen er slynget vejby. Af det oprindelige ejerlav er endvidere udparcelleret hovedgården Præregård (i nabosognet) samt landsbyen Stelpeby, der atter nedlagdes i sen middelalder.

2) Udviklingstype. Byen husede i senmiddelalderen en væbnergods, men domineredes i øvrigt af krongods. I 1672 fulgte byen med afhændelsen af Tranekær. Grevskabet egaliserede byen og anlagde en mejerigård i tilknytning hertil. Byen var endnu i fæste i 1903 og ekspansionen i det 19. årh. var derfor begrænset.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er opløst og præget af vejgennembrud.
2) Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning, men dog eng- og skovarealer.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: tomten af Stolpeby.

Løkken 8
Skindager
9 km
Frelleswig
Grund
løse
Sila
Søbie
Skribjerg

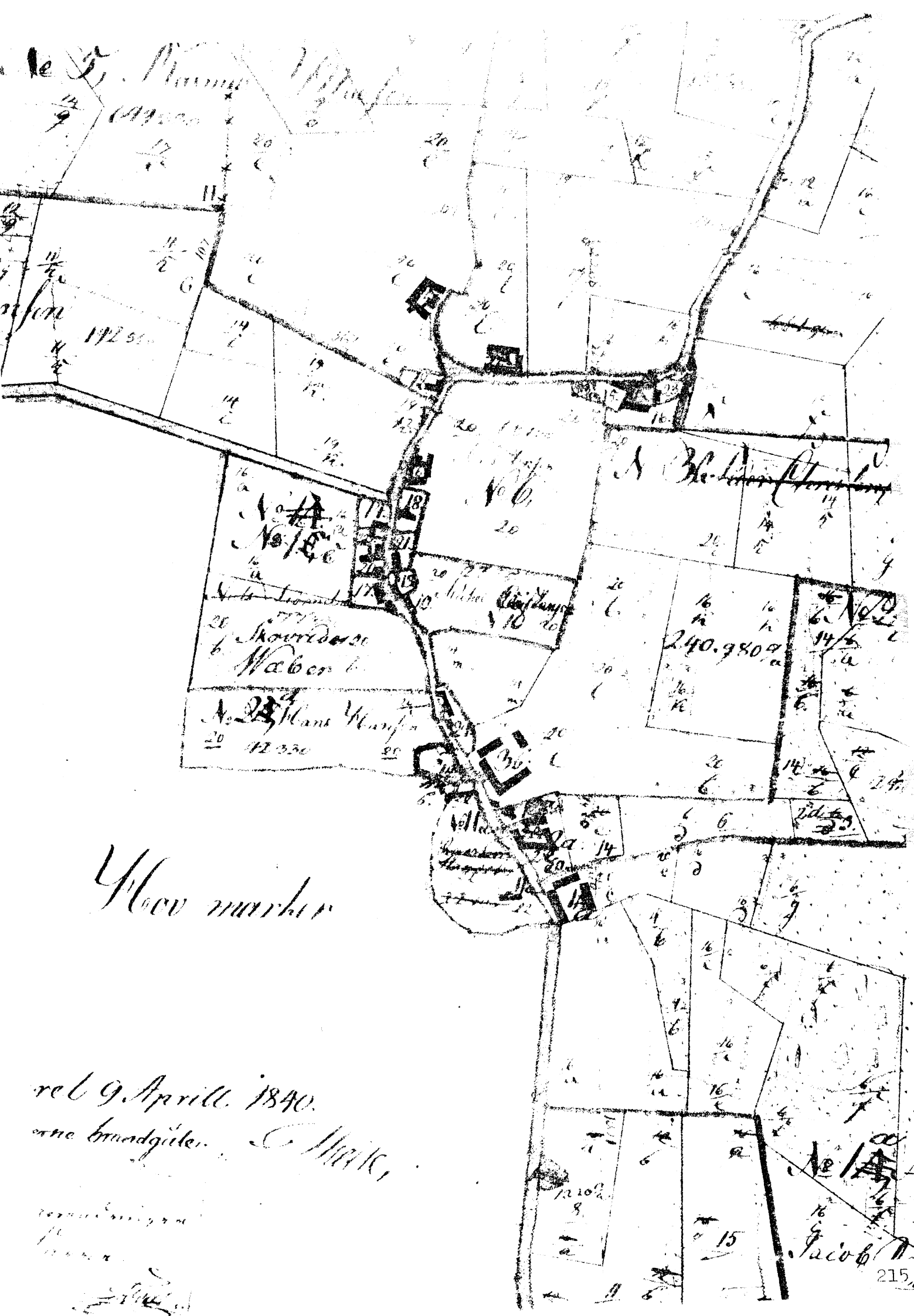

215

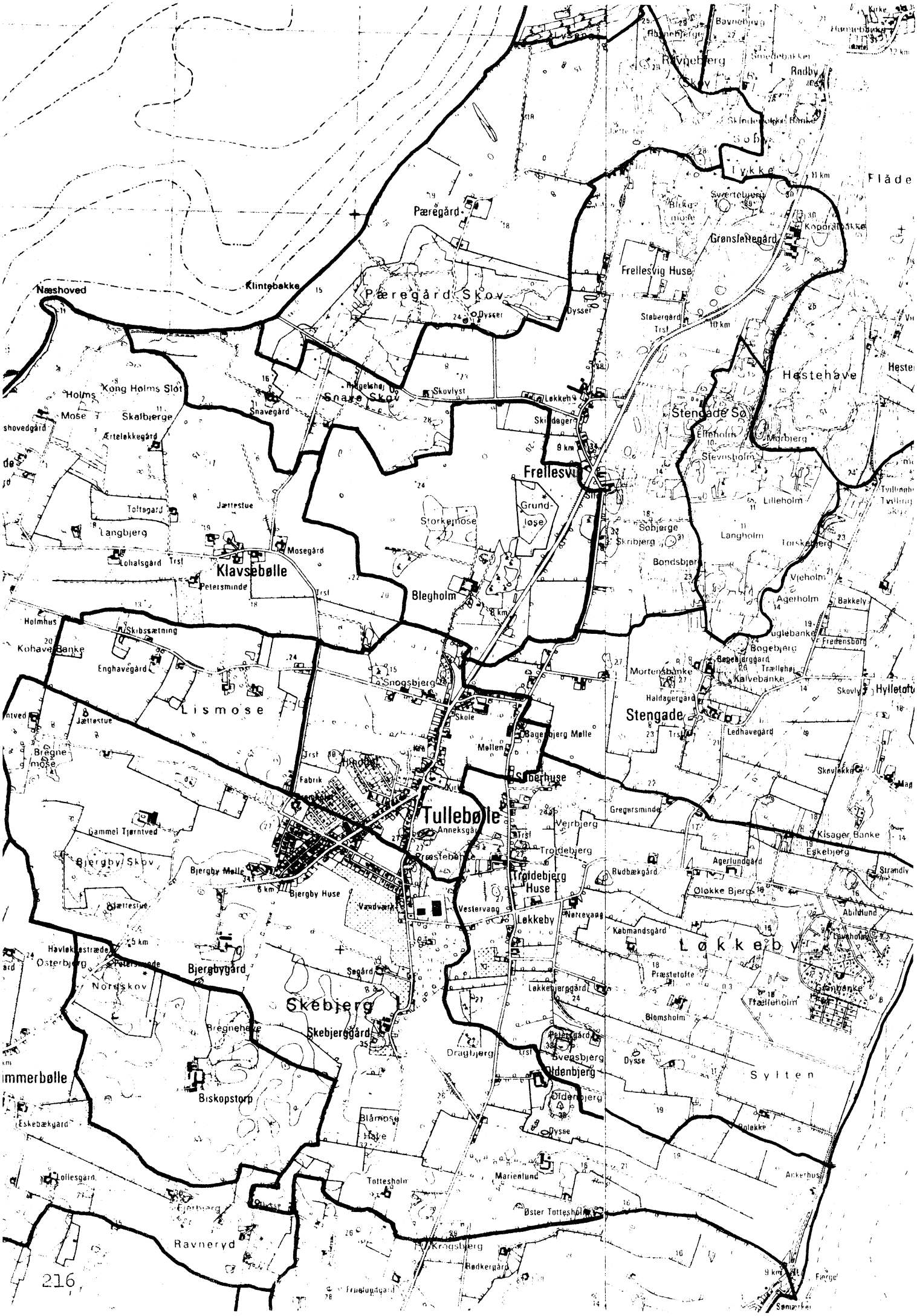
Næshoved
Klintebakke
Pæregård
Pæregård Skov
Holms
Kong Holms Slot
Mose
Skalbjerge
Snave Skov
Snavegård
Skovlyst
Lykkeh
Skindagergård
Frellesvig Huse
Grønslettegård
Stengade Sø
Hestehave
Ellehoim
Mørbjerg
Stevnsholm
Lilleholm
Langholm
Sobjerge
Skribjerg
Bondsbjerg
Torskebjerg
Vjeholm
Agerholm
Bakkely
Uglebanke
Fredensborg
Bøgebjerg
Bøgebjerggård
Trælghøj
Kalvebanke
Mortensbanke
Halvdagergård
Ledhavegård
Skovlykke
Hyllet
Stengade
Frellesvig
Grund-
Jose
Storkemose
Blegholm
Klavsebølle
Petersminde
Lohalsgård
Mosegård
Langbjerg
Tottegård
Jættestue
Holmhus
Skibssætning
Kohave Banke
Enghavegård
Snoosbjerg
Lismose
Skole
Bagerbjerg Mølle
Møllen
Bregne
mose
Fabrik
Tullebølle
Annekshus
Præstebolig
Præstegård
Sjørhuse
Gregersminde
Veirbjerg
Troldebjerg
Troldebjerg
Huse
Kisager Banke
Egkebjerg
Agerlundgård
Rudbækgård
Øløkke Bjerg
Strandly
Abildlund
Løkkeby
Nørrevang
Købmandsgård
Løkkeby
Præstetofte
Lavholm
Lykkebjerggård
Blomsholm
Ttæstetholm
Bjergby Skov
Bjergby Mølle
Bjergby Huse
Vandværk
Vestervang
Gammel Tjørntved
Jættestue
Havlekistestræde
Osterbjerg
Nordskov
Bjergbygård
Segård
Skebjerg
Skebjerggård
Bregnehave
Dragbjerg
Svensbjerg
Oldenbjerg
Dysse
Sylten
Biskopstorp
Blåmose
Hare
Eskebækgård
Tollesgård
Tottesholm
Marienlund
Øster Tottesholm
Ravnerød
Krogsbjerg
Rødkergård
Ankerhus
Rolekke
Færge
Rævebjerg
Rødby
Sobjerg
Tykke
Flåde
Sværtebjerg
Blåkrog
mose
Kobberbakke
Hesteh
Tyllingeh
Tylling
Kirke
Hammerbakke
Skindergård
Bavnehøj
Abildhøjgård
Smedebjerg
Skov
Dysser
Stobergård
Trst
Lykkeh
Skindagergård
Ellehoim
Mørbjerg
Stevnsholm
Lilleholm
Langholm
Sobjerge
Skribjerg
Bondsbjerg
Torskebjerg
Vjeholm
Agerholm
Bakkely
Uglebanke
Fredensborg
Bøgebjerg
Bøgebjerggård
Trælghøj
Kalvebanke
Mortensbanke
Halvdagergård
Ledhavegård
Skovlykke
Hyllet
Stengade
Frellesvig
Grund-
Jose
Storkemose
Blegholm
Klavsebølle
Petersminde
Lohalsgård
Mosegård
Langbjerg
Tottegård
Jættestue
Holmhus
Skibssætning
Kohave Banke
Enghavegård
Snoosbjerg
Lismose
Skole
Bagerbjerg Mølle
Møllen
Bregne
mose
Fabrik
Tullebølle
Annekshus
Præstebolig
Præstegård
Sjørhuse
Gregersminde
Veirbjerg
Troldebjerg
Troldebjerg
Huse
Kisager Banke
Egkebjerg
Agerlundgård
Rudbækgård
Øløkke Bjerg
Strandly
Abildlund
Løkkeby
Nørrevang
Købmandsgård
Løkkeby
Præstetofte
Lavholm
Lykkebjerggård
Blomsholm
Ttæstetholm
Bjergby Skov
Bjergby Mølle
Bjergby Huse
Vandværk
Vestervang
Gammel Tjørntved
Jættestue
Havlekistestræde
Osterbjerg
Nordskov
Bjergbygård
Segård
Skebjerg
Skebjerggård
Bregnehave
Dragbjerg
Svensbjerg
Oldenbjerg
Dysse
Sylten
Biskopstorp
Blåmose
Hare
Eskebækgård
Tollesgård
Tottesholm
Marienlund
Øster Tottesholm
Ravnerød
Krogsbjerg
Rødkergård
Ankerhus
Rolekke
Færge
Rævebjerg
Rødby
Sobjerg
Tykke
Flåde
Sværtebjerg
Blåkrog
mose
Kobberbakke
Hesteh
Tyllingeh
Tylling
Kirke
Hammerbakke
Skindergård
Bavnehøj
Abildhøjgård
Smedebjerg
Skov
Dysser
Stobergård
Trst

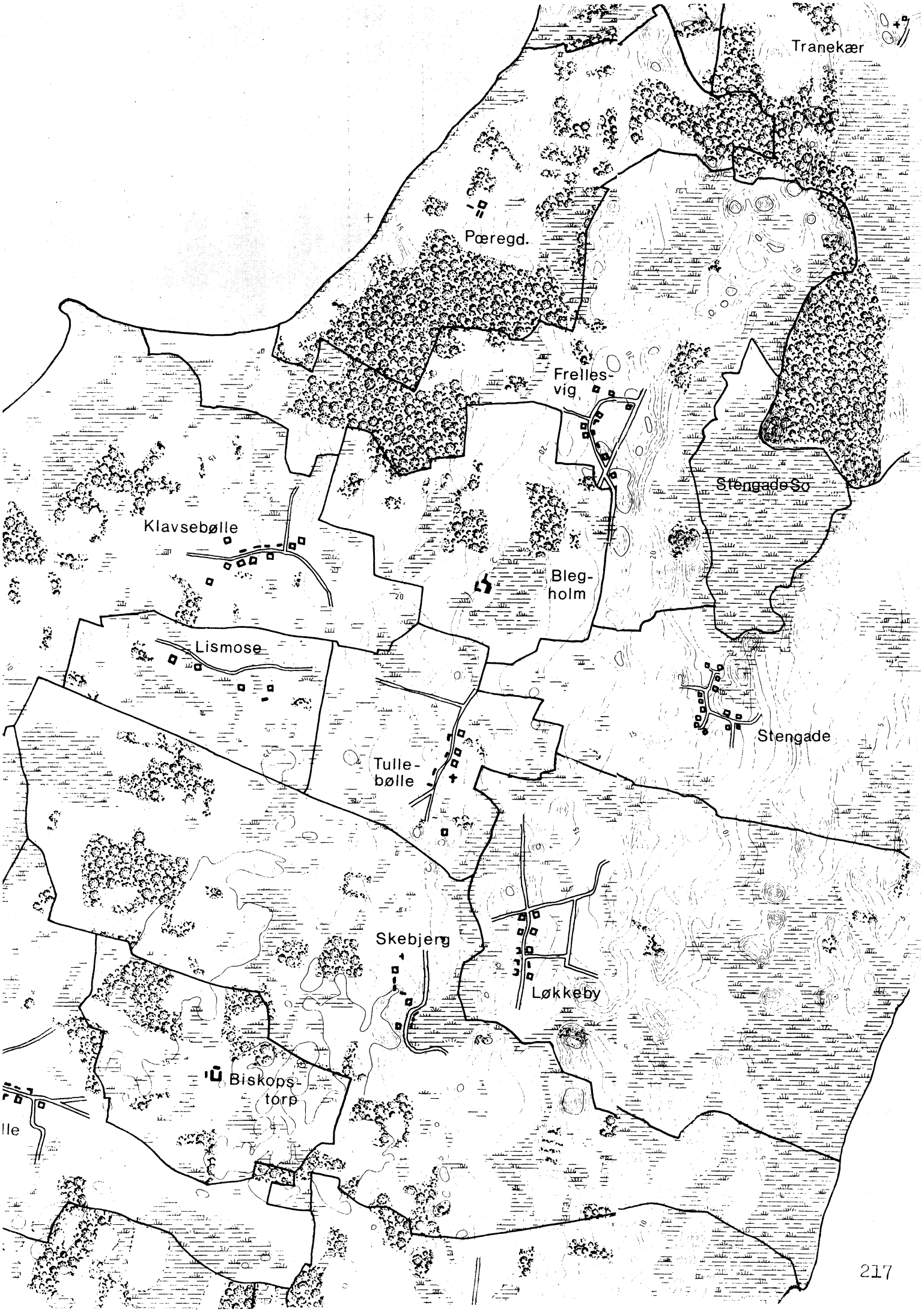
Tranekær
Pæregd.
Frelles-
vig
Stengade Sø
Klavsebølle
Blegholm
Lismose
Stengade
Tullebølle
Skebjerg
Løkkeby
Biskops-
torp

KLAVSEBØLLE

Ejerlav: Klavsebølle

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

Navn:	Navnetype:
Klavsebølle	-bølle

Bemærkninger:

Klavsebølle er nævnt første gang 1442 i formen Klaxebøle. Forleddet er en form af mandsnavnet, glda. Klakk. Efterleddet er bølle, glda. bøli, som oprindeligt har betydet helgård.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby (Tullebølle).

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Klavsebølle

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland Nr. herred	Tranekær	Tullebølle

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens gårde og huse ligger ret tæt, men uregelmæssigt langs den slyngede øst-vest-gående vej, der mod vest forgrener sig i to veje, der udgår fra en lille vejforte. Langs den nordligste en række huse og et hus for enden helt isoleret.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby	☒ agerorientering	☐ skovorientering	☐ åorientering
☒ randby	☐ engorientering	☐ kystorientering	

c. Udskiftning

år: 1806 figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke - eng- og skovområder midt i ejerlavet delt i mange lodder.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 5 gårde.

☒ efter udskiftningen 2 gårde.

Flyttet vest for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 + 1 sås årligt. Vangelag med Rifbjerg.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter. Områder med henholdsvis hedeslette og naturskabt marint forland ved kysten.

jordbund: Overvejende moræneler. En del ferskvandstørv og -sand ved kysten.

naturlig afgrænsning: Mod NV og delvis mod SV, ellers ikke.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med

Større eng- og skovområder V for byen.

Ejerlav: Klavsebølle

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 5 ud af 12 gårde (42%) er tilbage i byen, hvor der ikke er sket nybebyggelse. Vejnettet er ændret, derved er vejen mod nord i den vestlige ende sløjfet. Tofteskellene bevaret omkring de eksisterende gårde, men ellers sløjfet.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☒ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Skov i den vestlige del.

Ejerlav: Klavsebølle

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

STATISTIK

Areal: 44 ha, deraf opdyrket i 1688: 32%.

Tønder hartkorn	1662[1]	1688	1844	1903
	83	64	61	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664[1]	1688	1787	1844	1903
Gårde:		13	13	13	12	12	15
Huse:		6			16		
Huse m/ jord:						16	15
Huse u/ jord:			2	7		5	6
I alt:		19	15	20	28	33	36

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
	1664				
(54%)	1688	7	5	1	4,9
(92%)	1844	11	1		4,4
(67%)	1903	13	2		3,4

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	87	117	105
Børn:	59	74	46
I alt:	146	191	151

Vend.

1. Iberegnet Ertelykkes (1 gård, 1 hus).
2. Arealangivelsen og/eller td. dyrket land i 1688 omfatter muligvis ikke helt det samme areal eller også er der tale om en evt. fejl i materialet, da angivelsen her ikke virker sandsynlig.

Ejerlav: Klavsebølle

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			7	2			6	
1844							12	21
1903	9	7					6	14

Udviklingsbeskrivelse:

Opdyrkningsprocenten var i 1688 32%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes til 64 tdr.htk. og i 1844 tilsvarende til 61 tdr. htk. Klavsebølle er som udflytterby udparcelleret af kirkebyen Tullebølle's ejerlav. I Klavsebølle ejerlav ligger enestegården Ærteløkke der i 1426 var væbnergård, men i 1560 blev mageskiftet til Maribo Kloster. Marknavne på Tulstrup (1682) vidner om en nedlagt middelalderbebyggelse ved Lystbjerggård. Ved stranden fandtes et voldsted Holmslot.

Klavsebølle blokudskiftedes i 1806 og siden er 7 gårde flyttet ud.

I 1472 havde Fårevejle 3 gårde i byen, medens Ernegård Frillesdatter på samme tid havde en enkelt gård. Under Tranekær len hørte i 1510 mindst 2 fæstegårde. I 1664 var byen stort set delt mellem kronen og Fårevejle, der havde 6 gårde. Med afhændelsen af Tranekær i 1672 medfulgte 5 gårde og 2 huse i Klavsebølle. I 1766 havde Tranekær (herunder mejerigården Blegholm) 7 egaliserede gårde a 6-2-0-0 tdr. htk., 1 bol på 1 tdr.htk. og 12 huse uden jord, medens Fårevejle på samme tid havde 5 gårde og 3 huse. Endnu i 1844 var hele byen i fæste, men i 1903 var overgangen til selveje halvt fuldført.

Antallet af gårde lå fra 1610 til 1844 på 12-13, og steg herefter til 15 i forbindelse med overgangen til selveje. Hustallet var allerede højt i 1700-tallet, som følge af nabohovedgården (Blegholm) hoveribehov, og bebyggelsen stagnerede i det 19. årh.

Gårdene var i 1688 lidt under normalstørrelse. Halvdelen af byens gårde egaliseredes inden 1766 og i forbindelse med udskiftningen er der formentlig sket en egalisering af de resterende, således at byen som helhed fremstår egaliseret i 1844.

Ejerlav: Klavsebølle

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1) Anlægstype. Den middelstore udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle er som typisk for kystejerlav placeret i et indre hjørne af sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er den almindeligt forekommende slynget-vejby type. I ejerlavet er anlagt en enestegård Ærteløkke, der i 1400-tallet var væbnergård. Endvidere en udflytterby Tulstrup, der atter nedlagdes i middelalder.

2) Udviklingstype. Byen domineredes fra 1400-tallet og op i 1800-tallet af Fårevejle og Tranekær (først som og len fra 1672 som grevskab). I 1700-tallet oprettedes Blegholm som hovedgård for grevskabet, hvilket satte sig spor i en egalisering af Tranekærs gårde samt en voldsom husvækst. De øvrige gårde egaliseredes ved udskiftningen og bebyggelsen fremstår som helhed egaliseret i 1844.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er opløst.
2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene, samt et større skovareal.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: tomten af Holmslot, Tulstrup, 5 frilagte gårdtomter i byen.

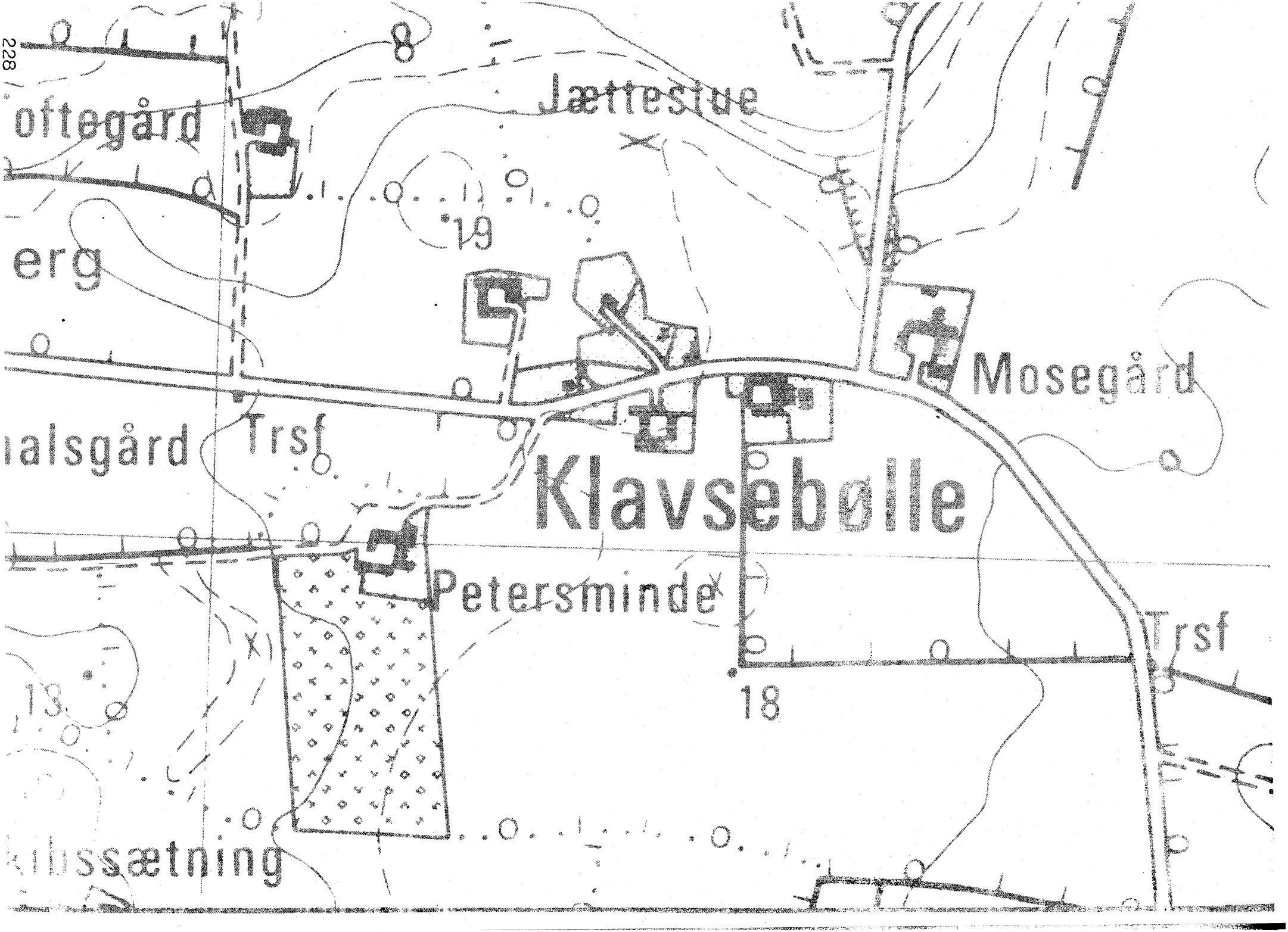
Jættestue
oftegård
erg
19
Mosegård
ialsgård
Trsf
Klavsebølle
Petersminde
Trsf
18
13
lussætning

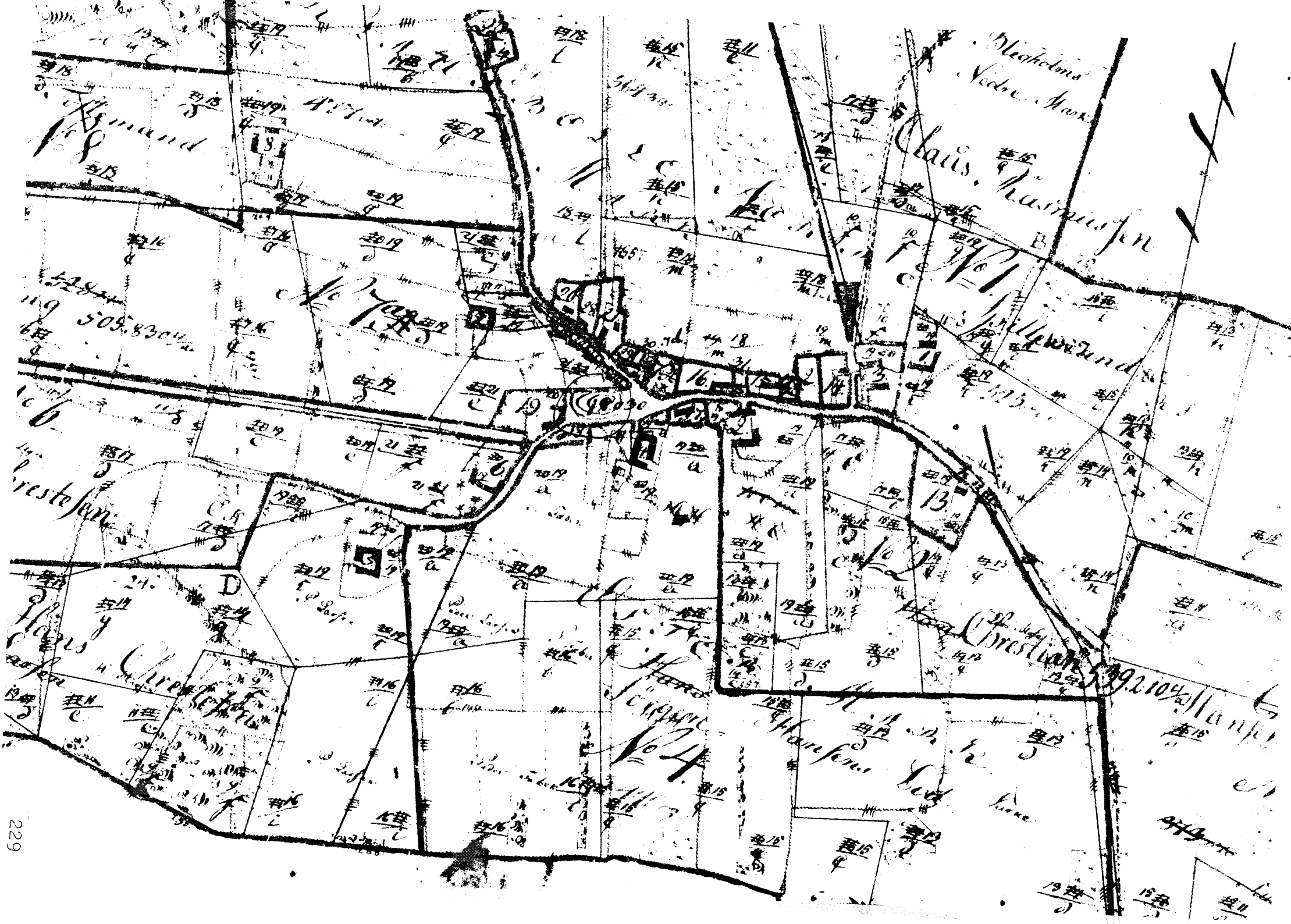

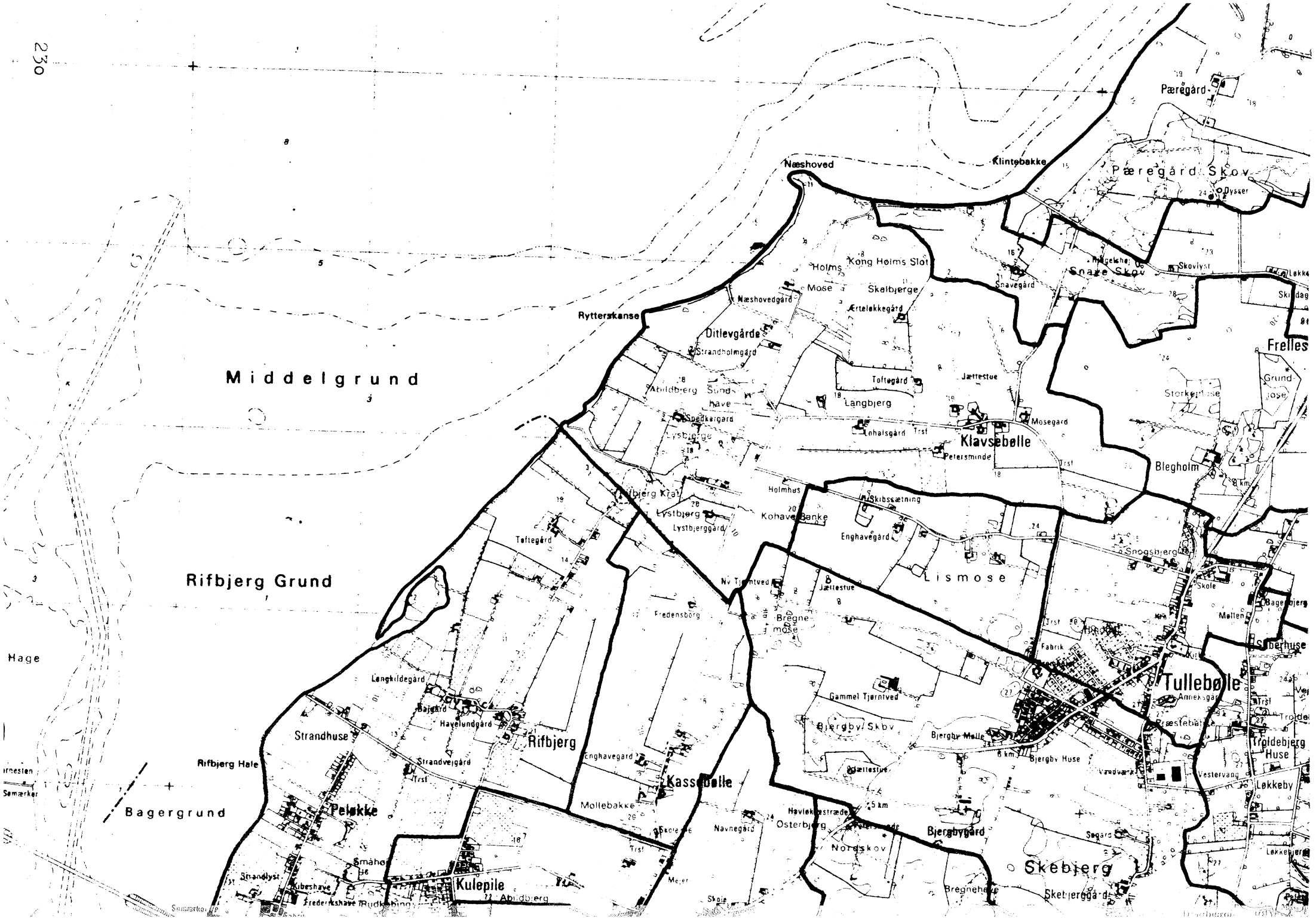
Middelgrund
Rifbjerg Grund
Bagergrund
Hage
Rifbjerg Hale
Næshoved
Klintebakke
Pæregård
Pæregård Skov
Dysser
Kong Holms Slot
Holms
Mose
Skelbjerge
Næshovedgård
Ærteløkkegård
Snavegård
Snare Skov
Skovlyst
Rytterskanse
Ditlevgårde
Strandholmgård
Toftegård
Jættestue
Langbjerg
Abildbjerg Sunds Have
Spedkærgård
Lystbjerge
Lohalsgård
Mosegård
Klavsebølle
Petersminde
Frelles
Grund
Storkereden
Blegholm
Holmhus
Skibssætning
Kohavebanke
Lystbjerg
Lystbjerggård
Enghavegård
Snogsbjerg
Lismose
Skole
Bregne mose
Fredensborg
Gammel Tjørnved
Fabrik
Tullebølle
Annekshave
Præstebakke
Bjergby Skov
Bjergby Mølle
Bjergby Huse
Vandværk
Vestervang
Troldebjerg Huse
Løkkeby
Strandhuse
Langkildegård
Bajgård
Havelundgård
Rifbjerg
Strandvejgård
Kassebølle
Mollebakke
Havlekærstræde
Osterbjerg
Navnegård
Nordskov
Bjergbygård
Skebjerg
Skebjerggård
Bregnehede
Pelekke
Småhøj
Strandlyst
Kibeshave
Frederikshave
Rudkøbing
Kulepile
Abildbjerg
Meier
Skole

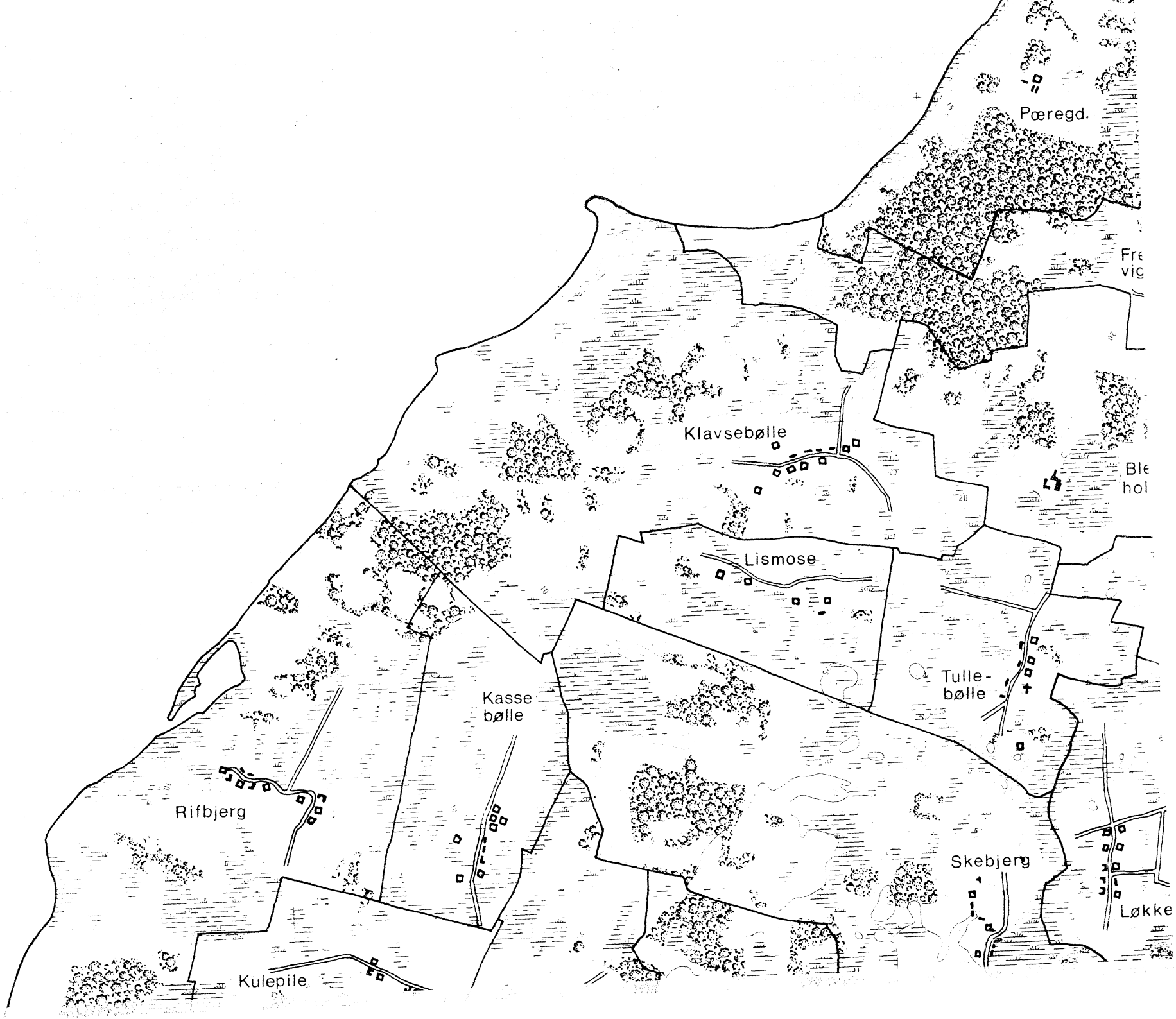
Pæregd.
Klavsebølle
Lismose
Kasse
bølle
Tulle-
bølle
Rifbjerg
Skebjerg
Kulepile

LISMOSE

Ejerlav: Lismose

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

Navn:	Navnetype:
Lismose	-mose

Bemærkninger:

Lismose er nævnt første gang 1478 i formen Lytzmosæ. Forleddet er muligvis et navneord, glda. lith, som betyder skråning. Efterleddet er navneordet mose.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby (Tullebølle).

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Lismose

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 4 gårde ligger meget spredt langs den øst-vest-gående vej eller sidevej fra denne. 3 huse ligger i den østlige ende, hvor vejen slynger sig mod syd i en mindre vejforte.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Engområde ligger lige syd for bygaden.

c. Udskiftning

år: 1798 figur: Blokudskiftning, store men ret uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen

☐ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Dyrkningsfællesskab med Tullebølle og vangelag med Skebjerg.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade.

jordbund: Overvejende moræneler.

naturlig afgrænsning:

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med

Engområder spredt i hele ejerlavet, men især syd for byen - skov øst og vest for byen.

Ejerlav: Lismose

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

De 4 gårde ligger på samme sted som ved udskiftningen, og da der ikke er sket nybebyggelse af betydning, har bebyggelsen stadig karakter af en spredt bosættelse. Vejnettet er uforandret, mens tofteskellene stort set er opløste.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

Kun få udskiftningshegn.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☒ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Skov både øst og vest for byen.

Ejerlav: Lismose

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

STATISTIK

Areal: 158 ha, heraf opdyrket i 1688: 25%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		17	19	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		4	4	4	4	4	4
Huse:		1			3		
Huse m/ jord:						3	7
Huse u/ jord:				1			4
I alt:		5	4	5	7	7	15

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
	1664				
(50%)	1688	2	2		4,3
(75%)	1844	1	3		4,8
(75%)	1903	3	1		4,3

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	24	29	40
Børn:	12	21	24
I alt:	36	50	64

Ejerlav: Lismose

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullerbølle

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			2				2	
1844							4	3
1903	3	9					1	2

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 158 ha store ejerlav var i 1688 og kun opdyrket 25%. Tallet må dog tages med forbehold, da Lismose havde integreret dyrkningsfællesskab (trevangsbrug) med moderbyen Tullebølle, hvorfor ejerlavsgrænsen mellem de to byer først fastlagdes ved udskiftningen. Lismose taksereredes i 1688 til 17 tdr.htk. og i 1844 til 19 tdr.

Byen blokudskiftedes i 1798.

I 1634 erhvervede kronen 2 gårde i Lismose fra Hjortholm. De 2 adelsgårde tilhørte i 1664 Nedergård. Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 1 gård i Lismose. Omkring 1770 var byen delt mellem Nedergård (2 gårde), Tranekær og Hjortholm (hver 1 gård). Endnu i 1844 var hele byen i fæste, men i 1903 var overgangen til selveje vidt fremskredet.

Antallet af gårde forblev fra 1610 til 1903 på 4, ligesom husvæksten i det 19. årh. havde begrænset omfang.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Byen synes aldrig egaliseret i sin helhed.

Ejerlav: Lismose

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:	x	Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1) Anlægstype. Den lille udflytterby er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er en løst opbygget udgave af slynget-vejby type. Byen havde dyrkningsfællesskab med moderbyen Tullebølle.

2) Udviklingstype. Byens besiddelsesforhold forblev meget spredte og byens gårdtal var stabilt fra 1610 til 1903, ligesom der kun var tale om moderat husvækst.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med velbevaret struktur.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

1) Bytomten er velbevaret, men det løse præg forstærket.
2) Kulturlandskabet har bevaret større skovareal, men kun få udskiftningshegn.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: -

24
25
Havegård
Klubbsetning
240

Lithuanian Bye

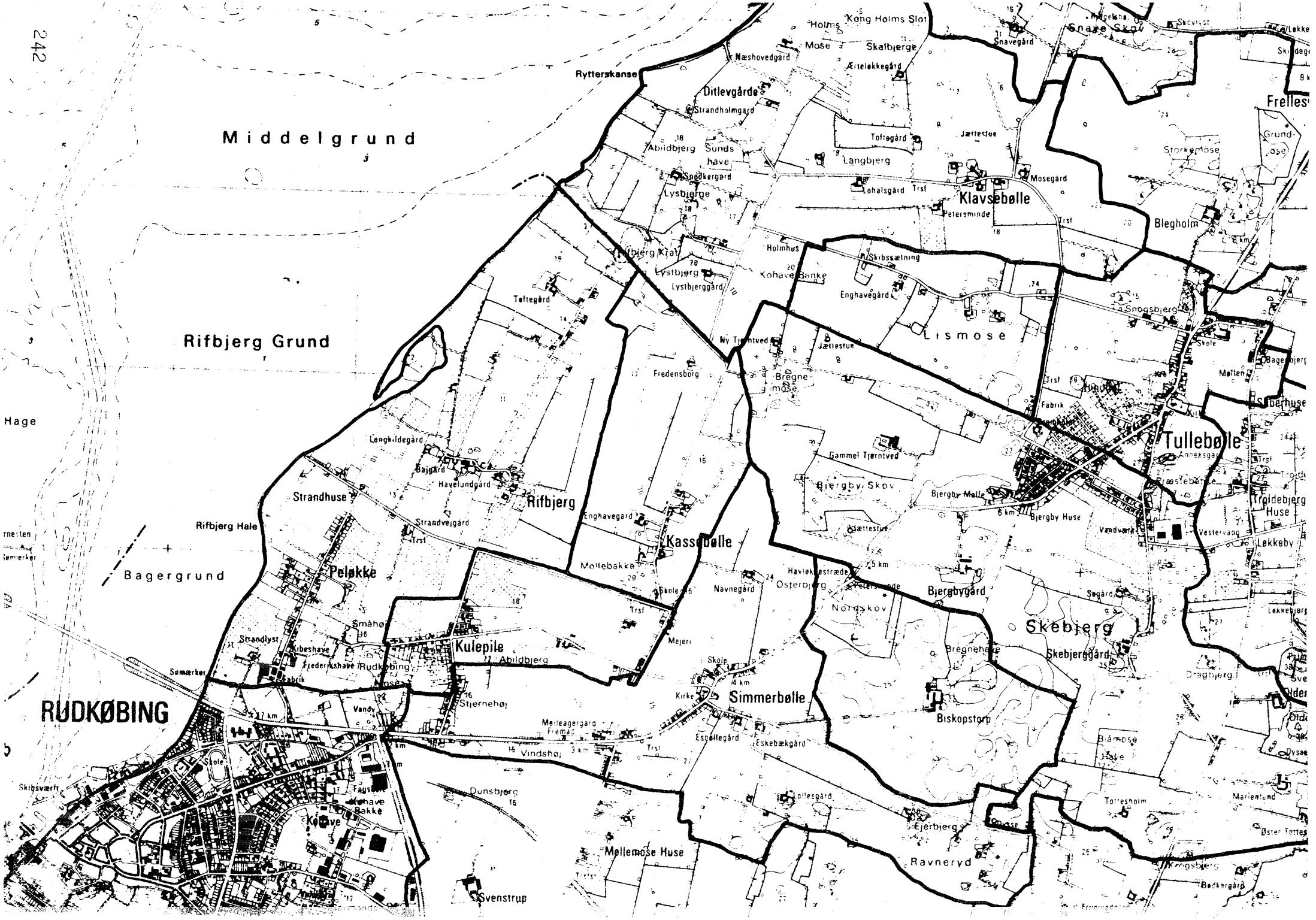
Middelgrund
Rifbjerg Grund
Bagergrund
Hage
Rifbjerg Hale
RUDKØBING
Rytterskanse
Ditlevgårde
Strandholmgård
Næshovedgård
Holms
Kong Holms Slot
Mose
Skalbjerge
Ærteløkkegård
Snave Skov
Snavegård
Frelles
Grund-
Abildbjerg
Sunds
have
Toftegård
Langbjerg
Jættestue
Storkemose
Snedkergård
Lysbjerge
Tohalsgård
Trst
Klavsebølle
Mosegård
Petersminde
Blegholm
Rifbjerg Kro
Lystbjerg
Lystbjerggård
Holmhus
Skibssætning
Kohavebanke
Enghavegård
Snogsbjerg
Lismose
Ny Tjørntved
Fredensborg
Bregne-
mose
Skole
Møllen
Fabrik
Tullebølle
Gammel Tjørntved
Bjergby Skov
Bjergby Mølle
Bjergby Huse
Troldebjerg
Huse
Løkkeby
Vandværk
Vestervaag
Langkildegård
Bajgård
Havelundgård
Strandhuse
Rifbjerg
Strandvejgård
Trst
Kassebølle
Mollebakke
Havlekistestræde
Osterbjerg
Navnegård
Pelekke
Småhøj
Strandlyst
Kulepile
Abildbjerg
Rudkøbing
Mose
Mejeri
Nordskov
Bjergbygård
Skebjerg
Skebjerggård
Bregnehave
Dragbjerg
Somærker
Fabrik
Stjernehøj
Kirke
Simmerbølle
Biskopstorp
Blåmose
Have
Vandv
Meieageregard
Fremad
Espeltegård
Eskebækgård
Vindshøj
Skole
Skibsværft
Tågeløse
Have
Bakke
Kokkeve
Dunsbjerg
Møllemose Huse
Svenstrup
Tollesgård
Ejerbjerg
Ravneryd
Torresholm
Marienlund
Bøckergård

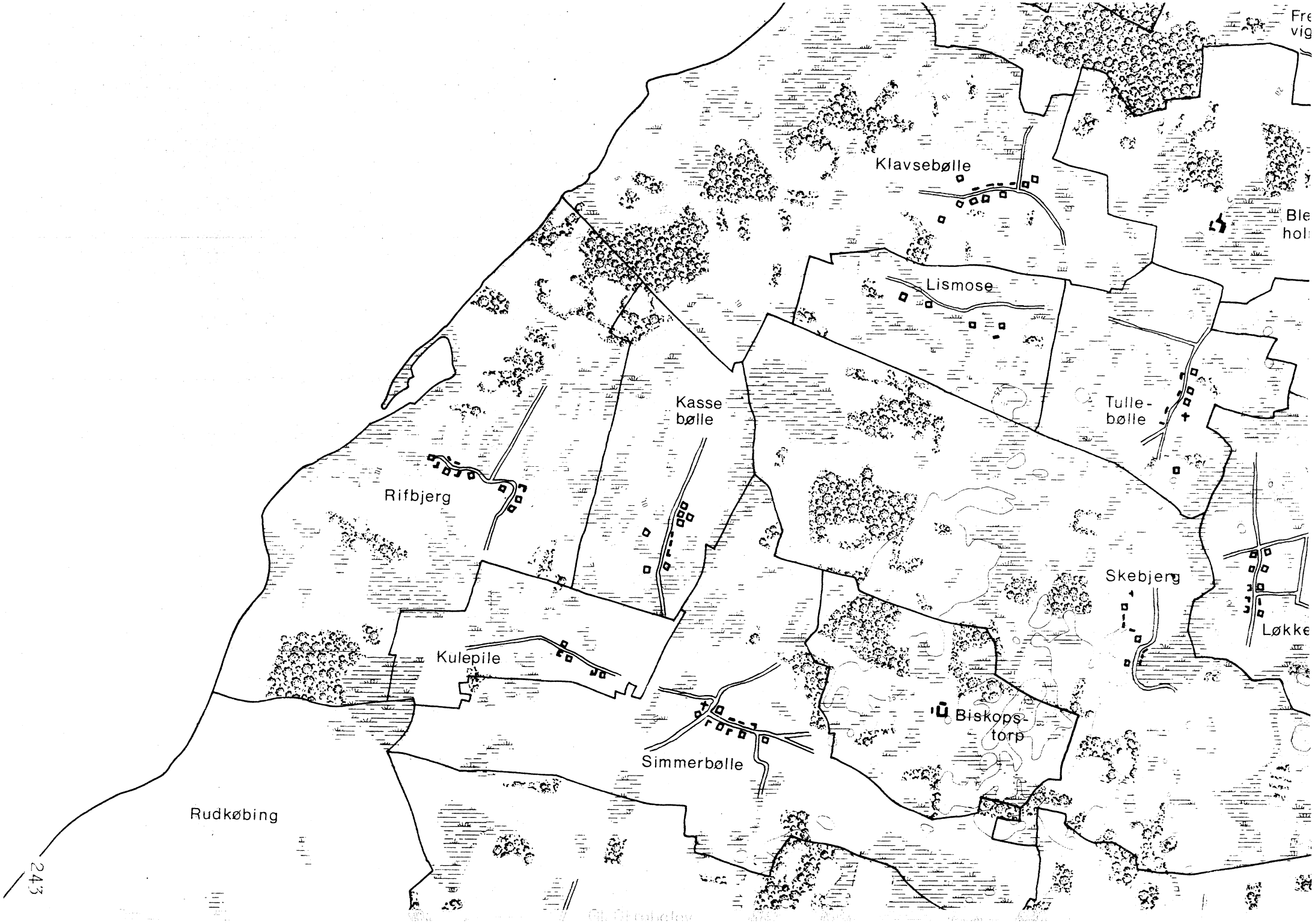
Klavsebølle
Lismose
Kasse
bølle
Tulle-
bølle
Rifbjerg
Skebjerg
Kulepile
Biskops-
torp
Simmerbølle
Rudkøbing

LØKKEBY

Ejerlav: Løkkeby

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

Navn:	Navnetype:
Løkkeby	-by

Bemærkninger:

Løkkeby er nævnt første gang 1496 i formen Lickeby. Forleddet er løkke, glda. lykkia, som betyder "løkke, indhegnet område". Efterleddet er by, glda. by, som i de fleste stednavne betyder landsby.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Løkkeby

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Reguleret vejby. (!)

Byens gårde og huse ligger regelmæssigt langs den nord-syd-gående omtrent lige vej. Især tofterne udviser et stærkt reguleret præg i form af lige store bredde.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1794 figur: Strimmeludskiftning, lodderne udgør lange øst-vest-vente strimler, der går fra byen ned til vandet.

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen 11 gårde.
Flyttet øst og nord for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 4-vangsbrug rotation: 3/1

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter.

jordbund: Overvejende moræneler med store områder med ferskvandstørv, -dynd og -sand mod V og Ø.

naturlig afgrænsning: Mod øst og delvis mod vest og syd.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med

Eng spredt i ejerlavet, men især langs kysten mod øst og nord for byen, skov mellem kysten og byen.

Ejerlav: Løkkeby

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 1 gård og enkelte huse ligger tilbage i byen, som ikke udgør nogen bebyggelsesenhed længere. Vejnettet er udvidet med en vej mod vest. Toftestrukturen er helt opløst.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engarealer nord for byen.

Vej mod mod øst langs kysten.

En feriehusbebyggelse opstået ved kysten.

Ejerlav: Løkkeby

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

STATISTIK

Areal: 327 ha, deraf opdyrket i 1688: 47%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		65	71	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		12	12	12	12	15	21
Huse:		2	2		9		
Huse m/ jord:						16	15
Huse u/ jord:				2		12	25
I alt:		14	14	12	21	43	61

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
1664[1]	2	6	1	6,4
(75%) 1688	4	8		5,4
(80%-1:4) 1844	8	7		4,2
(67%) 1903	17	4		3,1

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	72	188	182
Børn:	46	85	73
I alt:	118	273	255

1. af de 9 kendte.

Ejerlav: Løkkeby

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			9	2			3	
1844	1	19					14	9
1903	19	38					2	2

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 327 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 47%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes til 65 tdr.htk. mod 71 tdr.htk. i 1844. I 1634 siges en gård i byen at have skov til 6 svins olden, men omkring 1800 var skovene forsvundet.

Løkkeby strimmeludskiftedes i 1794 og siden er 11 gårde udflyttet.

I senmiddelalderen havde Rudkøbing præstebord og sognekirken hver 1 gård i byen. Kronen havde i 1510 under Tranekær len en enkelt gård, men tilmageskiftede sig i 1528 og 1634 yderligere 3 gårde i byen. I 1664 var kronens andel 9 gårde og 2 huse, medens de 3 adelsgårde havde hver sin besidder. Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 7 gårde og 2 huse i Løkkeby. I 1766 havde Tranekær fortsat 7 gårde (nu egaliserede på 5-5-0-0 tdr.htk.) og 3 huse. Nedergård havde i 1773 2 gårde a 5 tdr.htk. og Stensgård (i 1802) 1 gård a 6 tdr. Byen havde således som helhed et egaliseret præg. Endnu i 1844 var kun en gård overgået til selveje, men i 1903 var overgangen stort set fuldført.

Antallet af gårde lå i 1600-1700-tallet på 12, men steg i forbindelse med overgangen til selveje til 21, ligesom hus- og befolkningstilvæksten var markant.

Gårdene var i 1688 af normal størrelse. Byen udsattes i 1700-tallet for lodsejervise egaliseringer og fik derfor som helhed et egaliseret præg.

Ejerlav: Løkkeby

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland Nr. herred	Tranekær	Tullebølle

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse

1) Anlægstype. Den lille adelby er som typisk for kystejerlav placeret i et indre hjørne af ejerlavet og har agerorientering. Byformen er vejby med et reguleret præg.

2) Udviklingstype. Byens besiddelsesforhold forblev spredte, men i løbet af 1500-1600-tallet blev Tranekær len (fra 1672 grevskabet) dominerende besidder og gennemførte en egalisering af sin del. Overgangen til selveje ledsagedes af kraftig vækst.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis sjælden og typeren anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er opløst.
2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene, samt større engarealer. Ved kysten er der feriehusbebyggelse.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: 7 frilagte gårdtomter.

Trolddebjerg
Trolddebjerg
Huse
Vestervang
Nørrevang
Løkkeby
Løkkebjerggård
Ørsf

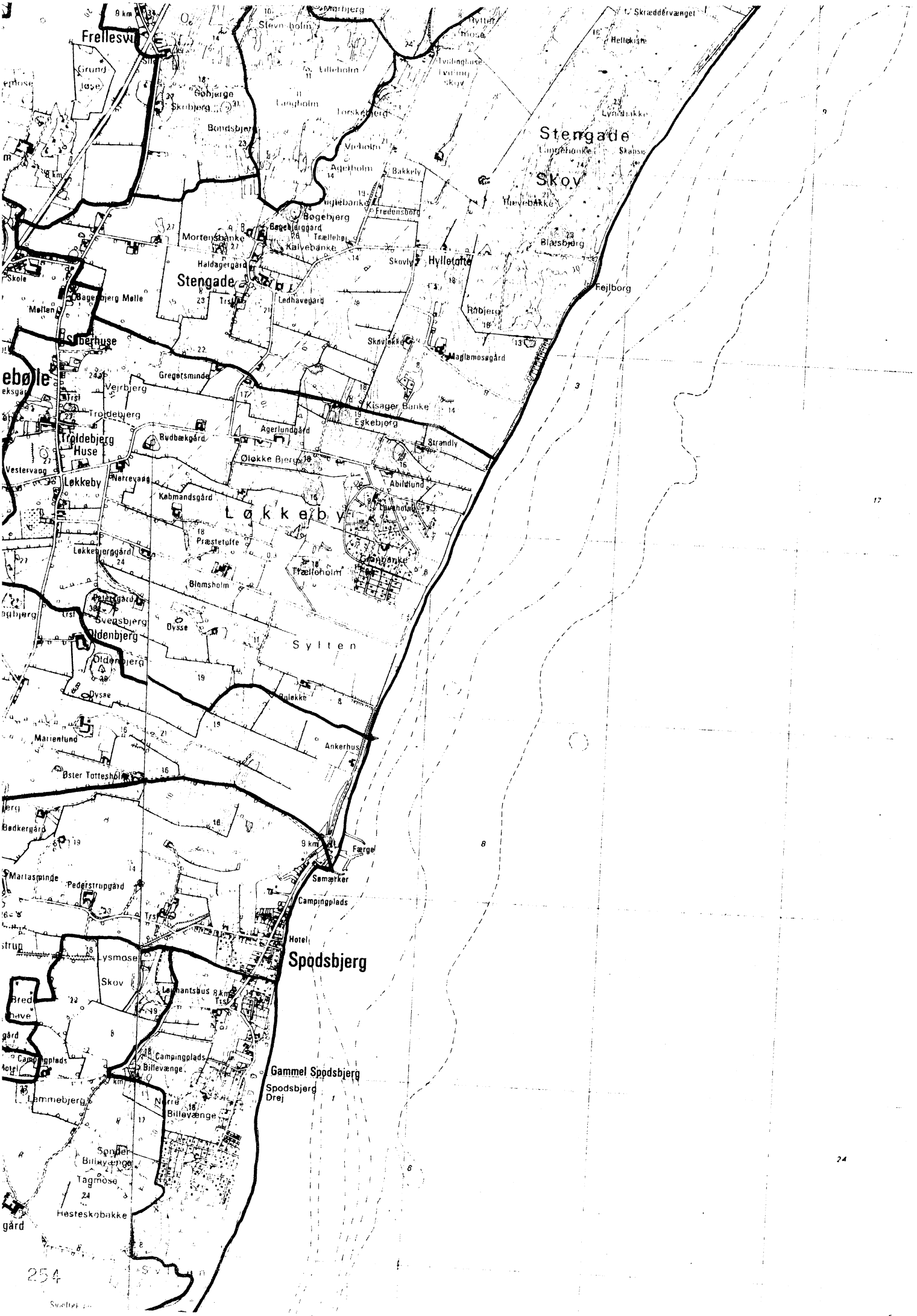
Frellesvig
Stengade
Skov
Stengade
Løkkeby
Sylten
Spodsbjerg
Gammel Spodsbjerg
Spodsbjerg Drej
Hylletofte
Fejlborg
Troldebjerg Huse
Løkkeby
Ølokke Bjerg
Egkebjerg
Kisager Banke
Maglamosegård
Ankerhus
Samærker
Campingplads
Færge
Hotel
Lysmose
Skov
Billevænge
Tagmose
Hesteskobakke
Ølokke
Trælleholm
Præstetofte
Agerlundgård
Rudbækgård
Gregersminde
Vejrbjerg
Troldebjerg
Bøgebjerg
Bøgebjerggård
Mortenstanke
Kalvebanke
Haldagergård
Ledhavegård
Bondsbjerg
Skrubbjerg
Gobjerge
Langholm
Lillelholm
Agerholm
Bakkely
Fredensborg
Blæsbjerg
Rabjerg
Skovly
Skovlykke
Kabmandsgård
Abildlund
Blomsholm
Svensbjerg
Oldenbjerg
Dysse
Ølokke
Martenlund
Øster Totteshøj
Bødkergård
Martasminde
Pedersgård
Lammebjerg
Nørre
Sønder
Tagmose
Hesteskobakke
Ølokke Bjerg
Vestervang
Nørrevang
Løkkebjerggård
Pedersgård
Bøgebjerg Mølle
Møllen
Skole
Grund
Løse
Stevnsholm
Tvillinghuse
Tvilling Skov
Hellekisn
Skræddervænget
Lyngbakke
Skanse
Bakkehus
Fredensborg
Ravnebakke
Lyngbakke
Bredhave
Leilighedshus
Camping
Billevænge
Nørre
Sønder
Billevænge
Tagmose
Hesteskobakke
Gård
9 km
8 km
Trst
Hotel
Camping
Færge
Samærker
Ankerhus

Stengade Sø
Bleg-
holm
Stengade
Løkkeby
Pederstrup
Spodsbjerg
Møllegård

SKEBJERG

Ejerlav: Skebjerg

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

Navn:	Navnetype:
Skebjerg	-bjerg

Bemærkninger:

Skebjerg er nævnt første gang 1542 i formen Skæbierg, Skieberg. Forleddet er sandsynligvis navneordet, glda. skethi, som betyder grænse. Efterleddet er bjerg, glda. biargh, som har været det almindelige ord for en naturlig, ikke opkastet, større, relativ stejl bakke med fald til alle sider.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby (Tullebølle).

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Skebjerg

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens gårde og huse har ligget langs den fra nord-syd-gående slyngede vej som i den nordlige ende ender blindt, men går parallelt med en gennemgående vej (på korttegningstidspunktet er en række gårde og huse flyttet ud).

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Engområde øst for byen.

c. Udskiftning

år: 1798 figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke - i den østlige ende strimler.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 1 gård.

☒ efter udskiftningen 1 gård.

Flyttet ud i hele ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Vangelag med Tullebølle og Biskopstorp.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og områder med hedeslette mod Ø.

jordbund: Overvejende moræneler. Store områder med ferskvandsdynd, -tørv og -ler.

naturlig afgrænsning: Mod Ø, men ellers ikke.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med

Eng spredt i større områder, især mod øst langs kysten, skov i to større områder vest og syd for byen.

Ejerlav: Skebjerg

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 2 ud af før udskiftningen 4 gårde er tilbage i byen, hvor der ikke er sket nogen form for nybyggeri. Den nordlige del af bygaden er sløjfet, hvorved den nordligste gård nu har fået tilkørsel fra den lidt østlige gennemgående vej.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☒ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

2 skovområder vest for byen samt mindre øst for.

Ejerlav: Skebjerg

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

STATISTIK

Areal: 904 ha, deraf opdyrket i 1682: 20%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844 [2]	1903
		48 (+30) [2]	87	

Bebyggelsesenheder:

		1610 [2]	1664 [2]	1688 [1]	1787 [2]	1844 [1]	1903 [2]
Gårde:		8	7	5	7	8	14
Huse:		1			12		
Huse m/ jord:						11	17
Huse u/ jord:				2		6	17
I alt:		9	7	7	19	25	48

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(50%) 1664		1	1	9,0
(80%) 1688		1	4	9,9
(50%) 1844		4	4	10,4
(57%) 1903	10	1	3	6,1

Folketal:

	1787	1845 [2]	1901 [3]
Voksne:	63	121	155
Børn:	43	51	65
I alt:	106	172	220

Vend.

1. Iberegnet Breinholm - sandsynligvis.
2. Incl. Tomsholm, Breinholm, Søgård, Bjergeby, Tjørnetvej & Spoetoft.
3. Frateget de i note 2 nævnte - (Bjergeby incl. 3 huse - frataget!).

Ejerlav: Skebjerg

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullerbølle

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			3				4	
1844		5					8	12
1903	13	34					1	

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 904 ha store ejerlav var i 1688 øjensynlig kun opdyrket 20%. Selve byen bestod kun af tre navngivne gårde (Søgård, Sandsgård og Skelbjergård), hvortil sluttede sig 4 navngivne enkeltgårde. Tottesholm, Bremholm, Tjørntved og Bjergby, der tildels lå i stor afstand fra byen. Ejendommeligt nok havde gårdene i 1688 dyrkningsfællesskab i et regulært 3-vangsbrug. Hele ejerlavet takseredes i 1688 til 78 tdr.htk., hvilket - vel på grund af øget opdyrkning - steg til 87 tdr.htk. i 1844. Ved Ildenbjerg vidner marknavne på Skjalderup om en middelalderbebyggelse.

Skebjerg blokudskiftedes i 1798.

Enkeltgårdene Bremholm. Tjørntved og Spotofte (syd for Skebjerggård) tilhørte sidst i 1400-tallet Ernegård Frillesdatter, medens Bjergbygård tilhørte kronen. I 1484 købte Steffen Smed i Bjergby Højbjerg "som hans mølle påstander". Odense-bispen havde 2 gårde i Skebjerg, medens Fårevejle i 1583 havde Søgård. I 1664 havde kronen fortsat Bjergbygård (18 tdr.htk.) og 2 gårde i Skebjerg, medens Tottenholm, Bremholm, Spotofte og Søgård lå til godserne Møllegård, Nedergård og Fårevejle. Da kronen afhændede Tranekær i 1672 medfulgte godset i Skebjerg, og i 1766 havde grevskabet Tranekær Bjergbygård (13 tdr. htk.) med 1 vindmølle samt 1 gård i Skebjerg. Fårevejle havde da 2 gårde, medens Nedergård havde 1 gård i Skebjerg og enestegårdene Bremholm, Tottesholm og Tjørntved. Endnu i 1844 var stort set hele byen i fæste, men i 1903 var overgangen til selveje stort set afsluttet.

Antallet af gårde i hele ejerlavet lå fra 1610 til 1844 på 7-8. I forbindelse med overgangen til selveje steg det til 14, ligesom hus- og befolkningstallet steg markant i løbet af det 19. årh.

Gårdene var i 1688 meget store. Byen synes aldrig egaliseret. Ved Skebjerg er der fundet en rigt udstyret vikingetidsgrav.

Ejerlav: Skebjerg

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1) Anlægstype. Den lille udflytterby er løst opbygget og ejerlavet består fortrinsvis af navngivne enkeltgårde der dog i 1688 havde dyrkningsfællesskab. Selve Skebjerg er centralplaceret og har a-ger/eng-orientering. Byformen er slynger vejby. Et marknavn Skjolderup vidner om en nedlagt middelalderbebyggelse.

2) Udviklingstype. Ejerlavet vedblev med at have spredte besiddelses-forhold og bebyggelsen udviklede sig ret trægt indtil overgangen til selveje udløste en kraftig ekspansion i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en noget atypisk anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er delvis opløst.
2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene, samt flere skovarealer.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: tomten af Skjolderup, 2 frilagte gård-tomter.

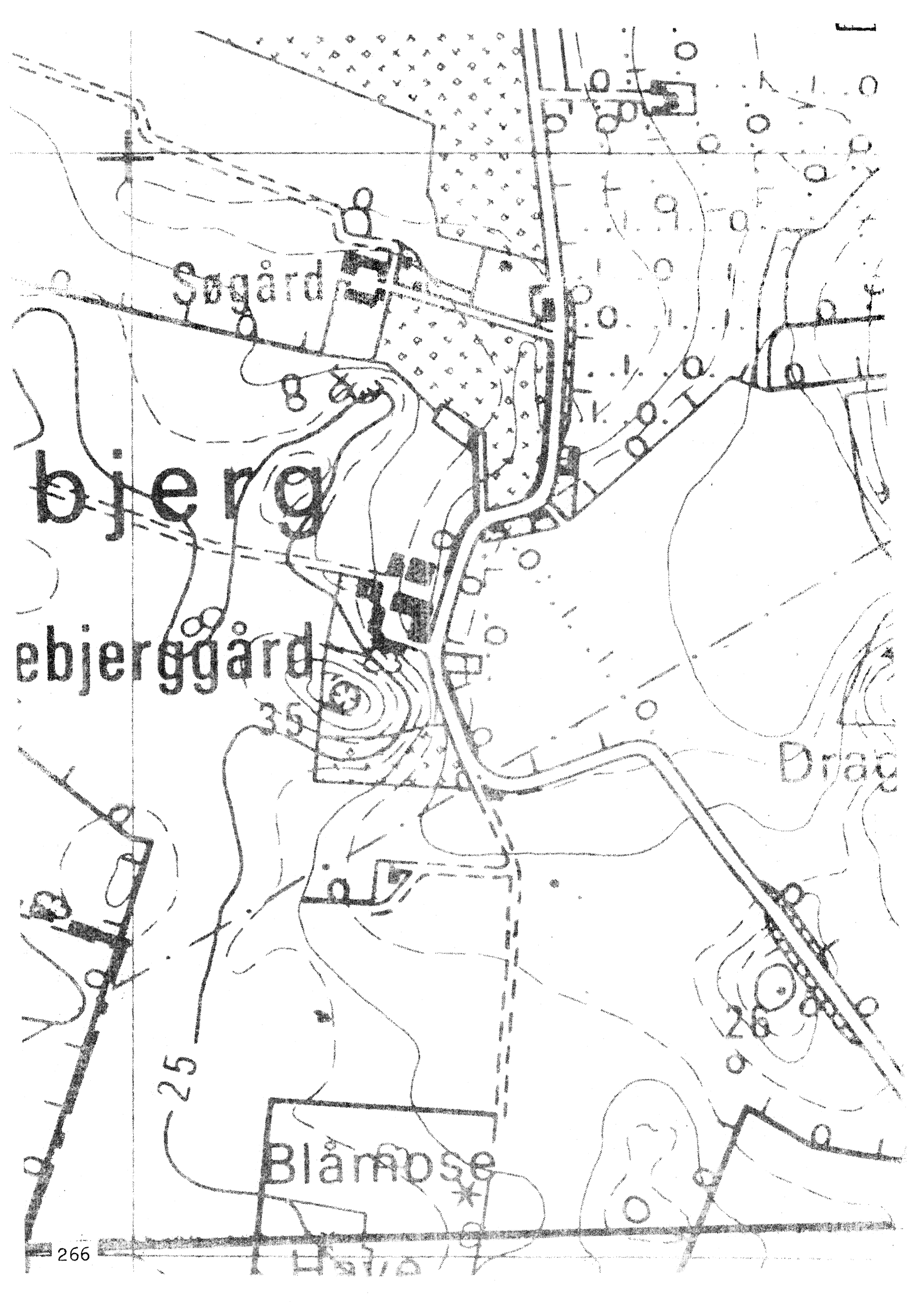
Sagård
bjerg
ebjerggård
35
25
Blåmose

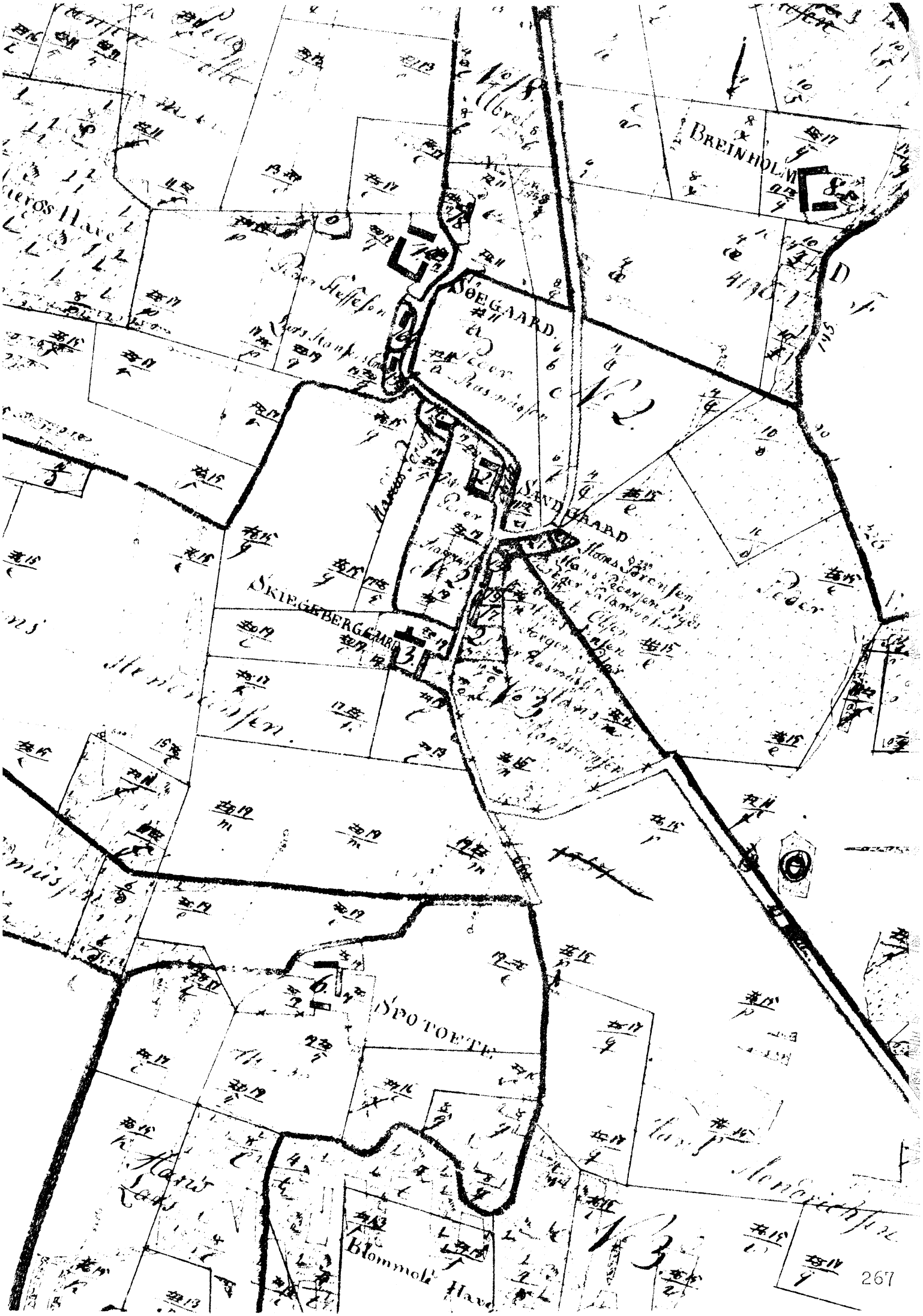
BREINHOLM
SKEGGAARD
SANDGAARD
SKIEGGBERGGAARD
Blommole Have

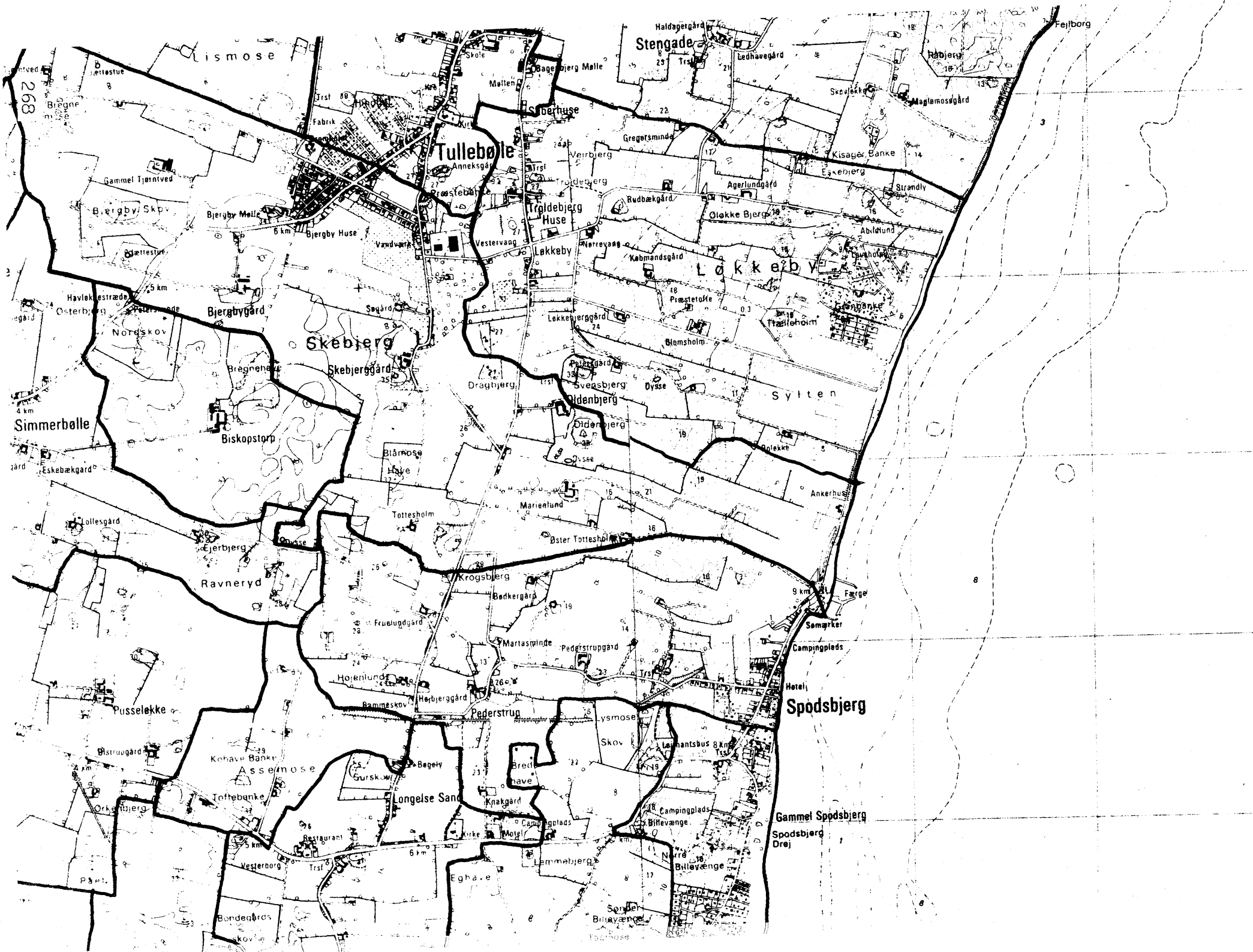
Stengade
Tullebølle
Troldebjerg Huse
Løkkeby
Løkkeby
Skebjerg
Skebjerggård
Bjergbygård
Simmerbølle
Biskopstorp
Ravneryd
Pusselekke
Assemose
Longelse Sand
Pederstrup
Spodsbjerg
Gammel Spodsbjerg
Spodsbjerg Drej
Sylten
Nordskov
Bjergby Skov
Bjergby Huse
Bjergby Mølle
Kisager Banke
Løkke Bjerg
Kabmandsgård
Rudbækgård
Agerlundgård
Gregersminde
Ledhavegård
Haldagergård
Maglemosegård
Præstetofte
Bromsholm
Sveasbjerg
Oldenbjerg
Dragbjerg
Marienlund
Tottesholm
Krogsbjerg
Bødkergård
Martasminde
Pedersminde
Pedersrupgård
Frue Lundgård
Højerup
Højerupgård
Rammeskov
Lysmose
Skov
Bredehave
Knakgård
Lemmebjerg
Egehave
Nørre Billevænge
Sønder Billevænge
Campingplads
Hotel
Færge
Sømærker
Restaurant
Motel
Kirke
Præst
Bondegårds Skov
Kohave Banke
Toftebanke
Gursko
Bøgely
Orkenbjerg
Vesterborg
Vestervang
Nørrevang
Havlykkestræde
Osterbjerg
Eskebækgård
Lollesgård
Ejerbjerg
Blåmose Have
Bregnehave
Ankerhus
Ølsted
Fejlborg
Rabjerg
Eskebjerg
Strandly
Abildlund
Grønbanke
Trælleholm
Lavahoved
Lysmose
Bregne
Gammel Tjørnved
Mølleby
Skole
Fabrik
Kro
Præstebakke
Troldebjerg
Vandværk
Seegård
Dysse
Leilighedsbus 8 km
Trst
6 km
5 km
4 km
9 km

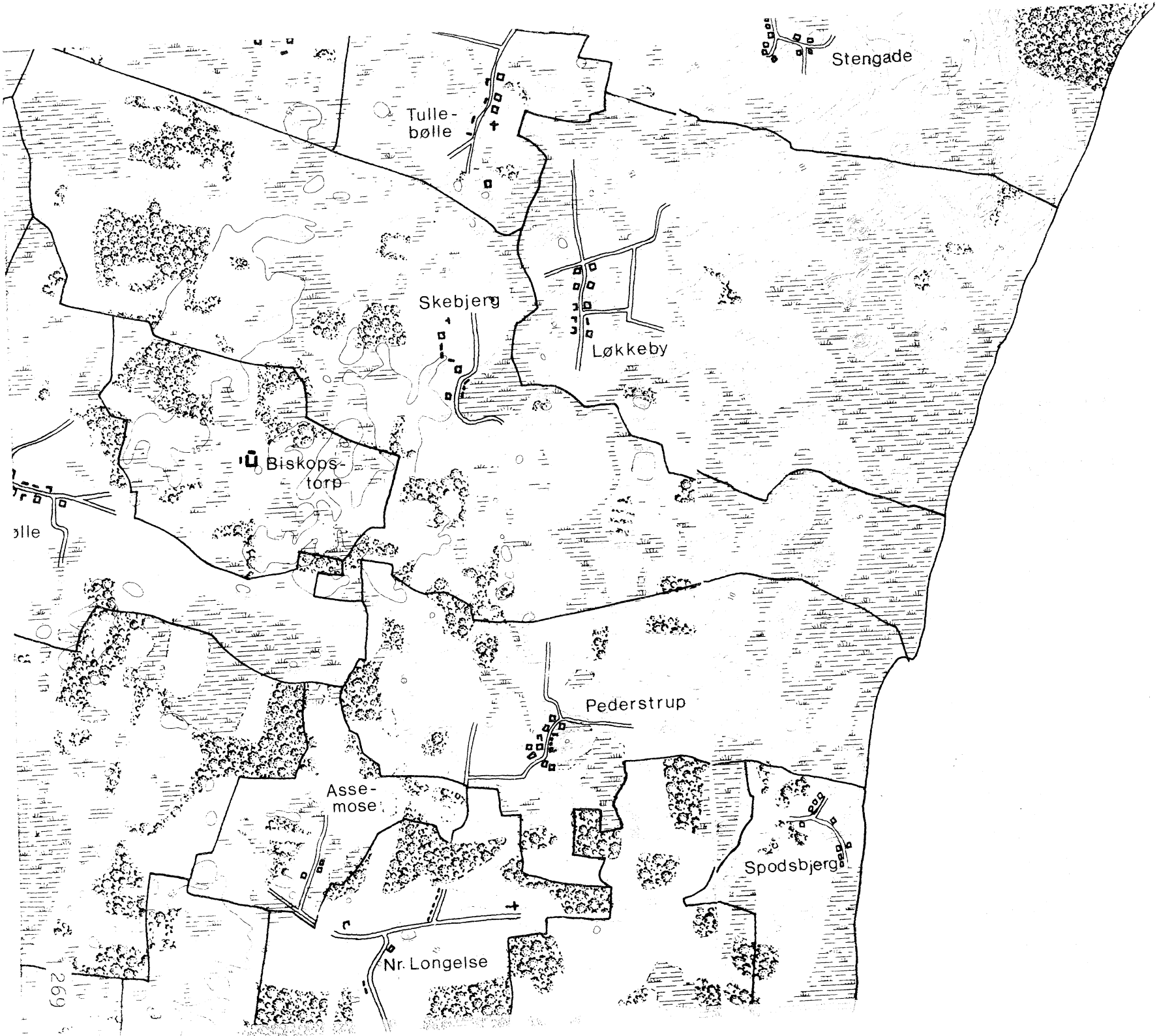
Stengade
Tulle-
bølle
Skebjerg
Løkkeby
Biskops-
torp
Pederstrup
Asse-
mose
Spodsbjerg
Nr. Longelse
1269

STENGADE

Ejerlav: Stengade

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

Navn:	Navnetype:
Stengade	Stengade

Bemærkninger:

Stengade er nævnt første gang 1460 i formen Stengarde. Forleddet er navneordet sten. Efterleddet er navneordet, glda. garth, som betyder gård eller gærde.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Stengade

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens gårde og huse ligger uregelmæssigt placeret langs den nord-syd-gående bygade og dens udgrening mod øst. Husene ligger koncentreret i midten af byen.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1806 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke i størrelse og figur.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 3 gårde.

☐ efter udskiftningen

Flyttet N og Ø i ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: Alsædebrug rotation:

vangeantal: 3

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter.

jordbund: Overvejende moræneler med små områder med ferskvandsler, -tørv og -sand.

naturlig afgrænsning: Mod Ø, NØ og delvis mod S og N.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, eng, skov og kyst.

Eng N og Ø for byen samt i det SØ hjørne, skov i den Ø del af ejerlavet.

Ejerlav: Stengade

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

6 af byens gårde (60%) er tilbage i byen på den samme plads som på udskiftningstiden. Der er ikke sket større nybyggeri i byen. Vejnettet er også velbevaret, men tofteskellene er delvis slettede.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☒ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Skov i den østlige ende af ejerlavet.

Ejerlav: Stengade

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

STATISTIK

Areal: 239 ha, heraf opdyrket i 1688: 70%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		66	64	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		13	10	12	10	10	14
Huse:		4			15		
Huse m/ jord:			1	4		22	25
Huse u/ jord:			4	6			1
I alt:		17	15	22	25	32	40

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
	1664 [1]	4	1	2	
(58%)	1688	7	3	2	5,4
(90%)	1844	5	5		5,3
(64%)	1903	12	2		3,7

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	78	116	132
Børn:	40	48	36
I alt:	118	164	168

1. Af de 7 kendte.

Ejerlav: Stengade

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			8	5			2	
1844							10	22
1903	1						13	26

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 239 ha store ejerlav var i 1688 tilsyneladende opdyrket 70%, hvilket er overraskende meget i betragtning af det ret store kystskovareal. Byen havde da alsædebrug og takseredes til 66 tdr.htk. i 1688 og tilsvarende til 64 tdr.htk. i 1844. I 1682 hedder det om de tre vange, at de er i årlig brug for vinterfodringens skyld, jorden bestod mest af rødt sand, grus, ler, sid og sur jord.

Stengade blokudskiftede i 1806 og siden er 3 gårde udflyttet.

I 1510 havde Tranekær len 6 gårde (heraf 2 selvejergårde) i Stengade, medens sognekirken havde en enkelt gård. I 1634 erhvervede kronen yderligere 1 gård og var herefter i 1664 oppe på 8 gårde. De to adelsgårde tilhørte i 1664 Fårevejle og Nedergård. Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 9 gårde og 4 huse i Stengade. I 1766 bestod Tranekærs gods af 7 gårde a 6-4-0-0 tdr.htk., 1 gård a 1. tdr. og 14 huse. Fårevejle og Nedergård havde da stadig hver 1 gård. Endnu i 1903 var byen stort set intakt som fæstegods. Omend gårdtallet varierer noget som følge af småbol på grænsen mellem gård- og husklassen, synes antallet vigende fra 1610 (13) til 1844 (10). Inden 1903 steg det til 14. Antallet af huse var som følge af naboskabet til hovedgården Blegholm (u. Tranekær) allerede højt i 1700-tallet. Hus- og befolkningstallet ekspanderede herefter kun moderat i det 19. årh.

Gårdene var i 1688 af normal størrelse. Tranekærs (Blegholms) gårde egaliseredes i 1700-tallet og byen fik herved som helhed et egaliseret præg.

Ved Stengade er funder 4 rige vikingetids jordfæstegrave.

Ejerlav: Stengade

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse

1) Anlægstype. Den lille adelby er som typisk for kystejerlav placeret i et indre hjørne af ejerlavet. Byen har agerorientering. Byformen er den alm. forekommende slynget-vejby type. Ejerlavet er præget af ujævnt terræn, dårlig jord, skov og sø.

2) Udviklingstype. Byen domineredes fra middelalder af krongodset Tranekær fra 1672 grevskabet af samme navn. I 1700-tallet oprettedes nabogården Blegholm som hovedgård under Tranekær, hvilket satte sig spor i en egalisering og en voldsom forøgelse af hustallet. Manglende overgang til selveje indebar en kun moderat ekspansion i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er kun delvis bevaret.
2) Kulturlandskabet har bevaret en del af udskiftningshegnene, samt større skovarealer.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: 3 frilagte gårdtomter.

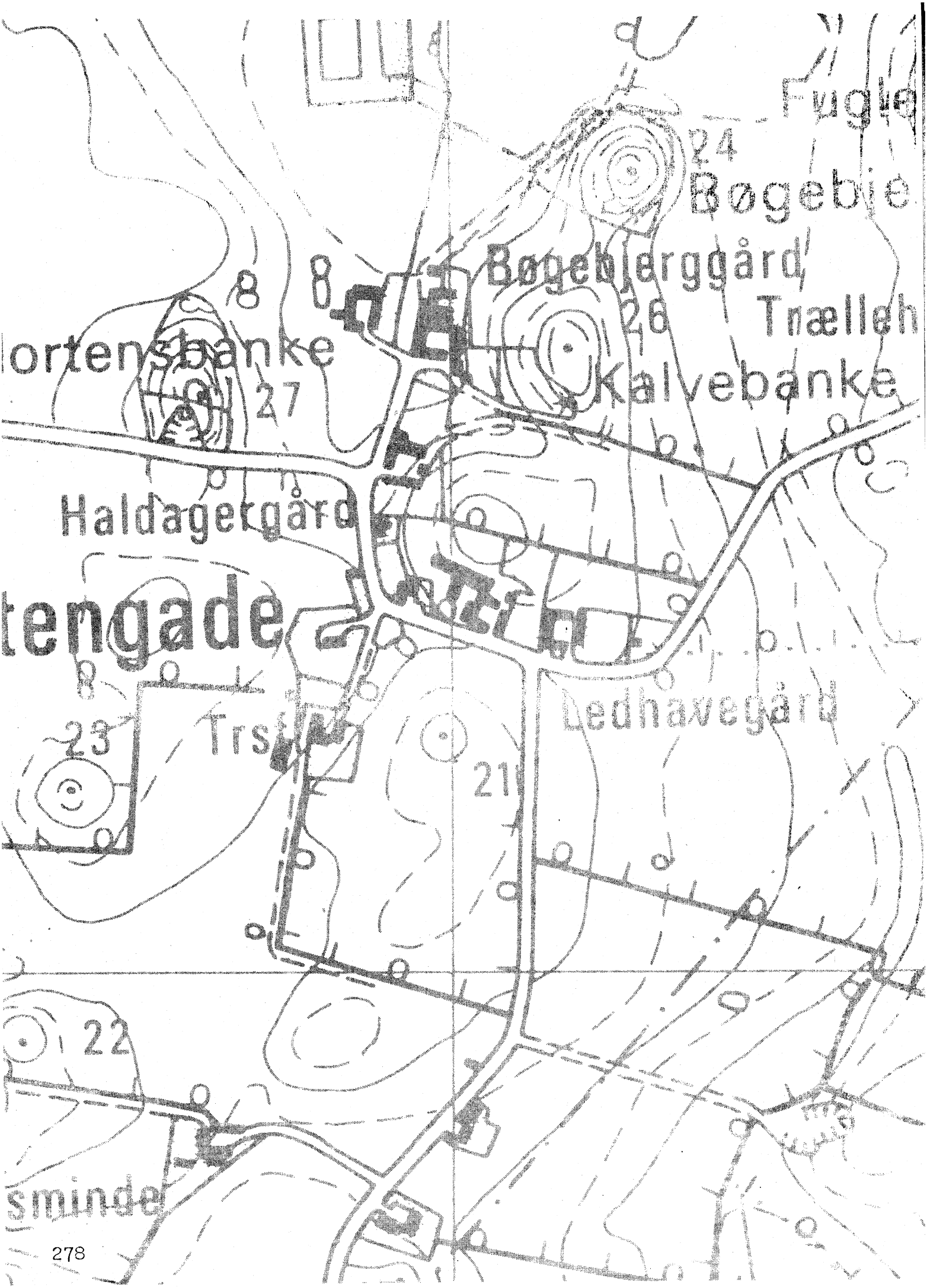
Fugle
24
Bøgebie
Bøgebjerggård
8
8
26
Tnælleh
ortensbanke
27
Kalvebanke
Haldagergård
tengade
Dedhavegård
23
Trst
21
22
smindel

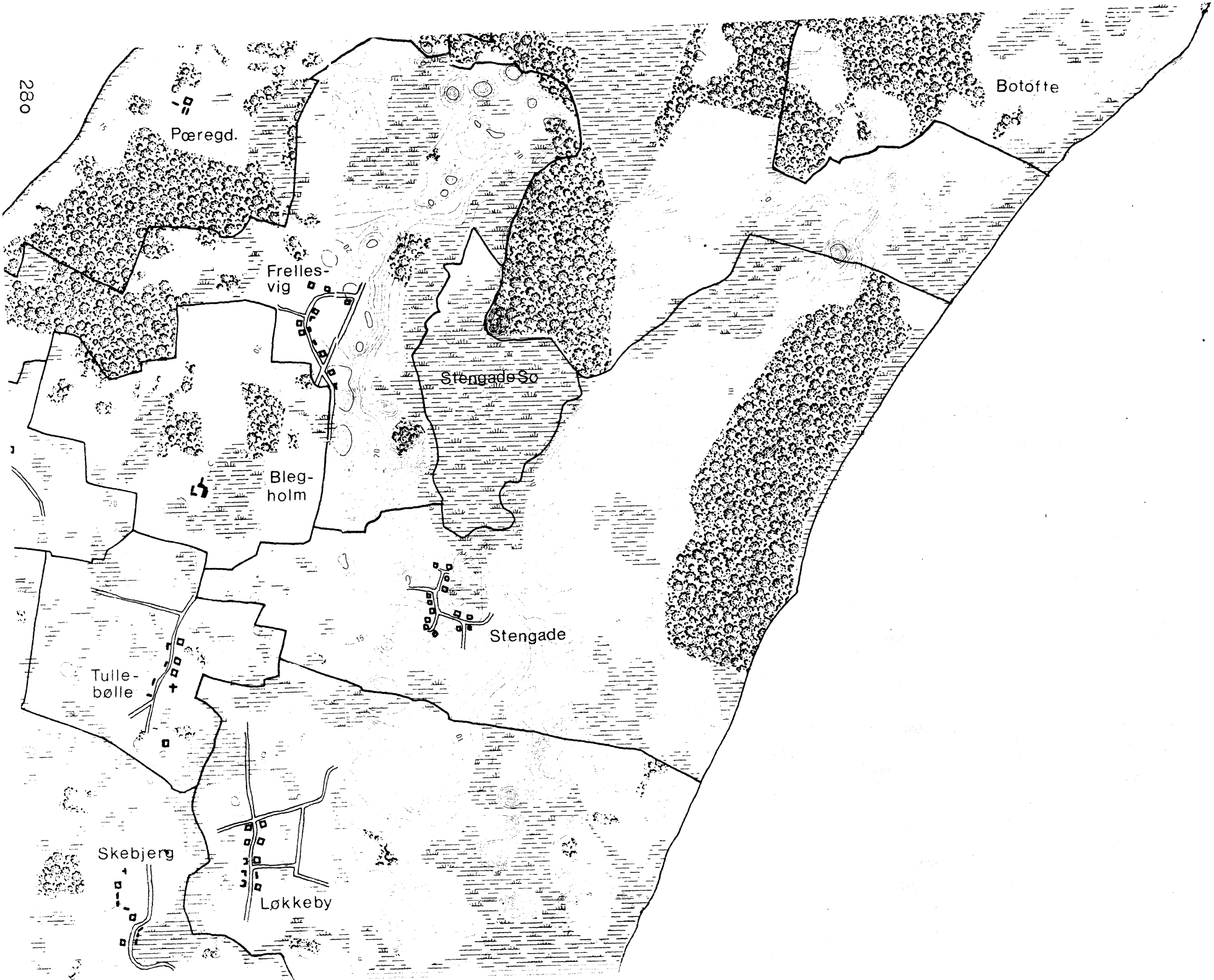
Pæregd.
Botofte
Frelles-
vig
Stengade So
Bleg-
holm
Stengade
Tulle-
bølle
Skebjerg
Løkkeby

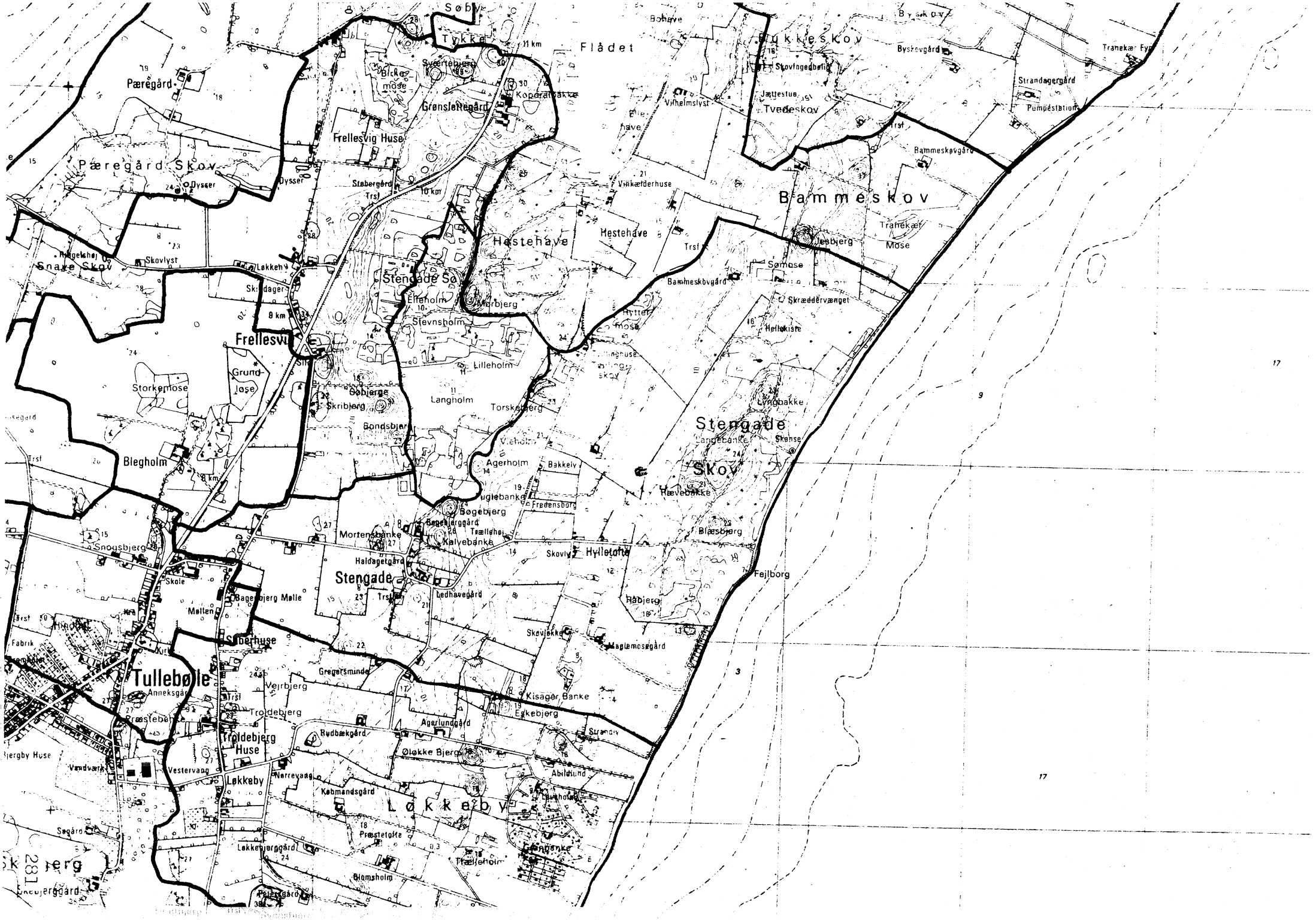
Søby
Tykke
11 km
Flådet
Bøhave
Byskov
Tykkeskov
Byskovgård
Tranekær Fyr
Strandagergård
Pumpestation
Pæregård
Blikkemose
Grønsletgård
Koperatgård
Vilhelmslyst
Jættestue
Tvedeskov
Frellesvig Huse
Pæregård Skov
Dysser
Strbergård
Trsf
10 km
Vinkælderhuse
Bammeskov
Bammeskovgård
Hestehave
Trsf
Tranekær Mose
Jesbjerg
Snare Skov
Skovlyst
Løkkeby
Stengade Sø
Ellehoim
Korbjerg
Stevnsholm
Sømose
Bammeskovgård
Skræddervænget
Hyttemose
Hellekiste
8 km
Frellesvig
Grundløse
Storkemose
Lilleholm
Langholm
Torskebjerg
Skribjerg
Bondsbjerg
Lyngbakke
Stengade
Langebanke
Skanse
Blegholm
Agerholm
Bakkely
Skov
Hævebakke
Fredensborg
Bøgebjerg
Bøgebjerggård
Mortensbanke
Trællehej
Kalvebanke
Blæsbjerg
Snousbjerg
Skovly
Hylletofte
Haldagergård
Stengade
Ledhavegård
Fejlborg
Skole
Bøgebjerg Mølle
Møllen
Råbjerg
Hindbæk
Kirk
Fabrik
Skovlykke
Maglemosegård
Tullebølle
Gregersminde
Anneksgård
Vejrbjerg
Kisager Banke
Præstebanke
Troldebjerg
Egkebjerg
Agerlundgård
Rydbækgård
Troldebjerg Huse
Strandly
Øløkke Bjerg
Vandværk
Vestervang
Løkkeby
Narrevang
Købmandsgård
Abildlund
Løkkebyv
Præstetofte
Løkkebyrggård
Trællehelm
Blomsholm
Peterggård
Segård
281

TULLEBØLLE

Ejerlav: Tullebølle

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

Navn:	Navnetype:
Tullebølle	-bølle

Bemærkninger:

Tullebølle er nævnt første gang 1341 i formen Tolebølle. Forleddet er mandsnavnet, glda. Toli. Efterleddet er bølle, glda. bøli, som sandsynligvis oprindeligt har betydet helgård.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby med kirke	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

I Tullebølle sogn fødtes 1791 landmanden Joh. D. Friderichsen.

Ejerlav: Tullebølle

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland Nr. herred	Tranekær	Tullebølle

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens gårde og huse ligger ret tæt samlet omkring den nord-syd-gående bygade. Gårdene ligger koncentreret på østsiden af vejen i byens nordlige ende. Husene ligger især omkring kirken, der ligger i byens sydlige ende.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1798 figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke - husmandslodder i den sydlige og nordøstlige del af marken.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 1 gård/3 huse.

☐ efter udskiftningen

Flyttet S for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Dyrkningsfællesskab med Lismose og vangelag med Skebjerg.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade og mindre del med hedeslette.

jordbund: Overvejende moræneler, ferskvandstørv og -sand SØ for byen.

naturlig afgrænsning: Til ingen sider.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng.

☐ blandingsøkonomi med

Eng spredt rundt i ejerlavet, siær mod SØ.

Ejerlav: Tullebølle

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret
☐ delvis bevaret
☐ opløst
☒ opløst og nybebygget

Kun 1 gård tilbage i byen (resten udflyttet eller nedlagt). Der er sket en større nybebyggelse i byen langs vejnettet, især mod syd, således at byen i dag har en helt anderledes stor udstrækning. Vejnettet er stort set uforandret. Tofteskellene er bevaret op mod marken, men opløst internt på grund af nybyggeriet.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn
☒ udskiftningshegnene
☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal
☐ større overdrevsareal
☐ større skovareal
☐ størsteparten opdyrket
☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

Engareal mod sydøst.

En del af ejerlavet syd for byen er bebygget.

Ejerlav: Tullebølle

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

STATISTIK

Areal: 114 ha. Deraf opdyrket i 1688: 64%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		27	26	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		5	4	6	4	4	8
Huse:		1			11		
Huse m/ jord:				2		16	10
Huse u/ jord:			2	3		6	23
I alt:		6	6	11	15	26	41

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
	1664				
(67%)	1688	3	3		4,2
(75%)	1844	2	2		4,5
(88%)	1903	7	1		2,9

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	49	104	116
Børn:	27	62	38
I alt:	76	166	154

Ejerlav: Tullebølle

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			2	2			2	
1844	1	18					3	4
1903	7	29					1	4

Udviklingsbeskrivelse:

Af det kun 114 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 64%. Byen havde da trevangsbrug i dyrkningsfællesskab med udflytterbyen Lismose. Tullebølle takseredes i 1688 til 27 tdr.htk. og i 1844 tilsvarende til 26 tdr.htk. Af det oprindelige ejerlav er udover Lismose udparcelleret Klavsebølle og muligvis Skebjerg. En Gammeltofte i Vester Mark (1682) vidner formentlig om forgængerbebyggelsens placering.

Tullebølle blokudskiftedes i 1798.

Da den middelalderlige væbnergård Blegholm pantsattes i 1412 medfulgte 2 gårde i Tullebølle. Kronen havde i 1510 2 fæstegårde og erhvervede i 1547 ydermere Blegholm med de 2 gårde. Disse synes dog udlagt til den svenske Bjelkefamilie. Herudover fandtes der en annekspræstegård i byen. I 1664 ejede Bjelkefamilien fortsat 2 gårde og kronen resten (en gård glemt?). Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 1 gård og 2 huse i Tranekær. Grevskabet nyoprettede i 1700-tallet Blegholm som hovedgård. I 1766 ejede grevskabet 3 egaliserede gårde a 5½ tdr. samt 2 huse. Endnu i 1844 var grevskabets gods intakt, men i 1903 var overgangen til selveje stort set fuldført.

Antallet af gårde lå i 1600-1700-tallet på 4-5, og steg i forbindelse med overgangen til selveje til 8. Hustallet var allerede højt i 1700-tallet, og hus- og befolkningstallets vækst i det 19. årh. lå over det normale.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Hovedparten af byen egaliseredes i 1700-tallet.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1) Anlægstype. Den lille kirke-adelby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle er centralplaceret i sit ejerlav og har ager-orientering. Byformen er slynget vejby. Af det oprindeligt meget større ejerlav er udparcelleret Lismose (der havde dyrkningsfællesskab med moderbyen), Klavsebølle og måske Skebjerg. En Gammeltofte vidner om forgængerbebyggelsens placering.

2) Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalder af nabohovedgården Blegholm. I 1700-tallet genoprettedes Blegholm som hovedgård under Tranekær grevskab og der foretoges en egalisering af grevskabets gårde i byen. Overgangen til selveje ledsagedes af kraftig ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er opløst og nybebygget.
2) Kulturlandskabet har præget af nybebyggelse.
3) Særlige relikter: kirke.
4) Arkæologiske interesser: en Gammeltofte.

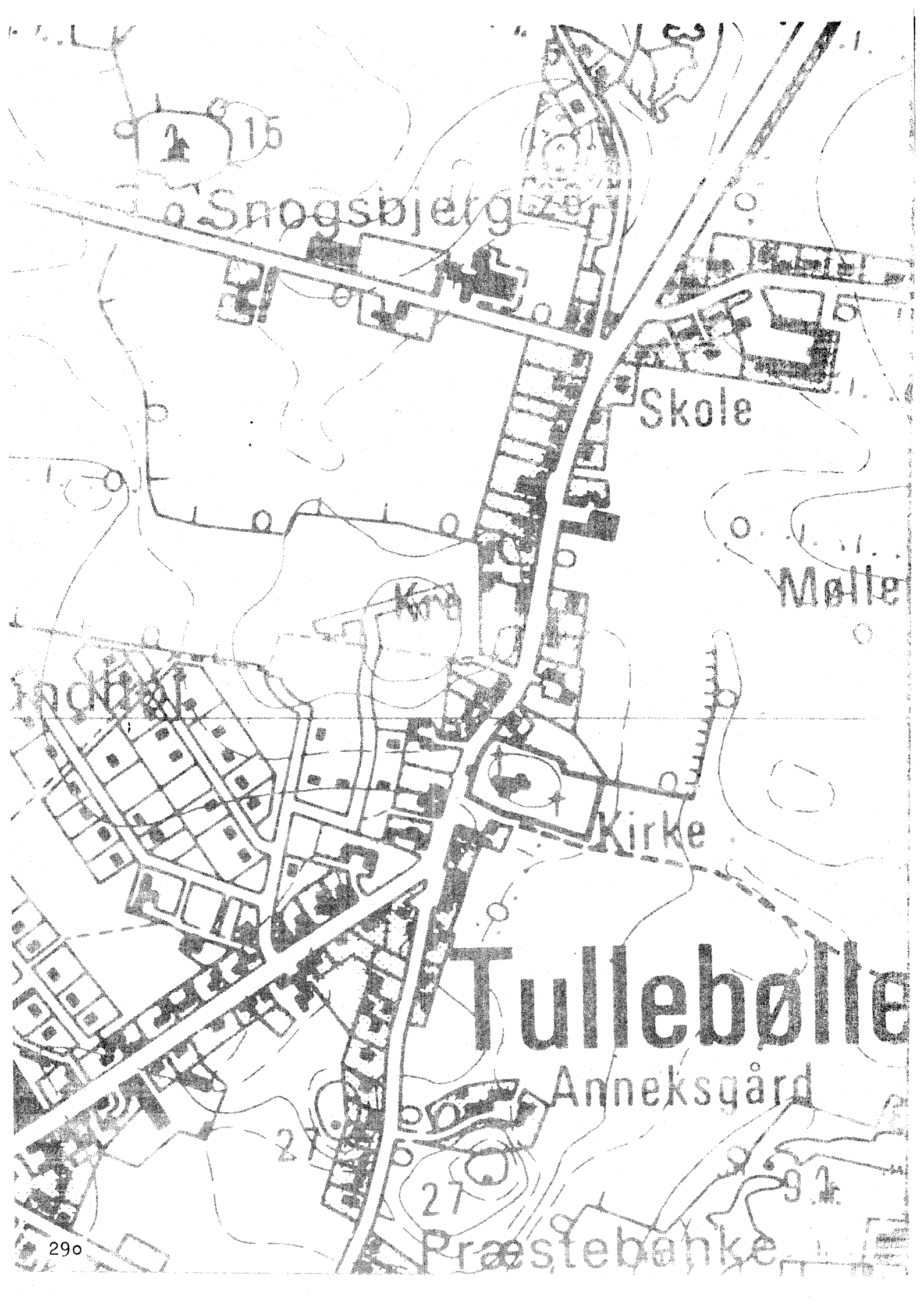
Snogsbjergvej
Skole
Kirke
Tullebølle
Annekspård
Præstebanke

Tullebölle Bye

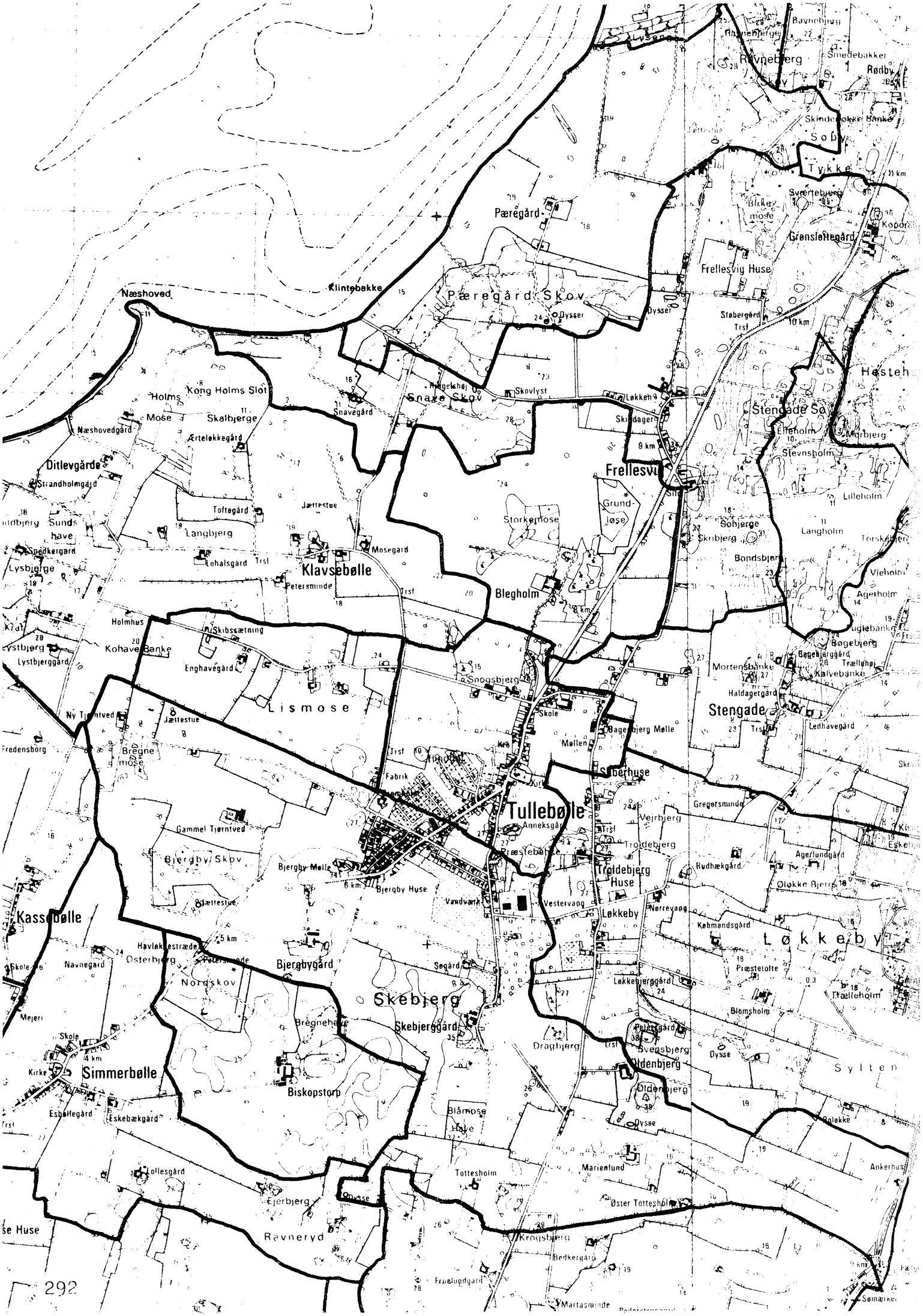
Næshoved
Klintebakke
Pæregård Skov
Pæregård
Frellesvig Huse
Grønsletegård
Tykke
Rævneberg
Rødby
Skov
Søby
Skindebakke Banke
Sværtebjerg
Blåmose
Kobbe
Holms
Kong Holms Slot
Mose
Skalbjerge
Næshovedgård
Ærteløkkegård
Snavegård
Snake Skov
Skovlyst
Løkkeh
Skidagergård
Stengade Sø
Ellehoim
Kirkbjerg
Stevnsholm
Lilleholm
Ditlevgårde
Strandholmgård
Frellesvig
Grund-
løse
Storkemose
Sohjerge
Skribjerg
Langholm
Bondsbjerg
Vieholm
Agerholm
Sunds
have
Langbjerg
Toftegård
Jættestue
Spedkergård
Lohalsgård
Trsf
Mosegård
Klavsebølle
Petersminde
Lysbjerge
Blegholm
Holmhus
Skibssætning
Kohave Banke
Lystbjerg
Lystbjerggård
Enghavegård
Snogsbjerg
Mortensbanke
Kalvebanke
Haldagergård
Bøgebjerg
Bøgebjerggård
Trællehøj
Ugiebanke
Lismose
Stengade
Ny Tjørntved
Jættestue
Fredensborg
Bregne
mose
Skole
Bagergbjerg Mølle
Møllen
Ledhavegård
Kirke
Fabrik
Silberhuse
Tullebølle
Gammel Tjørntved
Anneksgård
Gregersminde
Vejrbjerg
Præstebøl
Troldebjerg
Bjergby Skov
Bjergby Mølle
6 km
Bjergby Huse
Troldebjerg
Huse
Rudhægård
Agerlundgård
Vandværk
Vestervang
Løkkeby
Nørrevang
Købmandsgård
Løkkeby
Kassebølle
Havløkkestræde
5 km
Osterbjerg
Navnegård
Nordskov
Bjergbygård
Segård
Præstetofte
Løkkebjerggård
Trællehøj
Skebjerg
Blomsholm
Mejeri
Skole
Bregnehave
Skebjerggård
Dragbjerg
Svensbjerg
Oldenbjerg
Dysse
Sylten
4 km
Kirke
Simmerbølle
Biskopstorp
Esbøllegård
Eskebækgård
Blåmose
Hule
Totteshoim
Marienlund
Øster Tottesholm
Ankerhus
Ejerbjerg
Ravneryd
Kroqsbjerg
Bedkergård
Frælugdgård
Mårtasminde
Sømærke
292

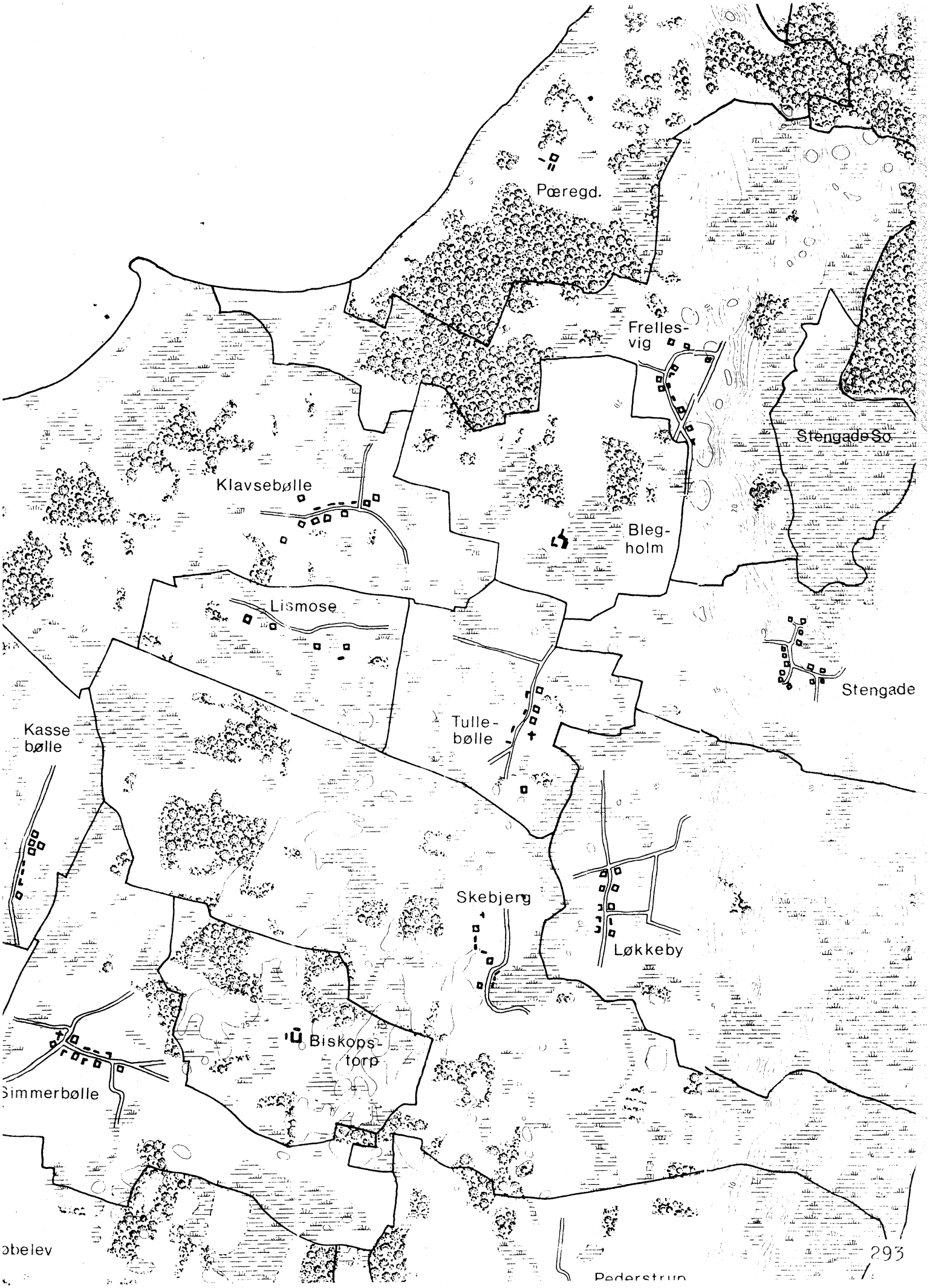
Pæregd.
Frelles-
vig
Stengade So
Klavsebølle
Bleg-
holm
Lismose
Stengade
Kasse
bølle
Tulle-
bølle
Skebjerg
Løkkeby
Biskops-
torp
Simmerbølle
obelev
Pederstrup